Waarde van cultuur

De staat van de culturele sector in Noord-Brabant 2020

Waarde van cultuur

De staat van de culturele sector in Noord-Brabant 2020

COLOFON

Waarde van cultuur 2020: de staat van de culturele sector in Noord-Brabant is een initiatief van het PON (waar Telos sinds 1 januari 2020 onderdeel van is), Pyrrhula Research Consultants, Kunstloc Brabant en de Boekmanstichting in opdracht van BrabantStad.[1] Het is onderdeel van het *Regioprofiel BrabantStad 2021-2024: Brabant maakt het*.

Onderzoek, samenstelling en redactie
Bo Broers, Britte van Dalen, Henk Vinken, Jenneke Harings, Rogier Brom, Ruben Smeets

Stuurgroep
Ab van de Wakker (Gemeente 's-Hertogenbosch), Chris van Koppen (Kunstloc Brabant), Diana Reesink (Provincie Noord-Brabant), Jan Jaap Knol (Boekmanstichting), Patrick Vermeulen (het PON-Telos), Tanja Mlaker (Cultuur Eindhoven)

Eindredactie
Jenneke Harings

Met dank aan
Voor hun bijdrage aan analyse en onderzoek:
Fenna Bijster, Gosuin van Heeswijk, Loet Verhoeven, Lotte Martens, Max van Alphen en Sanne Paenen.

Voor het Big Data onderzoek door Dialogic:
Arthur Vankan, Femke Nieuwenhuis-van Wijk, Nick Jelicic, Peter Romijn, Titia Lelie en Wouter Koppers.

Voor de focusgroepen t.b.v de verdieping broedplaatsen:
Anneroos Goosen, Bart van Dongen, Bartho van Straten, Esther van Rosmalen, Frank Kimenai, Frank van der Linden, Iduna van de Ven, Paul Guldemond, Paulien Mandos, Petra Cardinaal en Rogier Telderman.

Ontwerp
Edhv, Architects of Identity (www.edhv.nl)

Drukwerk
Drukkerij Tielen

Uitgave
Eerste druk, juni 2020, oplage 500

ISBN
978-90-5049-560-8

www.waardevancultuur.nl
www.regioprofiel.nl

© Kunstloc Brabant (www.kunstlocbrabant.nl), Pyrrhula Research Consultants (www.henkvinken.nl), het PON (www.hetpon.nl), Boekmanstichting (www.boekman.nl)

1 Samenwerkingsverband tussen de gemeenten Breda, Eindhoven, Helmond, 's-Hertogenbosch en Tilburg en de Provincie Noord-Brabant.

VOORWOORD

Het onderzoek *Waarde van cultuur 2020* is een momentopname over de staat van cultuur in Brabant. Het biedt ons een terugblik op afgelopen jaren, het geeft ons inzicht in belangrijke trends en het voedt onze gedachten over de toekomst van cultuur in de provincie Noord-Brabant. Deze tweede editie was bedoeld als een momentopname in een reeks momenten, zonder rekening te houden met ingrijpende trendbreuken, laat staan rampscenario's. Maar de werkelijkheid is dat we 2020 ondertussen zonder meer een rampjaar mogen noemen, niet alleen voor cultuur, maar simpelweg voor de hele wereld.

Vanwege de uitbraak van COVID-19 en de daaropvolgende overheidsmaatregelen zijn vanaf 15 maart 2020 alle theaters, concertzalen, poppodia, bioscopen, bibliotheken, musea, et cetera gesloten. Het is nog onzeker wanneer zij hun deuren weer volledig kunnen openen voor bezoekers en wat voor effect de beperkingen zullen hebben op beleving van cultuur. Culturele instellingen en makers zijn nagenoeg tot stilstand gedwongen. Maar gelukkig niet tot stilte.

We hebben van de lente genoten, binnenshuis. Natuurlijk is cultuur daarbij een van onze levensbehoeften. Want wie houdt het nu vol zonder muziek, films en boeken? Hoe belangrijk vinden we het om creatief te zijn en ons te uiten? En hoe fijn is het om te fantaseren, je in te leven in andere verhalen dan je eigen dagelijks leven of om iets helemaal nieuws te creëren? Alleen of samen, thuis aan de keukentafel of online. Kunst en cultuur zijn er om te delen, maakt niet uit hoe. Cultuur is er om ons te verbinden, met wie dan ook. Het creëert een gezamenlijke ervaring, zelfs als we fysiek gescheiden zijn. Het creëert een gedeelde wereld. Die kracht van cultuur is onuitroeibaar, simpelweg een natuurlijke kracht, net als de lente.

Uiteraard zullen gevolgen voor de culturele sector en voor ons allen nog lang tastbaar, zichtbaar en voelbaar blijven. De onzekerheid over mogelijke, waarschijnlijke en noodzakelijke toekomstscenario's is alom aanwezig. Onze blik reikt nu even niet jaren vooruit, een paar maanden is al lastig genoeg. De noodzaak om het tot onlangs nog onvoorstelbare dagelijks leven met anderhalve meter afstand tot elkaar in te richten en vorm te geven is groot. We zullen nieuwe routines en rituelen noodgedwongen moeten omarmen. Ook bij culturele activiteiten. Als makers en als publiek. Maar een ding is zeker: cultuur zal blijven bestaan omdat we daar simpelweg behoefte aan hebben.

Waarde van cultuur 2020 is een analyse, met cijfers, grafieken en observaties. Een beeld van de cultuur in Brabant in een soms misschien droge vermomming. De passie en het plezier van makers, inspirerende ontmoetingen en ontroerende schoonheid liggen verborgen onder een deken van statistieken en zakelijk geformuleerde bevindingen. Het moment van de publicatie maakt het onderzoek echter van historische waarde. Laten we hopen dat de inzichten over de waarde van cultuur ons de kracht geven om cultuur in Brabant weer te laten opbloeien. Laten we afspreken dat we komende jaren cultuur nog meer zullen waarderen.

Ik wens jullie veel leesplezier!

Tanja Mlaker
Directeur Stichting Cultuur Eindhoven
Taskforce Regioprofiel BrabantStad

INHOUDSOPGAVE

VOORWERK
Voorwoord 4
Inhoudsopgave 6
Inleiding 8
De waarde van de Brabantse cultuur anno 2020 13

1 CULTUREEL KAPITAAL 17

Cultureel kapitaal in beeld 18
1.1 Culturele infrastructuur 22
1.2 Cultureel aanbod 23
1.3 Nabijheid culturele voorzieningen 30
1.4 Talentontwikkeling 30
1.5 Internationalisering 31
De Waarde van broedplaatsen: een verdieping 32
Cultureel kapitaal: tabellen, geordend naar onderzoek 36

2 SOCIAAL KAPITAAL 49

Sociaal kapitaal in beeld 50
2.1 Waardering voor kunst, cultuur en erfgoed 54
2.2 Passieve participatie 56
2.3 Actieve participatie 63
2.4 Lidmaatschap en steun 64
2.5 Overlappende rollen 64
2.6 Verschillen tussen Brabanders 66
Cultuureducatie in Noord-Brabant: een verdieping 68
Sociaal kapitaal: tabellen, geordend naar onderzoek 71

3 ECONOMISCH KAPITAAL 89

Economisch kapitaal in beeld 90
3.1 Bedrijven in de creatieve industrie 94
3.2 Werknemers in de creatieve industrie 95
3.3 Zelfstandigen in de creatieve industrie 97
3.4 Financiële stromen 97
Bedrijvendynamiek in de creatieve industrie in Brabant: een verdieping 102
Economisch kapitaal: tabellen, geordend naar onderzoek 104

NAWERK
Tot besluit 120
Onderzoeksverantwoording 126
Online bijlagen 133
Bijlage 1 — Lijst met instellingen 134

INLEIDING

Dit is de tweede editie van *Waarde van cultuur*, waarin de Brabantse cultuur wordt onderzocht en haar ontwikkelingen gevolgd. De eerste editie verscheen in 2018 en bleek als onderzoeks- en monitoringsinstrument een waardevol onderdeel van het *Regioprofiel Brabantstad 2021-2024*. Dit regioprofiel kwam ook tot stand in 2018. Toen de provincie en de vijf grote Brabantse steden – naast verschillende andere gemeenten en provincies in Nederland – op uitnodiging van de minister van OCW inventariseerden wat de kunst en cultuur in hun regio nu zo bijzonder maakt en hoe deze het best versterkt kunnen worden. *Waarde van cultuur* wordt door BrabantStad gedragen en is nu onderdeel van het regioprofiel *Brabant maakt het*.[2]

Tijdens het schrijven van deze editie brak COVID-19 uit in Nederland. De maatregelen die zijn getroffen om de verspreiding van dit virus tegen te gaan, hebben de culturele sector hard geraakt. Wat de precieze gevolgen zullen zijn is nu nog niet te overzien, maar deze monitor kan gebruikt worden als ijkpunt van de staat van de Brabantse kunst en cultuur vóór de crisis. De monitor bevat cijfers tot en met 2019.

Aanleiding

Waarde van cultuur 2020 en de voorloper uit 2018 zijn als onderzoeks- en monitoringsinstrument een waardevol onderdeel van het regioprofiel. De monitor biedt mogelijkheden om beleidsontwikkeling bij bestuurders en planvorming bij andere partijen te helpen vormgeven. Ook voorziet de monitor het veld van sturingsinformatie door een goede kennisbasis te bieden. Dit is ook van belang om samenwerkende overheden van dienst te kunnen zijn. Met de *Waarde van cultuur* 'houden we ons een spiegel voor over actuele ontwikkelingen en implementeren we reflectie en feitelijke onderbouwing in onze beleidscyclus. BrabantStad is de eerste regio die een dergelijk onderzoek heeft uitgevoerd en we hebben met onze aanpak een voorbeeldfunctie voor anderen' schrijft de Taskforce cultuurvisie BrabantStad in de opzet van het regioprofiel.[3]

De vraag die BrabantStad als opdrachtgever ook in deze editie van de *Waarde van cultuur* beantwoord wil zien, luidt:

'Wat is de stand van zaken van de kunst en cultuur in Brabant?'
Met als specifieke onderdelen aandacht voor de stand:

- op dit moment;
- in de tijd: de ontwikkeling van verleden naar heden;
- in de ruimte: de verhouding tussen Brabant en de rest van het land;
- in relatie tot de sociaal-maatschappelijke en economisch-ruimtelijke domeinen.

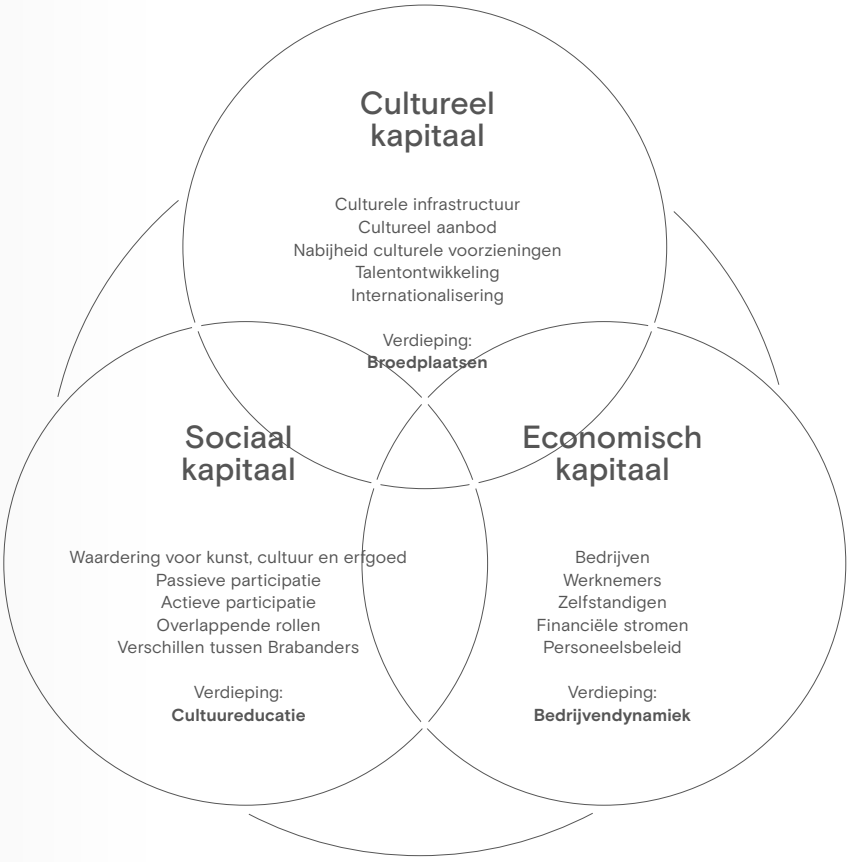
2 Zie: www.regioprofielbrabant.nl.
3 Taskforce Cultuurvisie BrabantStad (2018) *Regioprofiel BrabantStad 2021-2024: Brabant maakt het*.

Tweede editie

In de eerste editie werd al een antwoord op bovenstaande vraag geschetst. Hierin brachten het PON, Kunstloc Brabant, Pyrrhula Research Consultants, Telos en de Boekmanstichting in opdracht van BrabantStad bestaande en nieuwe onderzoeken op het gebied van cultuur in Noord-Brabant bij elkaar. Vanaf deze vorige versie *Waarde van cultuur* is de onderzoeksaandacht voor cultuur in Noord-Brabant toegenomen. BrabantKennis startte in 2018 een kwalitatieve verkenning naar cultuur in de provincie wat in 2019 in het rapport Culturele Eigen/wijs/heid resulteerde.[4] In maart 2020 zag een initiatief met Brabantse voorbeelden het licht dat beoogt de impact van de kunstsector te meten.[5]

4 Zie: https://www.brabantkennis.nl/trend/culturele-eigen-wijs-heid.
5 Zie: www.waardevankunst.nl.

Figuur 1 — De *Waarde van cultuur* in drie kapitalen

Vanaf 2019 werden de onderzoeken herhaald. De resultaten worden gepresenteerd in deze publicatie. Net zoals in 2018 werken we in deze editie vanuit drie kapitalen: cultureel, sociaal en economisch. We kijken wederom naar de landelijke trends en ontwikkelingen die de inhoud van de culturele ontwikkelingen in Brabant mede vormgeven.

In *Waarde van cultuur 2020* staan twee sporen centraal: herhalen en verdiepen. We onderzoeken alle indicatoren opnieuw zodat we trends en ontwikkelingen in beeld kunnen brengen in de periode 2013-2019 (herhalen). Het betekent ook dat we de onderdelen van *Waarde van cultuur 2018* verduurzamen en doorontwikkelen. Van een overzicht van feiten en cijfers naar een schets van de ontwikkelingen die we op basis van de verschillende feiten en cijfers zien (verdiepen). Dit doen we aan de hand van een aantal deelonderzoeken:

Brabant ten opzichte van andere provincies — *Benchmark/Regionale cultuurindex*

In dit deelonderzoek verzamelen we openbaar beschikbare data over de twaalf provincies in Nederland en zetten we Brabant af tegen de andere provincies (benchmark). We doen dit op basis van cijfers per hoofd van de bevolking (per capita). In deze editie verzamelen we cijfers over onder andere de culturele infrastructuur, het aanbod, participatie, opleidingen en bedrijvigheid in de jaren 2013-2018.

Inzoomen op Brabant — *Microdata CBS*

Databestanden van Centraal Bureau voor Statistiek (CBS) met betrekking tot werkgelegenheid en bedrijvigheid geven ons de mogelijkheid in te zoomen op de situatie in Brabant. Het gaat om analyses over de gehele provincie Noord-Brabant, een uitsplitsing naar de vier regio's[6] en de Brabantse gemeenten over de jaren 2013-2018.

Cultuurlocaties online — *Big data*

Analyse van de online registraties op sociale media (Facebook, Twitter en Instagram) van in totaal 567 gesubsidieerde en niet-gesubsidieerde cultuurlocaties in Noord-Brabant in vier van de vijf grote steden[7] en in de middelgrote steden van Noord-Brabant (M7).[8] In totaal zijn er 567 cultuurlocaties geïdentificeerd, merendeels niet-gesubsidieerd (393). De cijfers over het aantal locaties hebben betrekking op het jaar 2019. Bij de activiteiten van deze locaties zijn meerdere periodes inzichtelijk gemaakt.

Registraties van professionele instellingen — *Culturele Atlas*

Dit deelonderzoek brengt registratiecijfers samen met betrekking tot activiteiten, bezoeken en inkomsten van 53 Brabantse culturele instellingen professionele kunsten[9] in de B5[10], verdeeld over de sectoren producenten podiumkunsten, visuele kunsten, festivals, musea,

6 COROP-niveau.
7 Helmond, Eindhoven, 's-Hertogenbosch en Tilburg.
8 Oosterhout, Roosendaal, Bergen op Zoom, Waalwijk, Uden, Meierijstad, Oss.
9 De lijst met 53 culturele instellingen is terug te vinden in bijlage 1.
10 B5: Breda, Eindhoven, Helmond, 's-Hertogenbosch en Tilburg.

poppodia, overige podia en letteren. Los daarvan hebben we data over centra voor de kunsten en bibliotheken. De cijfers in deze editie hebben betrekking op de jaren 2013-2018.

Perspectief van Brabanders — *Cultuurpeiling*

De cultuurpeiling is een tweejaarlijkse online vragenlijst onder Brabanders, uitgezet onder circa 1.500 leden van het Brabantpanel. Dit is een brede groep Brabanders die het PON inzet voor panelenquêtes. In de cultuurpeiling bevragen we Brabanders over hun waardering voor het Brabantse cultuuraanbod, hun participatie aan cultuur (passief en actief) en het belang dat zij hechten aan kunst en cultuur en aan erfgoed. Deze editie heeft betrekking op resultaten van de jaren 2015-2019. We maken in dit kader ook nog een uitstapje naar de resultaten van een recent onderzoek naar de culturele smaak van Brabanders.

Verdieping

Op een drietal actuele thema's brengen we in deze editie aanvullende verdieping: broedplaatsen (cultureel kapitaal), cultuureducatie (sociaal kapitaal) en bedrijvendynamiek (economisch kapitaal).

- *Broedplaatsen: kwalitatief onderzoek naar bestaande initiatieven*
  Er zijn focusgroepen gehouden met coördinatoren van talent hubs en initiatieven die als broedplaats te zien zijn om meer inzicht te krijgen in de functies van broedplaatsen in Brabant.
- *Cultuureducatie: deskresearch naar bestaande onderzoeken*
  Op basis van bureauonderzoek is geïnventariseerd wat er op dit moment bekend is over cultuureducatie in Brabant, wat we nog niet weten en hoe we dit te weten kunnen komen.
- *Bedrijvendynamiek: microdata CBS*
  Een analyse van microdatabestanden van het CBS met betrekking tot bedrijvendynamiek. Het gaat om analyses over de gehele provincie Noord-Brabant, een uitsplitsing naar regio niveau en naar de Brabantse gemeenten over de jaren 2010-2018.

Leeswijzer

We starten deze publicatie met een overkoepelend hoofdstuk waarin we met een overstijgende blik op de drie kapitalen inzicht geven in de huidige waarde van de Brabantse cultuur. We beschrijven inzichten en bredere ontwikkelingen die we op basis van de feiten en cijfers in de drie kapitalen op dit moment zien in de Brabantse cultuursector en beantwoorden daarmee de vraag: wat is de waarde van (de Brabantse) cultuur?

Vervolgens beschrijven we achtereenvolgens de drie kapitalen. We starten elk kapitaal met een samenvattend beeldoverzicht, daarna beschrijven we de bevindingen in het kapitaal. Na deze inhoudelijke

beschrijving volgt een verdiepend hoofdstuk over een actueel thema. Elk kapitaal eindigt met een naslagwerk van cijfers, figuren en tabellen. Na de uitwerking van de drie kapitalen volgen een slotbeschouwing en de onderzoeksverantwoording.

In deze publicatie verwijzen we op een aantal plekken naar online bijlagen. Deze zijn te vinden op de website:
regioprofielbrabant.nl/waardevancultuur/2020

DE WAARDE VAN DE BRABANTSE CULTUUR ANNO 2020

Overstijgende trends en ontwikkelingen op basis van de feiten en cijfers in Waarde van cultuur 2020

In deze publicatie brengen we aan de hand van feiten en cijfers de stand van zaken van de Brabantse cultuursector in beeld en wel langs drie kapitalen: cultureel, sociaal en economisch kapitaal. Maar wat zien we als we iets verder uitzoomen en boven deze kapitalen gaan hangen? In dit overkoepelend hoofdstuk kijken we overstijgend naar de bredere trends en ontwikkelingen. In de volgende hoofdstukken zoomen we in op de drie kapitalen – cultureel, sociaal en economisch – waarin we per thema de belangrijkste bevindingen beschrijven.

Kunst en cultuur, de vehikels voor samen leven

Kunst en cultuur krijgen in Brabant steeds meer een belangrijke sociale functie. Het aantal Brabanders dat vindt dat kunst en cultuur een maatschappelijke rol vervullen groeit jaarlijks: in meerdere mate vinden zij dat kunst en cultuur bijdragen aan het welzijn van mensen, de saamhorigheid van een buurt en de leefbaarheid van een gebied. We zien daarbij ook dat het aantal activiteiten van culturele instellingen stijgt. In *Waarde van cultuur 2018* konden we onder andere bij producenten podiumkunsten al een verbreding van activiteiten waarnemen, waarbij het onderscheid tussen kern- en nevenactiviteiten steeds meer vervaagt. Deze beweging zien we nu ook sterk terug bij de bibliotheken in lijn met hun veranderende maatschappelijke rol: het aantal activiteiten van de bibliotheken neemt sterk toe. De bezoekersaantallen blijven stabiel, maar de reden van bezoek verandert: het sociale aspect (mensen ontmoeten, verbinding) wordt steeds belangrijker bij bibliotheekbezoek

Bescheiden culturele infrastructuur en cultuuraanbod

Brabant volgt in algemene zin de landelijke trend met een stijgend aantal bedrijven in de creatieve industrie en daarbinnen specifiek in de kunst, cultuur en erfgoedsector (en een forse groei in werknemers sinds 2016). Echter scoort de provincie in de afgelopen jaren relatief laag op het aantal culturele voorzieningen per capita ten opzichte van andere provincies. Noord-Brabant verstevigt in de periode 2013-2018 haar culturele infrastructuur op het gebied van theaterzalen, bioscopen en centra voor de kunsten. Op de meeste andere terreinen neemt de Noord-Brabantse culturele infrastructuur in sterkte af. Dit zien we ook terug in de landelijke financiering aan de culturele instellingen, waarin Brabant zowel vanuit de BIS als de zes cultuurfondsen een lage positie heeft ten opzichte van de andere provincies. Het aantal activiteiten van de culturele instellingen in Brabant stijgt in de afgelopen jaren wel, maar ook hier trekken we dezelfde conclusie: het aanbod in Brabant blijft bescheiden vergeleken met andere provincies. Deze relatief lage

posities zijn helemaal opvallend gezien het gegeven dat Brabant qua omvang (zowel in oppervlakte als inwonersaantal) tot de drie grootste provincies in Nederland behoort.

Het merendeel van de geïdentificeerde cultuurlocaties in de Brabantse steden is niet-gesubsidieerd, vooral beeldende-kunstlocaties zoals galeries, presentatie-instellingen en ateliers. Gesubsidieerde cultuurlocaties zijn wel meer aanwezig op sociale media zoals Facebook, Twitter en Instagram. Driekwart van de vermelde gebeurtenissen op Facebook gaat over muziek of theater en tweederde van deze gebeurtenissen komt van de gesubsidieerde sector (vooral in de kleinere steden). Het valt op dat de activiteit op sociale media in Meierijstad steeds veel lijkt op die in de grote steden. Verder valt op dat theater- en muzieklocaties sterk 'vernetwerkt' zijn op sociale media: zij worden vaak genoemd en noemen elkaar het vaakst.

Maar wel veel cultuurbezoek!

Alhoewel Brabant een bescheiden positie heeft met betrekking tot het aanbod van culturele voorzieningen ten opzichte van andere provincies, bezoekt men er relatief veel cultuur. Brabant heeft een hogere positie ten opzichte van andere provincies als het gaat om bezoek aan podiumkunsten per capita. De cijfers van de 53 culturele instellingen in de B5 laten daarbij een flinke toename zien in het aantal bezoeken aan podiumkunsten en de bioscoop. Gemiddeld genomen bestaat circa 50% van de inkomsten de afgelopen jaren uit inkomsten van bezoekers.

Wat betreft het cultuurbezoek vertonen Brabanders een beeld dat vergelijkbaar is met het landelijke beeld. Ze zijn ook steeds meer bereid om buiten Brabant te reizen voor kunst en cultuur, met name voor pop-, rock- en jazzconcerten. De lage score op aanbod en de hogere score op bezoek ten opzichte van andere provincies en bereidheid om ook buiten Brabant te reizen roept de vraag op of er voldoende aanbod is binnen Brabant. Er lijkt behoefte én ruimte te zijn voor een groter cultuuraanbod.

Cultuurlocaties in Brabant hebben ook veel online bezoekers en volgers, in totaal 1,2 miljoen. Vooral die in Tilburg en Eindhoven zijn online populair. Instagram kent een stijgende populariteit ten opzichte van Facebook en Twitter. Facebook is in de jaren 2007-2019 een populair medium voor bezoekers van gesubsidieerde muziek- en theaterlocaties en Twitter en Instagram voor niet-gesubsidieerde beeldende-kunstlocaties. Opnieuw valt Meierijstad op, daar zijn veel volgers en 'check-ins' bij het niet-gesubsidieerde theater.

Steeds minder cultuurbeoefening door Brabanders

Voor actieve cultuurparticipatie is het een ander verhaal dan bij cultuurbezoek: landelijk zien we al jaren een dalende trend in cultuurbeoefening en ook in Brabant is dit het geval, waarbij Brabant ten opzichte van andere provincies ook nog eens relatief laag scoort. We zien een daling in het aantal Brabanders dat aangeeft culturele en creatieve

activiteiten te beoefenen. En Brabanders die wel beoefenen, geven steeds meer aan dit op incidentele basis te doen. Daarbij moet wel gezegd worden dat negen op de tien Brabanders aangeeft dat er (ruim) voldoende voorzieningen aanwezig zijn voor hun kunstzinnige of creatieve vrijetijdsactiviteiten.

Festivals en industrieel erfgoed algemeen geaccepteerd

De positie van Brabant ten opzichte van de andere provincies in het aantal festivals per capita is iets beter dan de andere culturele voorzieningen. Kijken we naar het aantal muziekfestivals, dan loopt Brabant op dit moment zelfs voorop. Landelijk en in Noord-Brabant zien we echter een dalende trend in het aantal festivals. Na een aantal jaren van stijging stabiliseert daarbij nu ook het festivalbezoek. Het lijkt er dus op dat de populariteit van festivals in de afgelopen jaren een stabiele vorm aanneemt.

Dit geldt ook voor industrieel erfgoed. De afgelopen jaren was er veel aandacht voor industrieel erfgoed. Zo was 2015 het 'Europees jaar van het industrieel en technisch erfgoed' en krijgen op dit moment ook vele industriële complexen een herbestemming. Tussen 2015 en 2017 groeide de interesse van Brabanders in industrieel erfgoed daarbij ook. Maar deze interesse stabiliseert weer in 2019. Dit is ook terug te zien in de ontwikkeling van het bezoek door Brabanders aan industrieel erfgoed. In 2017 nam dit aandeel sterk toe, maar in 2019 neemt dit aandeel weer af.

Cabaret en kleinkunst booming

Een tegenovergestelde trend zien we in Brabant op het gebied van cabaret en kleinkunst. Brabant scoort de afgelopen jaren stabiel hoog in het aanbod vergeleken met andere provincies en in de bezoekcijfers aan cabaret en kleinkunst zien we voor Brabant zelfs een stijgende positie (in 2018 op de tweede plek). Zijn cabaret en kleinkunst voor Brabant het nieuwe industriële erfgoed als het gaat om de aandacht die ervoor is?

Meer opleidingen

Kunstvakopleidingen leveren de nieuwe makers in Noord-Brabant. Brabant zet in op talentontwikkeling 'om de innovatiekracht van de regio te versterken door makers de mogelijkheid te bieden zich op artistiek en zakelijk vlak door de te ontwikkelen'.[11] Het aantal opleidingen (zowel mbo, hbo als wo) laat een stabiele trend zien, maar de positie van Brabant ten opzichte van andere provincies als het gaat om cultuuropleidingen op hbo-niveau is de afgelopen jaren gestegen.

11 'Programmalijn talentontwikkeling' (2018) Taskforce Cultuur BrabantStad. In: *Regioprofiel BrabantStad 2021-2024: Brabant maakt het*. Zie https://regioprofielbrabant.nl/programmalijn/talentontwikkeling.

Meer Brabantse fotografie, film, design en theater in het buitenland

Cijfers van Dutch Culture laten zien dat er in 2018 meer professionele Brabantse kunstenaars in het buitenland actief zijn met fotografie, film, design en theater dan in 2015. Buitenlandse activiteiten uit Brabant op het gebied van muziek nemen in die periode juist af en de activiteiten beeldende kunst en dans blijven op gelijk niveau.

Verdieping

Broedplaatsen belangrijk voor talentontwikkeling

Belangrijk voor talentontwikkeling zijn de broedplaatsen in Brabant. Broedplaatsen worden gezien als brug tussen opleiding en de uitvoeringspraktijk. Broedplaatsen zijn belangrijk voor een (aantrekkelijk) cultureel klimaat. De Brabantse broedplaatsen kennen vijf functionele aspecten die onderling verbonden zijn: experimenteren, presenteren, plaats bieden, verbinden en beschermen. Een broedplaats kan verschillende vormen hebben. De onderscheidende werking – en daarmee de potentiële waarde – van broedplaatsen wordt voor een groot deel bepaald door de mate waarin verschillende functies gecombineerd worden.

Beter zicht op cultuureducatie

Voor zover we weten volgt Brabant het landelijke beeld als het gaat om binnenschoolse cultuureducatie dat onderdeel is van landelijke cultuureducatieprogramma's, zoals Cultuureducatie met Kwaliteit. Zo'n twee à drie van de tien scholen hebben een sterke verankering van de visie op cultuureducatie op school, doorlopende leerlijnen, deskundige leerkrachten en kwalitatief goed aanbod. Dat geldt voor Noord-Brabant en dat geldt landelijk. Wel werken Brabantse scholen meer samen met de culturele omgeving, zoals bibliotheken. Er is ook nog veel onbekend in Noord-Brabant en daarbuiten. Cultuureducatie op scholen los van de landelijke programma's, cultuureducatie buitenschools en cultuureducatie vanuit instellingen, zoals theatergezelschappen en musea, hebben we (nog) niet systematisch en onderling vergelijkbaar in beeld.

Zeven op de tien bedrijven blijft op dezelfde plek

In de periode 2016-2018 zien we dat ruim 70% van de bedrijven in de creatieve industrie niet is verhuisd. Ongeveer een kwart is opgeheven en de resterende 5% van deze bedrijven is wel verhuisd. Kijken we naar de verhuizende bedrijven, dan zien we dat ruim de helft van deze verhuizende bedrijven binnen Brabant blijft, de rest verlaat de provincie. Wanneer we de loep leggen op het werknemersbestand binnen deze bedrijven in 2016-2018, dan zien we in Brabant bij gemiddeld 7% van de bedrijven groei, terwijl ongeveer 5% van de bedrijven zijn werknemersbestand in deze periode juist zag krimpen.

1 CULTUREEL KAPITAAL

Net als in de eerste editie van *Waarde van cultuur*, beschrijven we in dit kapitaal het culturele aanbod.[12] We kijken daarbij naar gegevens die inzicht geven in de eigenstandige waarde en dynamiek van kunst en cultuur. Het is van belang om deze eigenstandige waarde inzichtelijk te maken naast de veelheid aan andere betekenissen die cultuur heeft voor de samenleving. Dit is belangrijk, omdat alle andere waarden (in ons geval geclusterd in sociale en economische) niet mogelijk zijn voordat er überhaupt artistieke waarde gecreëerd wordt. De culturele infrastructuur van Noord-Brabant, het aanbod en de rol die broedplaatsen spelen bij talentontwikkeling worden hier in beeld gebracht.

In het regioprofiel *Brabant maakt het* zien we het belang van deze intrinsieke waarde van cultuur sterk terug in beleid, waarbij wordt nagestreefd de samenhang in het culturele aanbod binnen de provincie te versterken. Hierdoor krijgt de waarde van kunst voor de samenleving een zo goed mogelijke positie.[13] Zien we dat terug in de Brabantse cijfers?

12 Broers, R. Brom, B. van Dalen, J. Harings, R. Smeets en H. Vinken (2018) *Waarde van cultuur 2018*. De staat van de culturele sector in Noord-Brabant. Tilburg: Kunstloc.
13 Taskforce Cultuur BrabantStad (2018) *Regioprofiel BrabantStad 2021-2024: Brabant maakt het*.

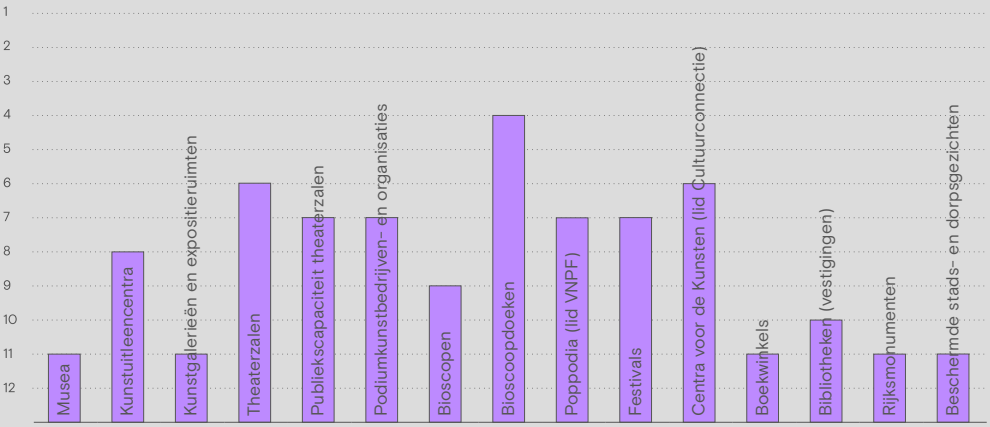
CULTUREEL KAPITAAL IN BEELD

Trend 2015-2019
- positief
- stabiel
- negatief

Culturele infrastructuur

Ranking Brabant ten opzichte van andere provincies - 2018

Culturele infrastructuur in aantallen

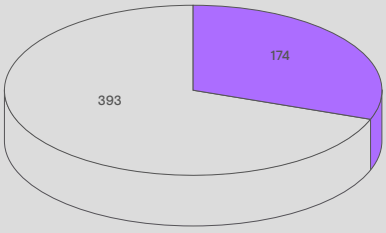

	Musea	Kunstuitleencentra	Kunstgalerieën en expositieruimten	Theaterzalen	Publiekscapaciteit theaterzalen	Podiumkunstbedrijven- en organisaties	Bioscopen	Bioscoopdoeken	Poppodia (lid VNPF)	Festivals	Centra voor de Kunsten (lid Cultuurconnectie)	Boekwinkels	Bibliotheken (vestigingen)	Rijksmonumenten	Beschermde stads- en dorpsgezichten
Nederland	616	125	765	573	266.063	335	274	970	56	836	146	690	640	61.908	473
Noord-Brabant	64	15	80	78	33.385	46	38	146	7	110	21	75	75	5.825	42
Rangorde	11 →	8 ↘	11 →	6 ↗	7 →	7 ↗	9 →	4 ↗	7 →	7 →	6 ↘	11 →	10 →	11 →	11 →

Cultuurlocaties online - 2019

567

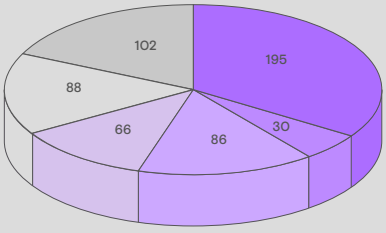
Geïdentificeerde cultuurlocaties online

Gesubsidieerd: 174

Niet gesubsidieerd: 393

Geïdentificeerde cultuurlocaties online - uitgesplitst naar discipline

Beeldende kunst: 195

Film: 30

Musea: 86

Muziek: 66

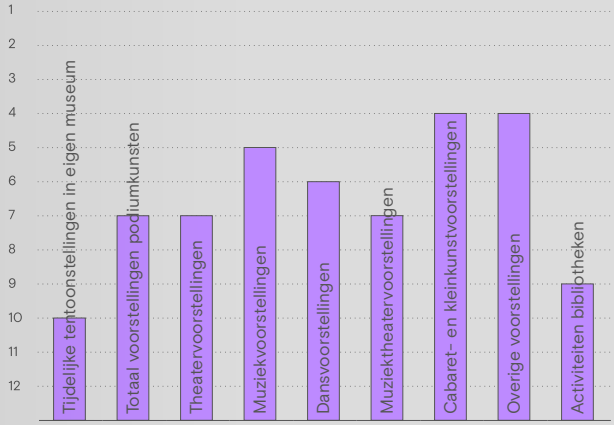
Theaterkunsten: 88

Meerdere domeinen: 102

Cultureel aanbod

Ranking Brabant ten opzichte van andere provincies - 2018

Cultuur aanbod in aantallen

Nederland	1.965	53.708	10.874	20.297	2.428	6.259	8.054	5.795	202.023
Noord-Brabant	226	6.658	1.022	2.711	293	748	1.066	817	20.782
Rangorde	10 →	7 →	7 ↗	5 →	6 →	7 →	4 →	4 ↗	9 →

Cultuurlocaties online

Activiteit online periode

16.365
Tweets
(2007-2019)

45.257
Events Facebook
(2007-2019)

52.146
Instagram posts
(2013-2019)

Talentontwikkeling

Registraties van professionele instellingen - 2018

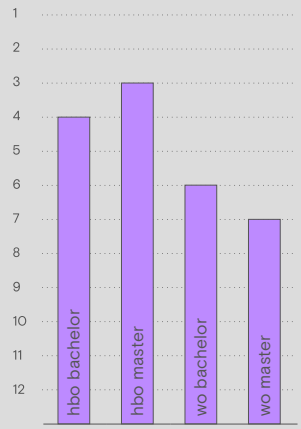
53
Professionele instellingen

13.436
Uitvoeringen/ tentoonstellingen

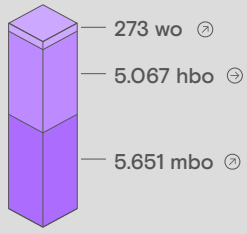
913
Programma's/ producties

Ranking Brabant ten opzichte van andere provincies - 2018

Aantal culturele opleidingen

Nederland	106	49	33	40
Noord-Brabant	16	10	3	1
Rangorde	4	3	6	7

Aantal studenten in Brabantse culturele opleidingen

De culturele infrastructuur en het cultuuraanbod in Brabant blijven bescheiden vergeleken met andere provincies. Deze relatief lage posities zijn opvallend, omdat Brabant qua omvang (zowel in oppervlakte als inwonersaantal) de op twee na grootste provincie in Nederland is.

1.1 CULTURELE INFRASTRUCTUUR

Brabant ten opzichte van andere provincies — *Benchmark*

Onder de noemer culturele infrastructuur bezien we het aanbod van culturele voorzieningen, instellingen en organisaties in de provincie. Het aantal musea, kunstgalerieën en expositieruimten, rijksmonumenten, beschermde stads- en dorpsgezichten en boekwinkels is, over de gehele periode 2013-2018, relatief laag in Noord-Brabant: meestal neemt Noord-Brabant per hoofd van de bevolking plaats 10 of 11 in van de twaalf provincies. Ook als het gaat om het aantal bioscopen is de positie van Noord-Brabant over de jaren heen bescheiden (plaats 9). Voor poppodia is dit een middenmootpositie (stabiel op plaats 7).

Noord-Brabant daalt tussen 2014 en 2016 van plaats 6 naar plaats 9 in het aantal centra voor de kunsten. In 2018 neemt het aantal centra voor de kunsten weer toe en bezet Noord-Brabant opnieuw de zesde plaats. Noord-Brabant daalt van plaats 9 naar plaats 10 wat betreft het aantal bibliotheekvestigingen. Opvallend is de sterke daling van het aantal kunstuitleencentra (van gemiddeld plaats 3 in de 2013-2016-periode naar plaats 8 in 2017 en 2018).

Landelijk en in Noord-Brabant zien we een dalende trend in het aantal festivals. Noord-Brabant blijft in een middenmootpositie (gemiddeld plaats 7) vergeleken met de andere provincies. Hierbij geldt een afbakening van festivals met tussen de 100 en 240.000 bezoekers. Kijken we naar festivaldata waarin ook kleinere (muziek-, film- en kunst) festivals worden meegenomen dan staat Noord-Brabant op de vierde plaats in 2018. Voor wat betreft het aantal muziekfestivals staat Noord-Brabant dan zelfs op de eerste plaats.[14] De middenmootpositie geldt ook voor de publiekscapaciteit van de theaterzalen. Stijgen op de ladder doet Noord-Brabant met het aantal podiumkunstbedrijven, theaterzalen, bioscoopdoeken en bioscoopstoelen (van gemiddeld plaats 9 naar plaats 6).

Noord-Brabant verstevigt in de periode 2013-2018 haar culturele infrastructuur op het gebied van theaterzalen, bioscopen en centra voor de kunsten. Op de meeste andere terreinen neemt de Noord-Brabantse culturele infrastructuur in sterkte af.

Cultuurlocaties online — *Big data*

Net als in *Waarde van cultuur 2018* hebben we met big data inzage gekregen in het aantal gesubsidieerde en niet-gesubsidieerde cultuurlocaties in Noord-Brabant; nu niet alleen in de grote steden (Helmond, Eindhoven, Tilburg en 's-Hertogenbosch)[15] maar ook in de middelgrote, zogenaamde M7-steden van Noord-Brabant.[16] In totaal zijn er 567 cultuurlocaties geïdentificeerd, waarvan het merendeel, namelijk 393, niet-gesubsidieerd. Een groot deel van alle cultuurlocaties komt voor rekening van de beeldende kunsten (195), een klein deel behoort tot de filmsector (30). Het grootste aandeel heeft Eindhoven (135), het kleinste aandeel heeft Oosterhout (14). Het merendeel van de locaties

14 http://www.festivalatlas.nl/database/.
15 Breda heeft geen data geleverd over welke van de gevonden locaties in Breda als cultuurlocatie zijn aan te merken zijn en welke hiervan gesubsidieerd worden.
16 De M7-steden zijn Bergen op Zoom, Meierijstad, Oosterhout, Oss, Roosendaal, Uden en Waalwijk.

staat in de B4 (67%). Bij de M7 springen Meierijstad en Roosendaal eruit. Samen herbergen zij bijna de helft van de cultuurlocaties in de M7. Respectievelijk 466, 162 en 212 cultuurlocaties in de B4 en M7 samen gebruiken Facebook, Twitter en/of Instagram. De gesubsidieerde locaties hebben iets vaker een Facebook-account (88%) dan de niet-gesubsidieerde cultuurlocaties (80%). Dat geldt ook voor Twitter (59% tegen 25%) en voor Instagram (53% tegen 33%). Gesubsidieerde cultuurlocaties zijn meer aanwezig op sociale media. Uitzondering zijn de niet-gesubsidieerde filmvertoningslocaties: die zitten vaker op Instagram (38%) dan de gesubsidieerde (33%). Bij de theaterlocaties zit het grootste aandeel van locaties dat alle drie de sociale mediaplatforms gebruikt (41%), bij beeldende kunst het kleinste aandeel (10%). Bij de musea zijn de meeste locaties te vinden die geen van de drie platforms gebruiken (27%). Kijkend naar de verschillen in type cultuurlocaties in de steden, zien we dat 's-Hertogenbosch, Eindhoven, Helmond, Roosendaal en Waalwijk relatief veel niet-gesubsidieerde beeldende-kunstlocaties (ateliers, galeries, kunstwinkels) hebben, Bergen op Zoom heeft relatief veel ongesubsidieerde theaterlocaties en Oss en Meierijstad subsidiëren relatief veel locaties waar kunstdisciplines gecombineerd worden (veelal wijkcentra). In de andere steden is de verdeling van locaties naar discipline meer in balans.

In het hoofdstuk 'Sociaal kapitaal' kijken we naar de socialemediaregistraties van deelnemers aan de activiteiten en de waardering voor deze activiteiten.

1.2 CULTUREEL AANBOD

Brabant ten opzichte van andere provincies — *Benchmark*

Hoe staat het ervoor als we kijken naar de hoeveelheid tentoonstellingen en voorstellingen in Noord-Brabant vergeleken met de andere provincies? Ook nu heeft Noord-Brabant een bescheiden plek (stabiel op 10) in het aantal tentoonstellingen in de musea. Noord-Brabant heeft de afgelopen jaren een middenmootpositie (gemiddeld 7) bij het totaal aantal voorstellingen podiumkunsten en daarbinnen bij het aantal theater- en muziektheatervoorstellingen. Wat dans- en muziekvoorstellingen betreft is de positie (gemiddeld 5-6) al iets beter. Bij cabaret- en kleinkunstvoorstellingen is de positie (gemiddeld 4) nog iets hoger. De positie van Noord-Brabant als middenmoter op al deze terreinen van cultureel aanbod is redelijk stabiel over de periode 2013-2018. Tussen 2015 en 2018 neemt in heel Nederland het aantal activiteiten in bibliotheken sterk toe, van iets minder dan 78.000 naar ruim 202.000. Ook in Noord-Brabant is een toename te zien, hoewel de positie ten opzichte van de andere provincies niet verbetert. Deze blijft hangen rond de negende positie. In het hoofdstuk 'Sociaal kapitaal' zien we dat het aantal bezoekers dat de Brabantse bibliotheken opgeven minder hard stijgt dan in de andere provincies en daarbij gemiddeld blijft steken op een tiende plaats.

WVC

Het lijkt erop dat de ‘groeiende’ populariteit van festivals in de afgelopen jaren een stabiele vorm aanneemt. Ook de interesse in industrieel erfgoed stabiliseert. Cabaret en kleinkunst is daarentegen ‘booming’ in Brabant.

Registraties van professionele instellingen — *Culturele Atlas*

Voor de periode 2013-2018 hebben we van culturele instellingen in de B5 cijfers over subsidies, inkomsten, activiteiten en bezoeken ontvangen. Binnen 'Cultureel kapitaal' kijken we naar de activiteiten. De inkomsten en bezoeken komen in de andere twee kapitalen aan bod. We concentreren ons op 53 instellingen waarvan we over alle jaren heen voldoende cijfers hebben. Dat betekent dat we hier geen uitspraken doen over activiteiten van alle culturele instellingen in de B5. Zijn er in de periode 2013-2016 zo'n 11.400 uitvoeringen en/of tentoonstellingen per jaar, in 2017 en 2018 is dat opgelopen naar jaarlijks 13.150 uitvoeringen en/of tentoonstellingen bij deze 53 instellingen. Dat is sectorbreed: onder producenten podiumkunsten, visuele kunsten, festivals, musea en (pop)podia.

Cultuurlocaties online — *Big data*

Wat gebeurt er op sociale media in de periode 2007-2019? Op Facebook kondigen de cultuurlocaties hun 'events' aan, om precies te zijn 45.257. Ruim 36% gaat over muziek- en nog eens bijna 36% over theatervoorstellingen. Bijna driekwart van de vermelde gebeurtenissen op Facebook gaat dus of over muziek of over theater. Twee derde van alle gerapporteerde gebeurtenissen komt van de gesubsidieerde locaties. Dat is zeker zo bij de musea (80% van de 'events' binnen deze discipline is van de gesubsidieerde locaties). Bij muziek zijn de vermelde gebeurtenissen van gesubsidieerde (51%) en niet-gesubsidieerde locaties (49%) het meest in balans. Bij de B4 komen de events van 56% gesubsidieerde tegen 44% niet-gesubsidieerde cultuurlocaties en dat is meer in evenwicht dan bij de M7 waar 70% van de events van gesubsidieerde en 30% van de niet-gesubsidieerde locaties komt. Oss en Waalwijk vallen op door een veel hoger aandeel events bij gesubsidieerde locaties (rond de 90%). In Meierijstad is de balans gelijk aan die van de B4 als geheel.

Twitter is minder populair met 16.365 tweets in deze periode en hiervan is 52% van niet-gesubsidieerde locaties. Zo'n 35% van de tweets komt van de theaters en 23% van de beeldende kunsten. Vooral de niet-gesubsidieerde beeldende-kunstlocaties twitteren (74% van de tweets in deze discipline). Bij theaters is dat 45%. Zowel in de B4 als de M7 houden de tweets van gesubsidieerde en niet-gesubsidieerde locaties elkaar gemiddeld in evenwicht. Het valt wel op dat Helmond (een B4-stad) met Bergen op Zoom en Uden een veel hoger aandeel tweets van gesubsidieerde locaties hebben (ruim 70%). In Waalwijk en Oosterhout is het juist veel lager (rond de 20%) en opnieuw volgt vooral Meierijstad het gemiddelde van de B4.

We hebben een analyse gemaakt van de uitgaande en inkomende tweets van de verschillende cultuurlocaties. We kunnen nu zien over welke locaties (in welke plaats, in welke soort cultuurlocatie) veel en weinig wordt getwitterd in de periode 2007-2019.

Het valt op dat binnen de vier grote steden plus Roosendaal en Oss een sterk Twitternetwerk bestaat. Cultuurlocaties in deze plaatsen zijn opvallend actief in het noemen van andere Brabantse cultuurlocaties

op Twitter. Ook zijn deze locaties relatief vaak het onderwerp in tweets van andere cultuurlocaties. Bij de meeste van deze plaatsen gaan de tweets over alle verschillende soorten cultuurlocaties, maar in Tilburg valt de prominente positie op van de bibliotheek in de tweets uit en over Tilburg (ook toen deze nog niet naar de nieuwe locatie (de LocHal) was verhuisd; 90% van de tweets over de bibliotheek is van voor de verhuizing in 2019). Kijken we naar de positie in het netwerk (waarbij een grotere bol en een meer centrale plek in de visualisatie een grotere en meer 'vernetwerkte' positie betekent), dan blijken de theater- en muzieklocaties niet alleen het vaakst genoemd te worden, maar ook onderling elkaar het vaakst te noemen.

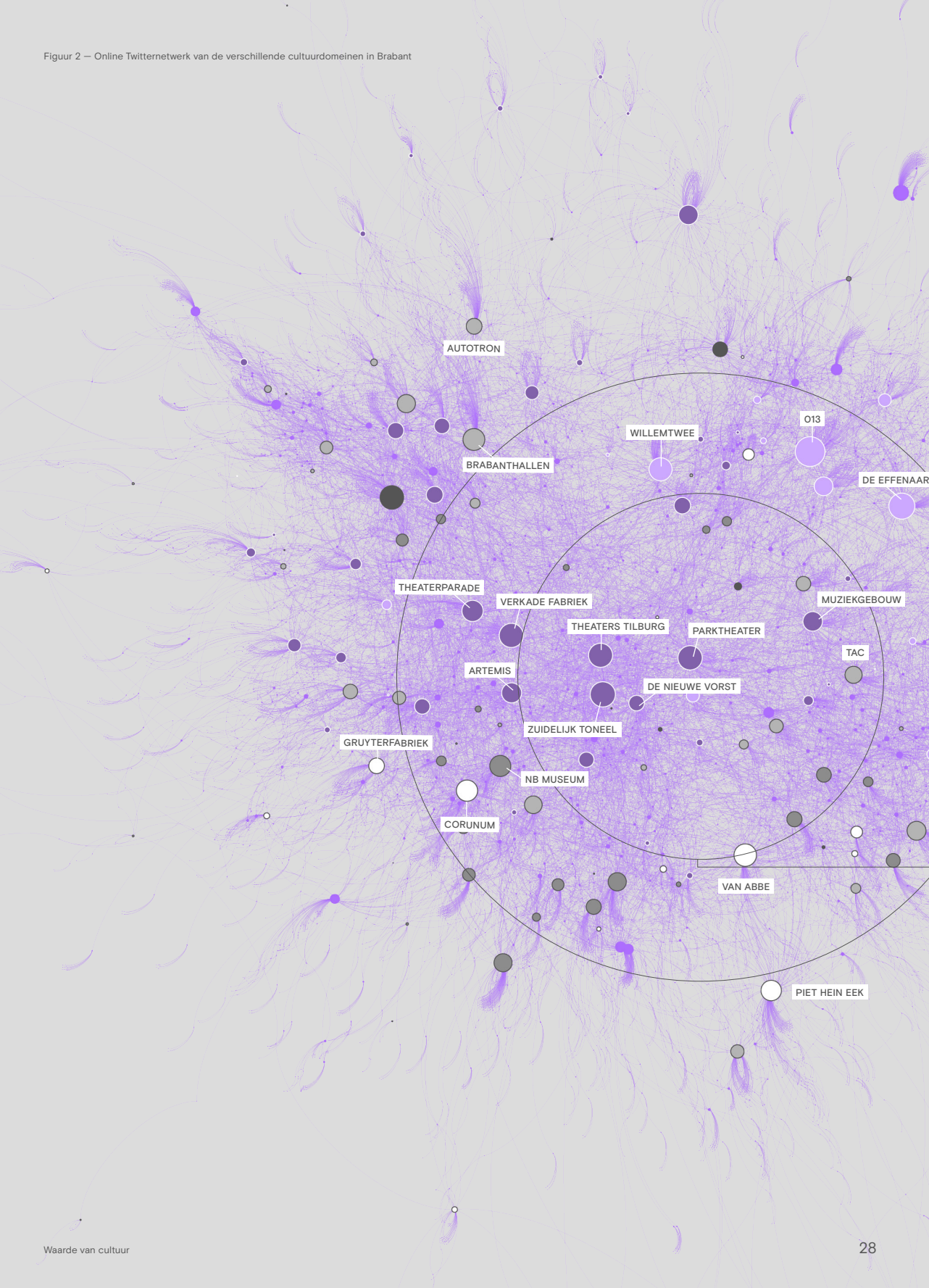
De prominente positie van het Tilburgse poppodium 013 valt op binnen de muziek-tweets, gevolgd door de Effenaar en Willem Twee. Bij theater nemen de Verkadefabriek uit 's-Hertogenbosch en het Zuidelijk Toneel een centrale positie in. Maar ook het twitteraccount van Theaters Tilburg en het Parktheater zijn hier sterk aanwezig. De locaties met een sterke positie binnen het twitternetwerk zijn bijna zonder uitzondering gesubsidieerde cultuurlocaties. In het centrum van het netwerk zien we een centrale positie voor de cultuurlocaties met een sterke landelijke focus en een bovenprovinciaal netwerk binnen binnen het theater, zoals Het Zuidelijk Toneel uit Tilburg en Muziekgebouw Eindhoven. Daarnaast valt op dat het netwerk in Eindhoven sterk is tussen alle soorten locaties. In Tilburg zijn de muzieklocaties echter sterker verbonden met elkaar en muzieklocaties in andere gemeenten, dan met andere cultuurlocaties in Tilburg. Hetzelfde geldt – hoewel in iets mindere mate – voor Willem Twee en de overige cultuurlocaties in 's-Hertogenbosch.

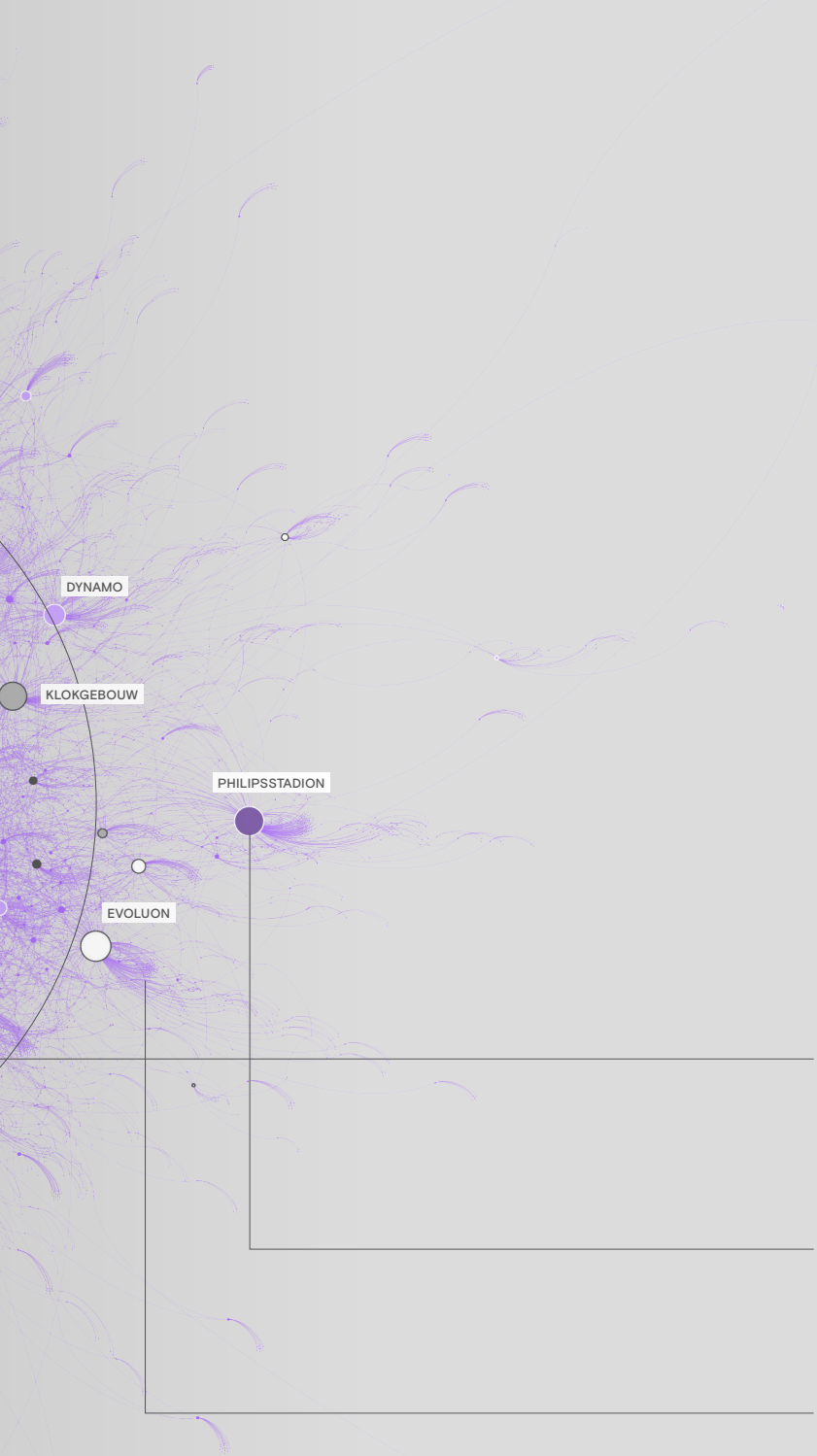
Op Instagram ziet de verhouding tussen gesubsidieerde en niet- gesubsidieerde locaties er anders uit. Hier komt nog steeds een meerderheid van de 52.146 posts in de periode 2013-2019 van de gesubsidieerde instellingen maar het aandeel is duidelijk lager dan bij Facebook en Twitter (55%). Juist het niet-gesubsidieerde deel van de beeldende kunsten is actief op Instagram: 82% van de berichten over de beeldende kunsten. Bij muziek en theater zien we op Instagram hetzelfde patroon als op Facebook: vooral de gesubsidieerde locaties zijn actief (respectievelijk 62% en 78% van de posts in die disciplines). Instagram is dus opvallend populairder bij de niet-gesubsidieerde beeldende-kunstlocaties. Hierbij kan ook opgemerkt worden dat het totale aantal posts jaar op jaar stijgt van 518 posts in 2013 naar 13.666 posts in 2018, om daarna te dalen naar 11.807 posts in 2019. Het is moeilijk om deze daling te duiden, zeker gezien het feit dat het gebruik van Instagram landelijk ook in 2019 blijft toenemen. Vooral veel van de jongeren tussen de 15 en 19 jaar (58% in 2019) zijn actief op Instagram.[17]

Grosso modo gesteld is Facebook in 2007-2019 een populair medium voor gesubsidieerde muziek- en theaterlocaties en Twitter en Instagram voor niet-gesubsidieerde beeldende-kunstlocaties.

17 https://www.dutchcowboys.nl/socialmedia/social-media-onderzoek-2019-instagram-groeit-facebook-wordt-minder-populair.

Figuur 2 — Online Twitternetwerk van de verschillende cultuurdomeinen in Brabant

Centraliteit
Cultuurinstellingen met een hoge centraliteit hebben een centrale positie binnen het netwerk van accounts die betrokken zijn bij Brabantse cultuurinstellingen.

Grootte
De grootte van de bolletjes wordt bepaald door het totaal aantal keer dat een account een ander ‘mentiont’ en ‘gementioned’ wordt.

Verbindingen
Als een twitteraccount een ander twitteraccount ‘mentiont’, zijn ze met een lijn aan elkaar verbonden. Een groter aantal verbindende tweets, des te sterker de verbinding.

1.3 NABIJHEID CULTURELE VOORZIENINGEN

Brabant ten opzichte van andere provincies — *Benchmark*

De cijfers overziend is de nabijheid van culturele voorzieningen in Noord-Brabant middelmatig ten opzichte van andere provincies. Qua nabijheid van musea staat de provincie stabiel op plaats 8 van alle provincies met een gemiddelde afstand van bijna 4 kilometer. Podiumkunstvoorzieningen, bioscopen, poppodia staan gemiddeld op respectievelijk 5, 6 en 10 kilometer afstand en dat levert Noord-Brabant gemiddeld een vierde à vijfde plaats op. De nabijheid van bibliotheken is gemiddeld 2 kilometer en dat betekent gemiddeld een zesde plaats voor Noord-Brabant. In de nabijheid van culturele voorzieningen zijn in de periode 2013-2018 geen noemenswaardige verschuivingen te zien.

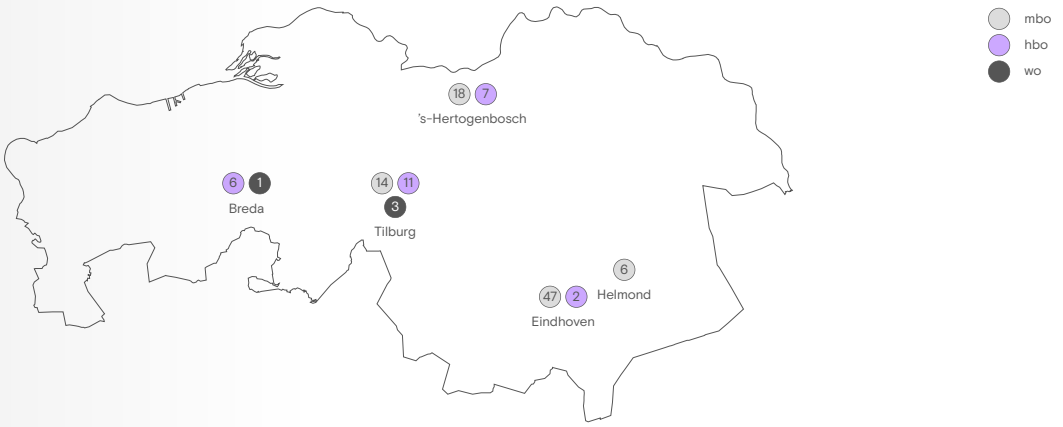
1.4 TALENTONTWIKKELING

Brabant ten opzichte van andere provincies — *Benchmark*

Culturele opleidingen leveren de nieuwe makers in Noord-Brabant. We hebben maar een beperkt aantal cijfers over mbo-, hbo- en wo-opleidingen in de culturele sector. Voor mbo-opleidingen kunnen we op basis van de beschikbare gegevens geen vergelijking maken tussen de provincies. De positie van Noord-Brabant stijgt als we kijken naar het aantal culturele opleidingen op hbo-niveau (bachelor en master): van plaats 6 in 2016 naar plaats 3-4 in 2018. Wat betreft wo-opleidingen (bachelor en master) is de positie van Brabant met plaats 7 meer bescheiden. Kijken we naar het aantal culturele opleidingen in de B5-steden van Noord-Brabant, dan zien we weinig verandering ten opzichte van 2016. Eindhoven is goed voorzien met maar liefst 47 mbo-opleidingen. Tilburg heeft de meeste hbo- en wo-opleidingen in de culturele sector (respectievelijk 11 en 3).

Figuur 3 — Aantal culturele opleidingen in de B5, 2018[18]

18 DUO

1.5 INTERNATIONALISERING

In het regioprofiel wordt de ambitie uitgesproken om in te zetten op internationalisering: 'Brabant staat (...) een groei voor van de internationale uitwisseling en duurzame internationale samenwerking, die bijdraagt aan een sterke cultuursector.' Deze ambitie bouwt voort op vier ontwikkelingen: de internationalisering van de Brabantse culturele sector; de unieke geografische positie van Brabant ten opzichte van Vlaanderen; demografische ontwikkelingen in Brabant; en de investeringen van provincie en gemeenten in beide richtingen. BrabantStad heeft van OCW een bijdrage ontvangen om voor verdergaande samenwerking in de regio op het gebied van internationalisering een proeftuin in te richten waarin meer samenhang wordt gecreëerd op internationalisering. Deze bijdrage is door BrabantStad gematcht.

Er zijn weinig indicatoren die iets zeggen over internationalisering van de culturele sector. Voor nu maken we gebruik van de data van Dutch Culture. Dutch Culture registreert het aantal internationale activiteiten van Nederlandse kunstenaars. Samen met veldexperts van Kunstloc hebben we gekeken naar de Brabantse makers in deze registraties in 2015 en 2016 (zie *Waarde van cultuur 2018*). Dutch Culture heeft over 2018 zelf een overzicht gemaakt van het aantal activiteiten in het buitenland dat door Brabantse makers wordt geleverd. We zien een dalend aandeel Brabanders op het totaal in Nederland bij de muzikale activiteiten (van 17% in 2015 naar 11% in 2018), een stijgend aandeel bij fotografie en film (beide van 1% naar 4%) en design (van 10% naar 14%) en redelijk stabiele aandelen voor beeldende kunst (circa 4%) en dans (9%). Bij theater fluctueert het sterk: 6% van de activiteiten in 2015 kwam van Brabantse hand, dat steeg naar 11% in 2016 en zakt terug naar 8% in 2018.

Er zijn meer indicatoren nodig om inzicht te krijgen in de internationale activiteiten en de effecten van de inzet op internationalisering in Brabant.

DE WAARDE VAN BROEDPLAATSEN: EEN VERDIEPING

Over de functies en werking van broedplaatsen in Brabant

Bij een broedplaats denken we vaak aan een plek waar jonge makers zich verder kunnen ontwikkelen. Maar uit dit en ander onderzoek blijkt dat lang niet iedereen hetzelfde verstaat onder een broedplaats. Hier proberen we een beter begrip te krijgen van de functie en betekenis van broedplaatsen en hoe deze een rol spelen in het culturele ecosysteem in Brabant. Dit sluit aan bij het culturele regioprofiel van Brabant waarin talentontwikkeling een van de programmalijnen is.

In Noord-Brabant zijn verschillende zogenaamde 'talenthubs' ingericht om in uiteenlopende disciplines binnen de professionele kunsten aan talentontwikkeling te werken. We hebben in drie rondes gesprekken gevoerd met initiatiefnemers, coördinatoren en gebruikers van deze talenthubs en de hieraan verbonden en hieraan verwante broedplaatsen (van muziek tot letteren, van beeldende kunst tot theater en dans). Eerst een gesprek met de coördinator talentontwikkeling (i.c. de talenthubs) van Kunstloc, dan met de coördinators van deze talenthubs en vervolgens met vertegenwoordigers van broedplaatsen die binnen en buiten deze talenthubs actief zijn in de provincie. Belangrijk was steeds het helder krijgen van wat een (goede) broedplaats is en wat de betekenis hiervan kan zijn voor kunstenaars en de wijdere omgeving.

'Een broedplaats is een door de gemeente in bedwang gehouden broedmachine van kunstenaars en andere bohemiens, gevormd ter bevordering van de toekomstige stedelijke economie.' Deze definitie werd in 2001 gegeven in het redactioneel van *Agora, het tijdschrift voor sociaal-ruimtelijke vraagstukken*.[19] In deze (en vele andere definities) valt meteen een aantal aspecten op. Zo is er een mate van gemeentelijk (of provinciaal) eigenaarschap over de broedplaats via financiering of het beschikbaar stellen van vastgoed. Ook wordt een vrij naar binnen gerichte beschermingsdrang gesuggereerd door de keuze voor het woord 'broedmachine'. De beschermende rol die broedplaatsen voor gebruikers kan – of zelfs zou moeten – hebben, komt ook in meerdere gesprekken die voor dit onderzoek gevoerd zijn terug. Ten slotte wordt een economisch aspect genoemd dat met gebiedsontwikkeling samenhangt. De broedplaats dient de economische ontwikkeling in een gebied.

Er worden in de literatuur ook verschillende typen broedplaatsen onderscheiden. Bureau Buiten kwam daarbij, mede gevoed door eerder onderzoek van Mieke Verschoor, tot vier typen: *innovate*, *interact*, *expose*, *attract*.[20] Bij het eerste type (*innovate*) gaat het vooral om de creatie/innovatie die makers in een broedplaats verrichten, zonder dat daarbij de omgeving een rol van betekenis speelt. Dat is anders bij het tweede type (*interact*) waarbij juist sociale impact centraal staat en de broedplaats een betekenis heeft voor de buurtbewoners. Bij expose is de sociale impact minder van belang en gaat het meer om een creatieve productie van de gebruikers die te consumeren is in bijvoorbeeld workshops. Als er ook externen worden aangetrokken voor wat er in de broedplaats te beleven is, spreekt Bureau Buiten van *attract*, waarbij het aanbod dus meer losstaat van de gebruikers binnen de broedplaats.

Het beeld dat in de literatuur bestaat van broedplaatsen verandert tussen 2001 en 2017. Er lijkt meer oog te zijn voor wat de artistieke betekenis van broedplaatsen is. Iets wat ook in onze gesprekken prominent naar voren kwam. Toch bleek de genoemde typering niet helemaal geschikt. Niet alle functies die in de gesprekken genoemd werden pasten in een van de genoemde typen. Daarom is verder ingezoomd op functies die binnen broedplaatsen in meer of mindere mate aanwezig zijn, waarbij de broedplaatsen zijn benaderd vanuit het perspectief van makers. Hierbij blijkt dat de eigenschappen van de verschillende types die Bureau Buiten omschrijft, allen een plek hebben binnen de functies die wij hierbij konden differentiëren.[21]

Een broedplaats vatten we op als een dynamisch concept dat, afhankelijk van tijd en plaats, een eigen invulling krijgt en zo een wisselende rol speelt binnen de culturele infrastructuur. Zo wordt er niet altijd gestructureerd aan talentontwikkeling of begeleiding van de aan de broedplaats verbonden kunstenaars

19 Redactie *Agora* (2001) 'Redactioneel'. In: *Agora, nr. 5*, 2001. P.2.

20 Westen, L. van der, K. Blokzijl, A. van den Berg (2017) *Een bloeiende creatieve industrie in een levendige stad. De meerwaarde van creativiteit in gebiedsontwikkelingen in Utrecht*. Utrecht: Bureau Buiten. Verschoor, M. (2009) *Conceptontwikkeling voor creatieve broedplaatsen* (master thesis), Eindhoven: TU.

21 De rol die een broedplaats mogelijkerwijs speelt in de ontwikkeling van de lokale economie wordt momenteel onder leiding van Bart de Zwart onderzocht door het lectoraat 'De Ondernemende Regio' van Fontys Hogescholen en kwam in onze gesprekken niet of nauwelijks aan de orde.

gedaan. Duidelijk is dat een broedplaats niet per se aan een fysieke plek verbonden hoeft te zijn. Wel kan gesteld worden dat broedplaatsen over het algemeen een gatekeeper kennen in de vorm van bijvoorbeeld een artistiek leider, zakelijk of creatief directeur of hoofd programmering en productie. Deze bewaakt de gang van zaken binnen de broedplaats.

Positie en functies

Om de functies van broedplaatsen te benaderen, is een afbakening nodig van hoe deze zich binnen een breder geheel van de culturele infrastructuur bevinden. Kijken we daarbij naar de keten die van opleiding tot gevestigde professional leidt, dan worden broedplaatsen veel gezien als brug tussen opleiding en het uitvoerende veld. We bezien hierbij broedplaatsen dan ook vanuit deze positionering waarbij gebruikers veelal aan het begin van hun carrière staan, maar waarbij wel sterke banden bestaan met het professionele veld. Vanuit de gesprekken die zijn gevoerd, zijn vijf functionele aspecten opgehaald die in onderlinge samenhang de functie vormen van wat als een broedplaats gezien kan worden: experimenteren, presenteren, plaats bieden, verbinden en beschermen.

Experimenteren

Een eerste belangrijk element van een broedplaats is de mogelijkheid tot experimenteren. Er komt vanuit alle verschillende kunstdisciplines die bevraagd zijn een duidelijk idee naar voren dat binnen een broedplaats een zekere afbakening is (in tijd, geld of ruimte) waarbinnen het mogelijk is om het experiment op te zoeken en zo het eigen werk inhoudelijk verder te brengen, ook als iets mislukt.

Presenteren

Een tweede element dat hiermee samenhangt is dat vaak ook een mogelijkheid tot presentatie van uitkomsten van deze experimenten aanwezig is. Deze presentatiemogelijkheid kan overigens ook deel uitmaken van het experiment door geen uitkomsten te presenteren maar juist in de presentatie het experiment op te zoeken en uit te bouwen.

Plaats bieden

Het bieden van plaats is een derde element dat tot de functie van een broedplaats gerekend kan worden. Dit hoeft overigens niet per se een plek te zijn die op lange termijn blijft bestaan. Wel wordt duidelijk dat het prettig is als er binnen een stad of eventueel de provincie meerdere mogelijkheden worden geboden. Daarbij kan gedacht worden aan plekken die voor een korte periode 24 uur per dag beschikbaar zijn, plekken die juist over een langere periode incidenteel beschikbaar zijn, of bijvoorbeeld plekken waar meerdere makers elkaar kunnen ontmoeten. Ook het faciliteren van een niet-fysieke plaats is daarbij een mogelijkheid.

Verbinden

Het creëren van verbinding is dan ook het vierde element dat het functioneren van een broedplaats lijkt te bepalen. Hierbij gaat het om uitwisseling tussen makers zelf, maar misschien nog belangrijker is het verbinden van de makers met het professionele veld. 'Wat we willen bereiken gaat pas werken als de verbindingen snel zijn, maar het duurt vrij lang en kost veel energie om de juiste mensen te kennen zodat je ook echt een gesprekspartner bent.' Soms krijgt deze verbinding vorm in een soort ‘meester/gezel’-achtige constructie waarbij jonge kunstenaars de kans krijgen om kunst te maken onder begeleiding van of samen met een meer ervaren kunstenaar. Het verbinden met buurt, wijk, stad kreeg in de gesprekken weinig aandacht, c.q. leek ook minder prioriteit te hebben.

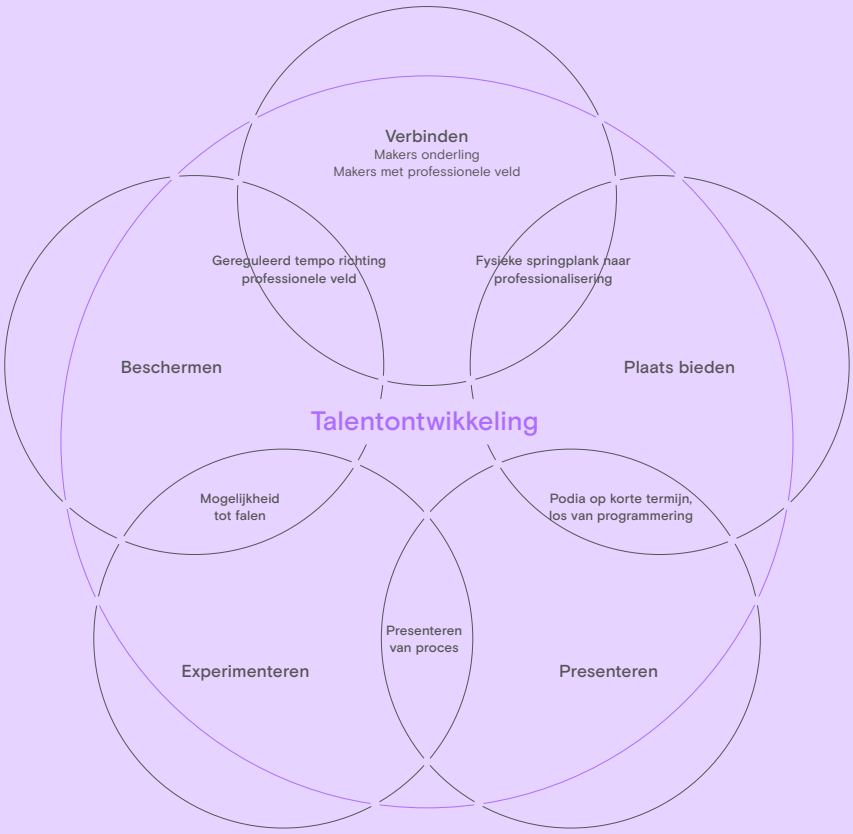
Beschermen

Uiteindelijk is de beschermende kant van broedplaatsen het vijfde en laatste element. Hierin werken alle andere elementen samen. Dit is het punt waarop broedplaatsen zich lijken te onderscheiden van commerciële partijen die bijvoorbeeld ateliers verhuren of presentatieplekken aanbieden. Er worden organisatorische taken bij makers uit handen genomen om te voorkomen dat zij hierin verdrinken op het moment in hun ontwikkeling dat ze zich als maker moeten gaan onderscheiden.

Werking

De werking – en daarmee de potentiële waarde – van broedplaatsen lijkt daarbij voor een groot deel te worden bepaald door de mate waarin deze functies overlappen (zie figuur 3). Deze overlap kan tussen verschillende van de functies bestaan, maar enkele voorbeelden kwamen in de gesprekken duidelijk naar voren. Er wordt vanuit broedplaatsen bijvoorbeeld bewust gekeken naar het juiste moment voor makers om met werk naar buiten te treden. Makers worden dus gestimuleerd om voldoende tijd te nemen om naar iets toe te werken dat klaar is om gepresenteerd te worden en daarmee ook niet te snel en te ver in het gevestigde, professionele deel van het veld te duiken, waar een commerciële logica vaak sterker werkt. 'Bij UNSEEN worden bijvoorbeeld iedere editie 100 nieuwe talenten gepresenteerd, waarvan er maar 1 of 2 blijven hangen. Het ergste is, dat ze omhoog worden gegooid en vervolgens te pletter vallen omdat de markt zo aan ze plukt, dat ze niet de stappen kunnen zetten die ze in hun ontwikkeling zouden moeten kunnen zetten.' Door een plaats te bieden die heldere kaders en een goed startpunt biedt, vormen broedplaatsen een goede springplank naar professionalisering.

Figuur 4 — Vijf functies van broedplaatsen en effecten van overlap zoals deze in de gesprekken naar voren zijn gekomen

Door een plek te faciliteren voor presentaties kunnen broedplaatsen wegblijven van de lange termijn die met programmering samenhangt. De snelheid waarmee broedplaatsen mogelijkheden bieden voor presentaties, wordt sterk gewaardeerd. Dat geldt ook voor de mogelijkheid om niet direct een eindresultaat te moeten tonen op een presentatieplek die wordt gedomineerd door 'affe' producten (tentoonstellingen, concerten, filmvertoningen, boekpresentaties), maar om juist in presentaties het proces te kunnen testen. Daarmee hangt samen dat het van belang is te mogen falen in de werkzaamheden die binnen broedplaatsen worden verricht. 'Uiteindelijk gaat het erom dat je het instrument dat je opzet op termijn kunt bestendigen.'
Het gevolg daarvan is dat een broedplaats vele verschillende vormen kan hebben, mits de vijf genoemde functies daarin geborgd zijn. Residenties voor kunstenaars kunnen bijvoorbeeld ook als broedplaats gezien worden, mits daarbij ook verbindende en presenterende functies bestaan. Hoeveel plekken er zijn en de verhouding tussen de vijf functies in het geheel kunnen verschillen tussen disciplines. Voor filmmakers zou één broedplaats in de provincie Brabant voldoende kunnen zijn, terwijl voor beeldend kunstenaars bijvoorbeeld erg veel plekken beschikbaar en wenselijk zijn. Daarbij is het van belang de samenhang in het aanbod en de vervulde functies inzichtelijk te maken. Uiteindelijk wordt hierdoor ook de toegevoegde waarde voor de culturele infrastructuur zo sterk mogelijk.

Rol en verantwoordelijkheid van de overheid

Een zekere afhankelijkheid van de gemeente of provincie hangt samen met het op peil houden van de samenhang in het veld, en dus ook met het mogelijk in stand houden van een broedplaats. Om bescherming te kunnen bieden, is het nodig dat er een infrastructuur bestaat die alle vijf de elementen van broedplaatsen borgt. Het woord 'afhankelijkheid' roept ten onrechte het beeld op van een eenzijdig kwetsbare praktijk. Afhankelijkheid kan echter ook van toegevoegde waarde zijn wanneer die samengaat met wederzijdse verantwoordelijkheid. Overheden hebben

een verantwoordelijkheid voor het faciliteren van een gezonde culturele infrastructuur en zij zijn daarbij afhankelijk van een kunstenveld dat zich actief aan de omgeving wil binden. Andersom zijn broedplaatsen op verschillende vlakken afhankelijk van welwillende overheden, maar ligt de verantwoordelijkheid van makers er ook in om zelf actief initiatief te nemen en lokale overheden bij hun initiatieven te betrekken. In het activeren van artistiek potentieel om activiteiten vorm te geven en daarbij zowel de juiste verbindingen te leggen als een gevoel van eigenaarschap te creëren, ligt een belangrijke rol voor de broedplaatsen. Dat hierbij financiering niet afdoende is, werd ook duidelijk uit het onderzoek naar de stedelijke culturele infrastructuur – 'Waarom makers blijven' – in *Waarde van cultuur 2018*.[22] Dit beeld werd versterkt vanuit een blik op landelijke voorbeelden van broedplaatsbeleid.[23]

Talentontwikkeling

In het *Regioprofiel Brabantstad* legt de programmalijn talentontwikkeling zich toe op het versterken van de innovatiekracht van de regio 'door makers de mogelijkheid te bieden zich op artistiek en zakelijk vlak door te ontwikkelen'.[24] De verschillende elementen die in het voorgaande zijn beschreven, sluiten aan bij de strategie die Brabantstad heeft uitgezet om talentontwikkeling binnen de provincie te stimuleren. Aandachtspunten hierin die overeenkomen met wat we in ons onderzoek naar broedplaatsen tegenkwamen, zijn met name het versterken van het culturele ecosysteem, de doorgroeimogelijkheden van talenten en de talentontwikkeling die dicht op de markt of het publiek zitten. In het stimuleren van initiatief, eigenaarschap en het leggen van verbindingen ligt een belangrijk deel van het potentieel dat broedplaatsen hebben om een rol te spelen in talentontwikkeling en de professionaliseringsslag die daarop volgt. Daarbij kan het duidelijk verschillen in welke mate een broedplaats zich bezighoudt met talentontwikkeling of zich juist in sterkere mate in het gevestigde professionele veld manifesteert. Hiermee neemt de broedplaats dan een specifieke plaats in binnen een aantrekkelijk cultureel klimaat. Binnen dit klimaat is het wel wenselijk dat er binnen het totale aanbod van broedplaatsen een goede balans bestaat.

Hiermee is een model uiteengezet waarmee broedplaatsen en de rol die deze spelen in de culturele infrastructuur, op waarde kunnen worden geschat. Het succes van dit model en daarmee het inzicht in de waarde die Brabantse broedplaatsen bieden, kan binnen een nieuwe editie van deze monitor getest worden.

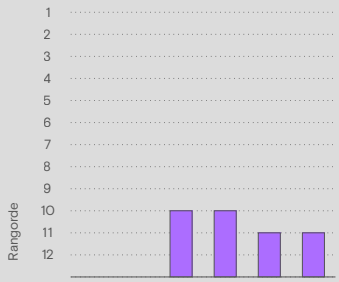
22 Vinken, H. en I. Diepstraten (2018) 'Pilot B5: Culturele infrastructuur – waarom makers blijven.' In: B. Broers, R. Brom, B. van Dalen, J. Harings, R. Smeets en H. Vinken, *Waarde van cultuur 2018. De staat van de culturele sector in Noord-Brabant*. Tilburg: Kunstloc.
23 Vinken, H. en R. Brom (2019) 'De sociale dimensie van de culturele infrastructuur in de stad.' In: *Boekman*, nr. 119, jr. 31, 48-51.
24 https://regioprofielbrabant.nl/programmalijn/talentontwikkeling/.

TABELLEN, GEORDEND NAAR ONDERZOEK — *BRABANT TEN OPZICHTE VAN ANDERE PROVINCIES*

Culturele infrastructuur

Figuur 5 — Aantal culturele voorzieningen in Nederland en Noord-Brabant en rangorde van Brabant, 2013-2018[25]

Musea

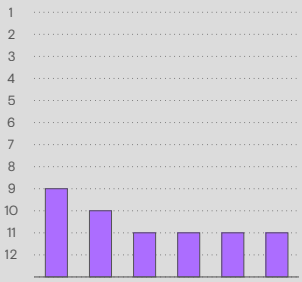
	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Nederland	-	-	601	604	606	616
Noord-Brabant	-	-	64	64	63	64

Kunstuitleencentra

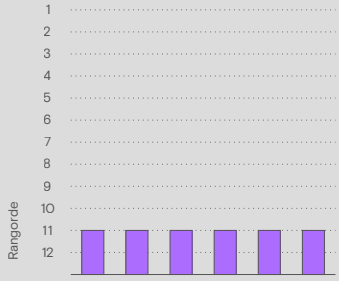
	2013	2014	2015	2016	2017	2018
	140	140	155	140	130	125
	30	25	30	20	15	15

Kunstgalerieën en expositieruimten

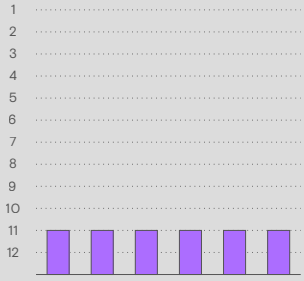
	2013	2014	2015	2016	2017	2018
	780	765	760	765	750	765
	95	90	85	85	80	80

Rijksmonumenten

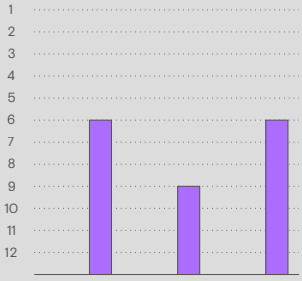
	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Nederland	61.730	61.768	61.847	61.958	61.965	61.908
Noord-Brabant	5.810	5.806	5.841	5.832	5.830	5.825

Beschermde stads- en dorpsgezichten

	2013	2014	2015	2016	2017	2018
	458	462	468	470	472	473
	40	41	41	42	42	42

Centra voor de Kunsten (lid Cultuurconnectie)

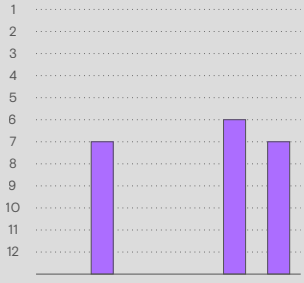
	2013	2014	2015	2016	2017	2018
	-	137	-	116	-	146
	-	20	-	17	-	21

Poppodia (lid VNPF)

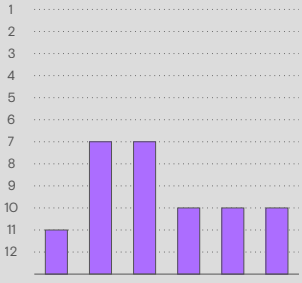
	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Nederland	58	58	58	57	58	56
Noord-Brabant	7	7	7	7	7	7

Festivals

	2013	2014	2015	2016	2017	2018
	-	955	-	-	865	836
	-	122	-	-	118	110

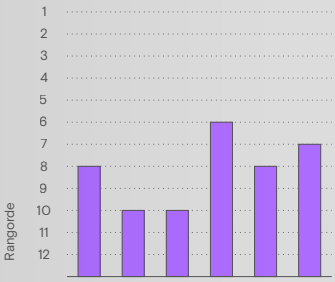
Popfestivals (lid VNPF)

	2013	2014	2015	2016	2017	2018
	28	34	34	46	47	48
	2	5	5	5	5	5

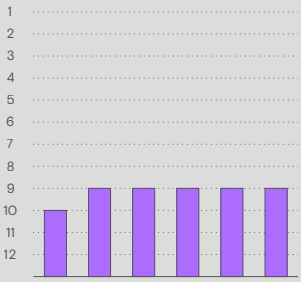
25 CBS en EM-cultuur.

Podiumkunstbedrijven, -organisaties

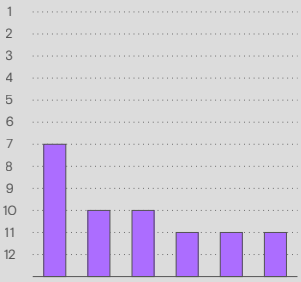
	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Nederland	336	339	337	335	333	335
Noord-Brabant	43	42	42	44	42	46

Bioscopen

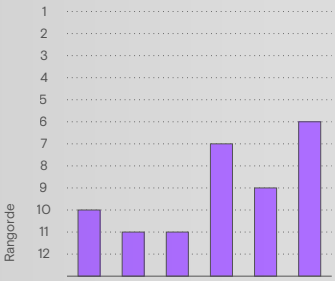
	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Nederland	261	264	268	276	273	274
Noord-Brabant	36	36	35	38	38	38

Boekwinkels

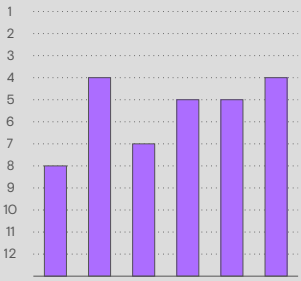
	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Nederland	825	755	730	715	705	690
Noord-Brabant	100	85	80	75	75	75

Theaterzalen

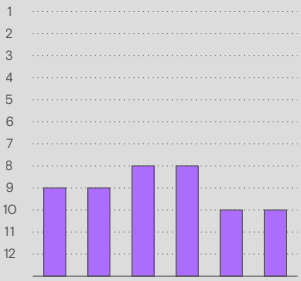
	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Nederland	522	543	542	556	546	573
Noord-Brabant	63	65	65	73	70	78

Bioscoopdoeken

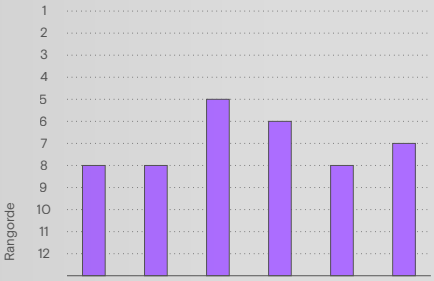
	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Nederland	830	861	888	944	954	970
Noord-Brabant	115	125	126	142	139	146

Bibliotheken (vestigingen)

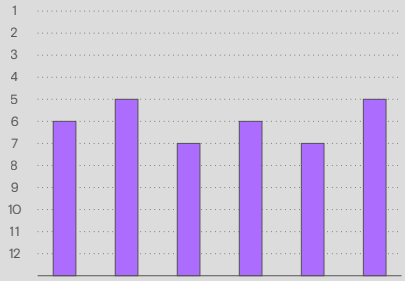
	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Nederland	690	655	635	620	650	640
Noord-Brabant	80	75	75	80	75	75

Publiekscapaciteit theaterzalen

	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Nederland	251.785	265.645	259.987	274.005	266.128	266.063
Noord-Brabant	30.253	31.181	32.945	34.376	32.212	33.385

Bioscoopstoelen

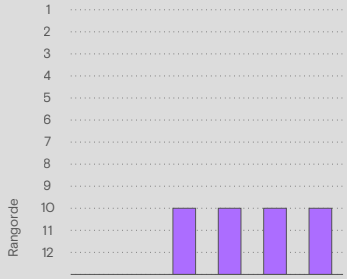

	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Nederland	136.918	140.610	146.134	155.167	155.570	152.907
Noord-Brabant	20.095	21.439	21.089	23.552	22.617	22.692

Cultureel aanbod

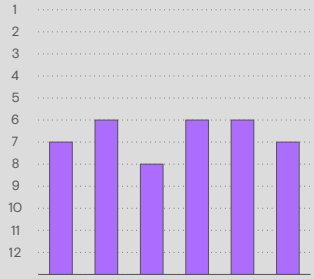
Figuur 6 — Aantal tentoonstellingen, voorstellingen en activiteiten in Nederland en Noord-Brabant en rangorde van Brabant, 2013-2018[26]

Tijdelijke tentoonstellingen in eigen museum

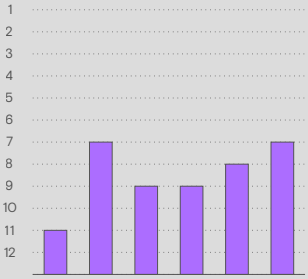
	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Nederland	-	-	1.964	2.010	1.939	1.965
Noord-Brabant	-	-	210	187	188	226

Totaal voorstellingen podiumkunsten

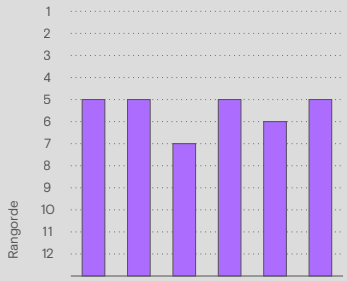
	2013	2014	2015	2016	2017	2018
	50.692	51.883	52.104	51.947	52.675	53.708
	6.084	6.107	5.894	5.944	6.089	6.658

Theatervoorstellingen

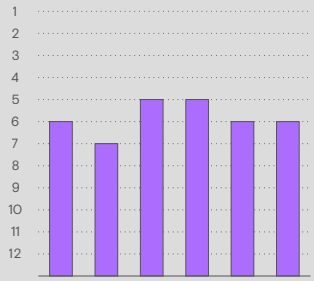
	2013	2014	2015	2016	2017	2018
	14.115	13.169	13.617	11.905	11.388	10.874
	1.293	1.414	1.194	1.028	1.058	1.022

Muziekvoorstellingen

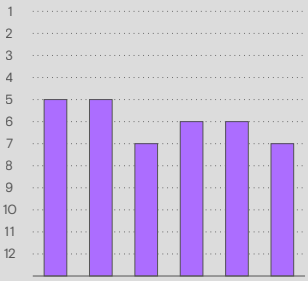
	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Nederland	18.041	17.796	18.320	20.069	20.071	20.297
Noord-Brabant	2.313	2.150	2.119	2.610	2.419	2.711

Dansvoorstellingen

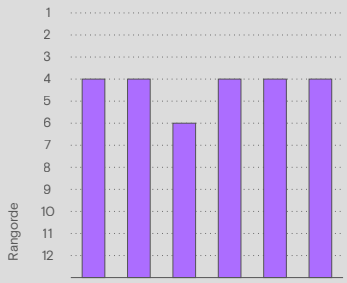
	2013	2014	2015	2016	2017	2018
	2.295	2.386	2.316	2.371	2.548	2.428
	318	331	260	253	263	293

Muziektheatervoorstellingen

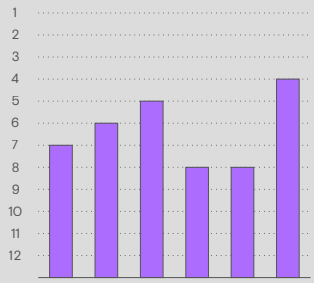
	2013	2014	2015	2016	2017	2018
	4.460	4.627	4.752	4.751	5.315	6.259
	585	506	595	535	689	748

Cabaret- en kleinkunstvoorstellingen

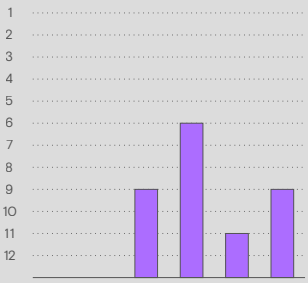
	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Nederland	7.847	7.595	7.499	7.539	7.836	8.054
Noord-Brabant	1.100	1.074	1.004	1.077	1.064	1.066

Overige voorstellingen

	2013	2014	2015	2016	2017	2018
	3.934	6.310	5.600	5.312	5.516	5.795
	475	632	722	440	596	817

Activiteiten bibliotheken

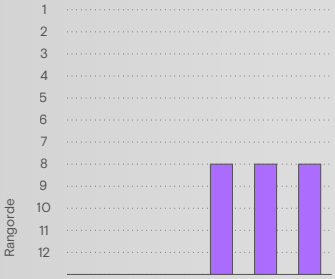
	2013	2014	2015	2016	2017	2018
	-	-	77.814	97.384	145.027	202.023
	-	-	7.558	12.412	15.587	20.782

26 CBS.

Nabijheid culturele voorzieningen

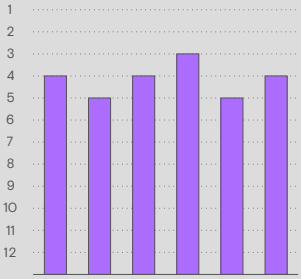
Figuur 7 — Nabijheid culturele voorzieningen in kilometers in Nederland en Noord-Brabant en rangorde van Brabant, 2013-2018[27]

Nabijheid museum

	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Nederland	-	-	-	3,8	3,7	3,7
Noord-Brabant	-	-	-	3,9	3,9	3,9

Nabijheid podiumkunsten (exclusief festivals)

	2013	2014	2015	2016	2017	2018
	5,1	4,9	5,0	4,9	4,9	4,9
	5,0	5,0	5,0	4,9	5,0	4,9

Nabijheid bioscopen

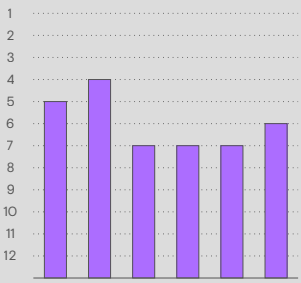
	2013	2014	2015	2016	2017	2018
	6,7	6,6	6,4	6,4	6,3	6,3
	7,0	6,9	6,3	6,4	6,0	6,0

Nabijheid poppodium

	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Nederland	11,6	11,0	10,8	-	10,3	11,0
Noord-Brabant	10,6	10,0	10,0	-	9,9	9,8

Nabijheid bibliotheken

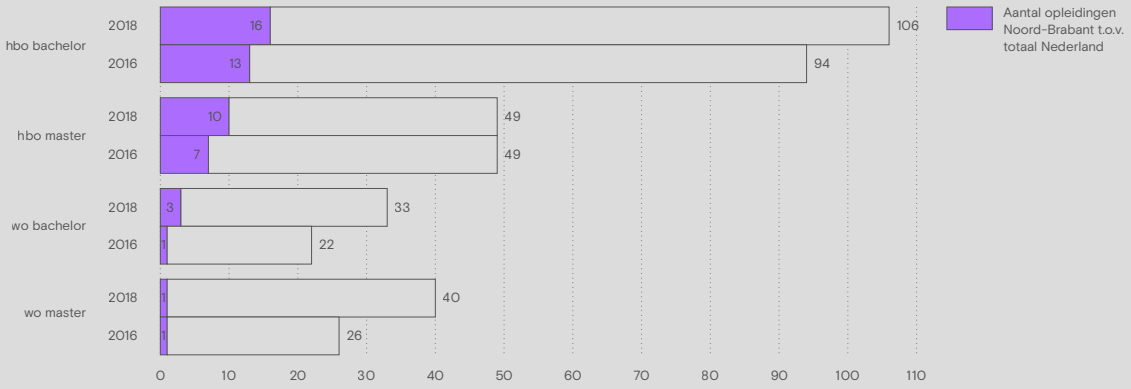

	2013	2014	2015	2016	2017	2018
	1,8	1,8	1,9	1,9	1,9	1,9
	1,7	1,8	1,9	2,0	2,0	2,0

27 Idem.

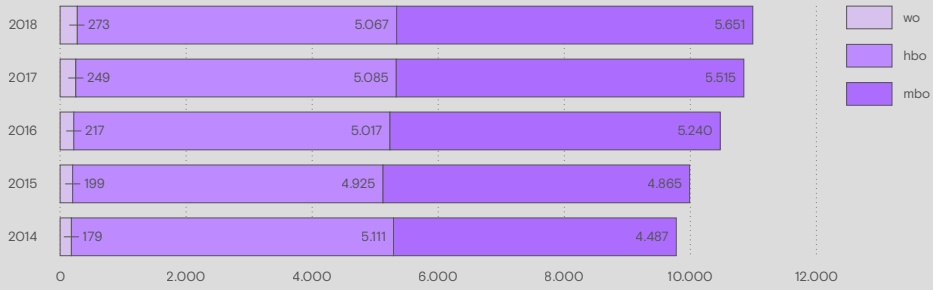
Talentontwikkeling

Figuur 8 — Aantal culturele opleidingen hbo en wo in Nederland en Noord-Brabant en rangorde van Brabant, 2016 en 2018[28]

	Rangorde 2018	Rangorde 2016
hbo bachelor	4	6
hbo master	3	6
wo bachelor	6	7
wo master	7	7

Figuur 9 — Aantal studenten in Brabantse culturele opleidingen (voltijd en deeltijd), 2014-2018[29]

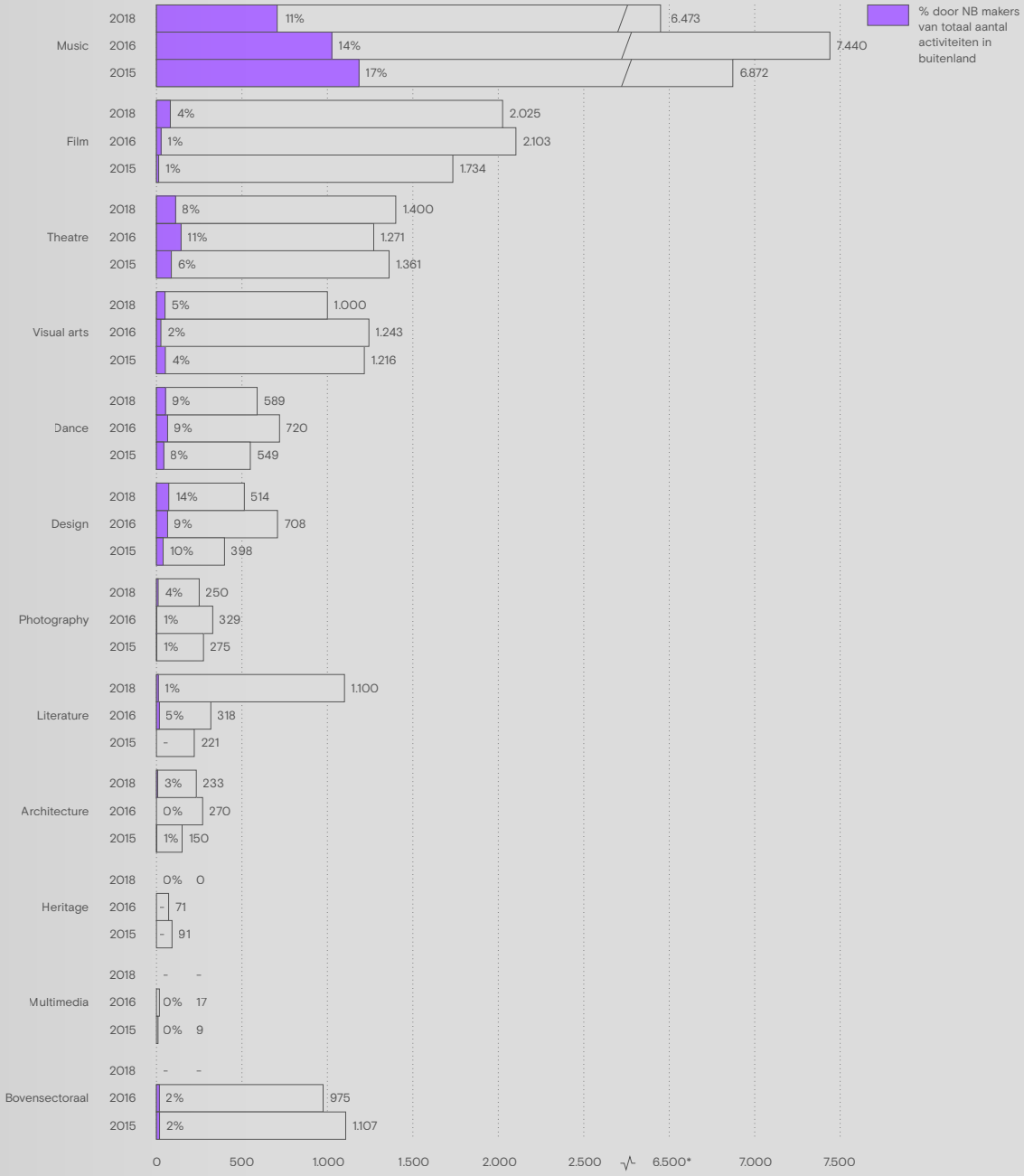

28 DUO.
Opleidingen geselecteerd op basis van: Aart, K van. (2016) *Boekman EXTRA 6 – Kunst- en Cultuuropleidingen in Nederland* en Aart, K van. (2018) Excel bestand – Kunst- en Cultuuropleidingen in Nederland.

29 DUO.

Internationalisering

Figuur 10 — Internationale activiteiten door Brabantse makers 2015-2018[30]

30 DutchCulture.

CULTUURLOCATIES ONLINE

Culturele infrastructuur

Figuur 11 — Aantal cultuurlocaties per discipline naar stad uitgesplitst naar gesubsidieerd (ja) en niet-gesubsidieerd (nee), 2019

	Beeldende kunst		Film		Musea		Muziek		Theaterkunsten		Meerdere domeinen				Totaal
	ja	nee	ja	nee	ja	nee	ja	nee	ja	nee	ja	nee	**ja**	**nee**	**totaal**
Eindhoven	8	43	1	7	4	11	3	19	6	7	9	17	**31**	**104**	**135**
's-Hertogenbosch	1	46	1	4	10	10	2	6	6	7	2	4	**22**	**77**	**99**
Tilburg	11	20	3	3	5	11	6	16	6	8	6	4	**37**	**62**	**99**
Helmond	2	16	-	1	4	3	1	5	3	7	2	2	**12**	**34**	**46**
Meierijstad	2	4	1	-	2	6	-	2	1	4	16	5	**22**	**21**	**43**
Roosendaal	-	15	1	3	1	6	-	1	4	3	-	3	**6**	**31**	**37**
Bergen op Zoom	1	6	1	1	1	-	-	-	3	10	1	6	**7**	**23**	**30**
Oss	1	4	-	1	1	1	-	2	2	1	12	2	**16**	**11**	**27**
Uden	1	4	-	1	2	3	-	2	2	1	3	-	**8**	**11**	**19**
Waalwijk	1	6	1	-	1	1	-	1	1	2	3	1	**7**	**11**	**18**
Oosterhout	-	3	-	-	2	1	-	-	3	1	1	3	**6**	**8**	**14**
Eindtotaal	**28**	**167**	**9**	**21**	**33**	**53**	**12**	**54**	**37**	**51**	**55**	**47**	**174**	**393**	**567**

Figuur 12 — Aantal Facebook-accounts per discipline naar stad uitgesplitst naar gesubsidieerd (ja) en niet-gesubsidieerd (nee), 2019

	Beeldende kunst		Film		Musea		Muziek		Theaterkunsten		Meerdere domeinen				Totaal
	ja	nee	ja	nee	ja	nee	ja	nee	ja	nee	ja	nee	**ja**	**nee**	**totaal**
Eindhoven	8	37	1	6	4	7	3	17	6	7	9	14	**31**	**88**	**119**
's-Hertogenbosch	5	11	3	3	5	9	4	14	6	8	6	4	**29**	**49**	**78**
Tilburg	1	35	1	3	8	4	2	4	6	5	1	4	**19**	**55**	**74**
Helmond	2	2	1	-	2	4	-	2	1	4	15	4	**21**	**16**	**37**
Meierijstad	1	10	-	1	4	2	1	5	2	7	1	1	**9**	**26**	**35**
Roosendaal	-	13	1	2	1	2	-	1	4	3	-	2	**6**	**23**	**29**
Bergen op Zoom	1	5	-	-	1	-	-	-	3	9	1	5	**6**	**19**	**25**
Oss	1	4	-	1	1	1	-	2	2	1	10	2	**14**	**11**	**25**
Uden	1	5	1	-	1	-	-	1	1	2	3	1	**7**	**9**	**16**
Waalwijk	1	3	-	1	2	1	-	2	2	1	3	-	**8**	**8**	**16**
Oosterhout	-	2	-	-	2	1	-	-	3	1	1	2	**6**	**6**	**12**
Eindtotaal	**21**	**127**	**8**	**17**	**31**	**31**	**10**	**48**	**36**	**48**	**50**	**39**	**156**	**310**	**466**

Figuur 13 — Aantal Twitter-accounts per discipline naar stad uitgesplitst naar gesubsidieerd (ja) en niet-gesubsidieerd (nee), 2019

	Beeldende kunst		Film		Musea		Muziek		Theaterkunsten		Meerdere domeinen		**Totaal**		
	ja	nee	ja	nee	ja	nee	ja	nee	ja	nee	ja	nee	**ja**	**nee**	**totaal**
Eindhoven	5	5	1	2	2	3	3	4	4	4	6	4	**21**	**22**	**43**
's-Hertogenbosch	1	1	1	–	3	4	1	5	4	5	3	–	**13**	**15**	**28**
Tilburg	–	6	–	1	4	1	1	1	5	2	1	2	**11**	**13**	**24**
Helmond	1	3	–	–	1	2	–	2	1	3	–	1	**3**	**11**	**14**
Meierijstad	–	2	1	1	1	–	–	–	2	2	–	1	**4**	**6**	**10**
Roosendaal	–	1	–	–	1	–	–	–	2	–	5	–	**8**	**1**	**9**
Bergen op Zoom	–	2	1	–	1	–	–	–	1	1	2	–	**5**	**3**	**8**
Oss	–	2	–	–	–	–	–	–	2	4	–	–	**2**	**6**	**8**
Uden	1	–	–	–	1	–	–	–	1	1	2	1	**5**	**2**	**7**
Waalwijk	–	2	–	1	1	–	–	–	1	1	1	–	**3**	**4**	**7**
Oosterhout	–	1	–	–	–	–	–	–	2	–	–	1	**2**	**2**	**4**
Eindtotaal	**8**	**25**	**4**	**5**	**15**	**10**	**5**	**12**	**25**	**23**	**20**	**10**	**77**	**85**	**162**

Figuur 14 — Aantal Instagram-accounts per discipline naar stad uitgesplitst naar gesubsidieerd (ja) en niet-gesubsidieerd (nee), 2019

	Beeldende kunst		Film		Musea		Muziek		Theaterkunsten		Meerdere domeinen		**Totaal**		
	ja	nee	ja	nee	ja	nee	ja	nee	ja	nee	ja	nee	**ja**	**nee**	**totaal**
Eindhoven	6	11	–	2	2	4	3	10	4	3	8	6	**23**	**36**	**59**
's-Hertogenbosch	3	2	2	2	4	4	3	6	4	4	4	1	**20**	**19**	**39**
Tilburg	1	13	–	1	5	–	2	3	6	2	1	2	**15**	**21**	**36**
Helmond	–	4	–	1	1	2	–	5	1	4	–	–	**2**	**16**	**18**
Meierijstad	–	–	–	1	1	–	–	2	2	–	4	2	**7**	**5**	**12**
Roosendaal	1	3	1	–	1	–	–	–	1	–	3	–	**7**	**3**	**10**
Bergen op Zoom	–	2	–	1	1	–	–	–	2	1	2	–	**5**	**4**	**9**
Oss	–	1	–	–	2	–	–	–	1	2	2	1	**5**	**4**	**9**
Uden	–	1	–	–	–	–	–	–	3	1	1	1	**4**	**3**	**7**
Waalwijk	–	3	–	–	1	–	–	–	2	1	–	–	**3**	**4**	**7**
Oosterhout	–	1	–	–	1	–	–	–	1	2	1	–	**3**	**3**	**6**
Eindtotaal	**11**	**41**	**3**	**8**	**19**	**10**	**8**	**26**	**27**	**20**	**26**	**13**	**94**	**118**	**212**

Figuur 15 — Aantal aankondigingen van events op Facebook per discipline naar stad uitgesplitst naar gesubsidieerd (ja) en niet-gesubsidieerd (nee), 2007-2019

	Beeldende kunst		Film		Musea		Muziek		Theaterkunsten		Meerdere domeinen		**Totaal**		
	ja	nee	ja	nee	ja	nee	ja	nee	ja	nee	ja	nee	**ja**	**nee**	**totaal**
Eindhoven	796	275	278	183	424	75	3.925	4.621	2.556	1.088	1.098	313	**9.077**	**6.555**	**15.632**
's-Hertogenbosch	220	103	70	433	189	218	3.238	1.449	1.557	1.285	332	70	**5.606**	**3.558**	**9.164**
Tilburg	6	548	0	10	278	16	1.276	504	2.356	28	15	36	**3.931**	**1.142**	**5.073**
Helmond	1	2	2.375	-	2	-	-	132	111	346	498	0	**2.987**	**480**	**3.467**
Meierijstad	28	32	-	-	96	-	-	-	2.118	751	1	7	**2.243**	**790**	**3.033**
Roosendaal	9	25	-	23	62	2	-	124	997	0	1.271	54	**2.339**	**228**	**2.567**
Bergen op Zoom	102	24	-	1	116	4	6	1.097	424	492	0	0	**648**	**1.618**	**2.266**
Oss	1	11	-	569	91	0	-	43	430	36	220	-	**742**	**659**	**1.401**
Uden	1	45	0	-	2	4	-	11	467	46	227	224	**697**	**330**	**1.027**
Waalwijk	-	332	3	114	38	3	-	4	435	50	-	19	**476**	**522**	**998**
Oosterhout	-	5	-	-	20	0	-	-	467	121	11	5	**498**	**131**	**629**
Eindtotaal	**1.164**	**1.402**	**2.726**	**1.333**	**1.318**	**322**	**8.445**	**7.985**	**11.918**	**4.243**	**3.673**	**728**	**29.244**	**16.013**	**45.257**

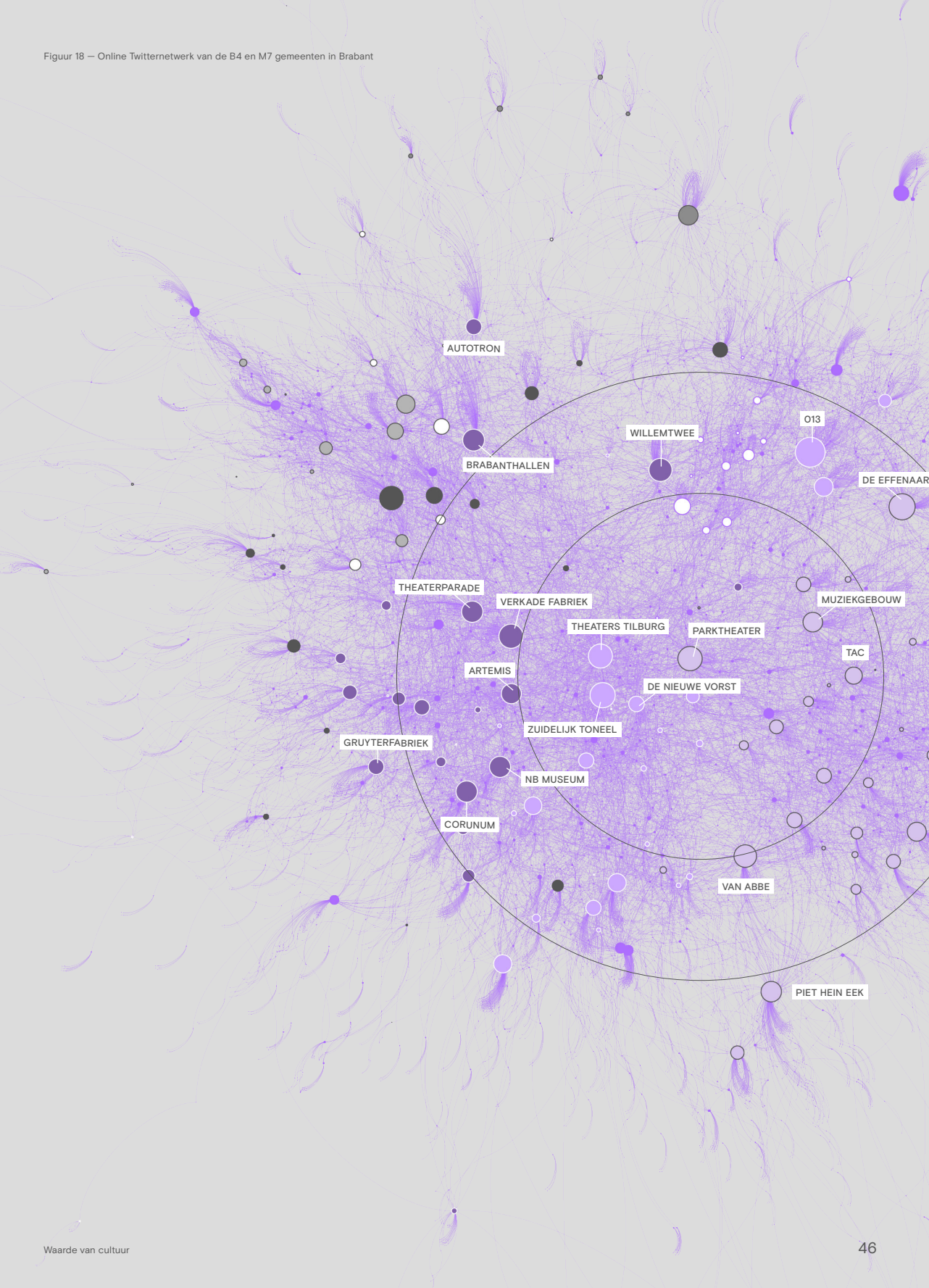
Figuur 16 — Aantal Tweets per discipline naar stad uitgesplitst naar gesubsidieerd (ja) en niet-gesubsidieerd (nee), 2007-2019

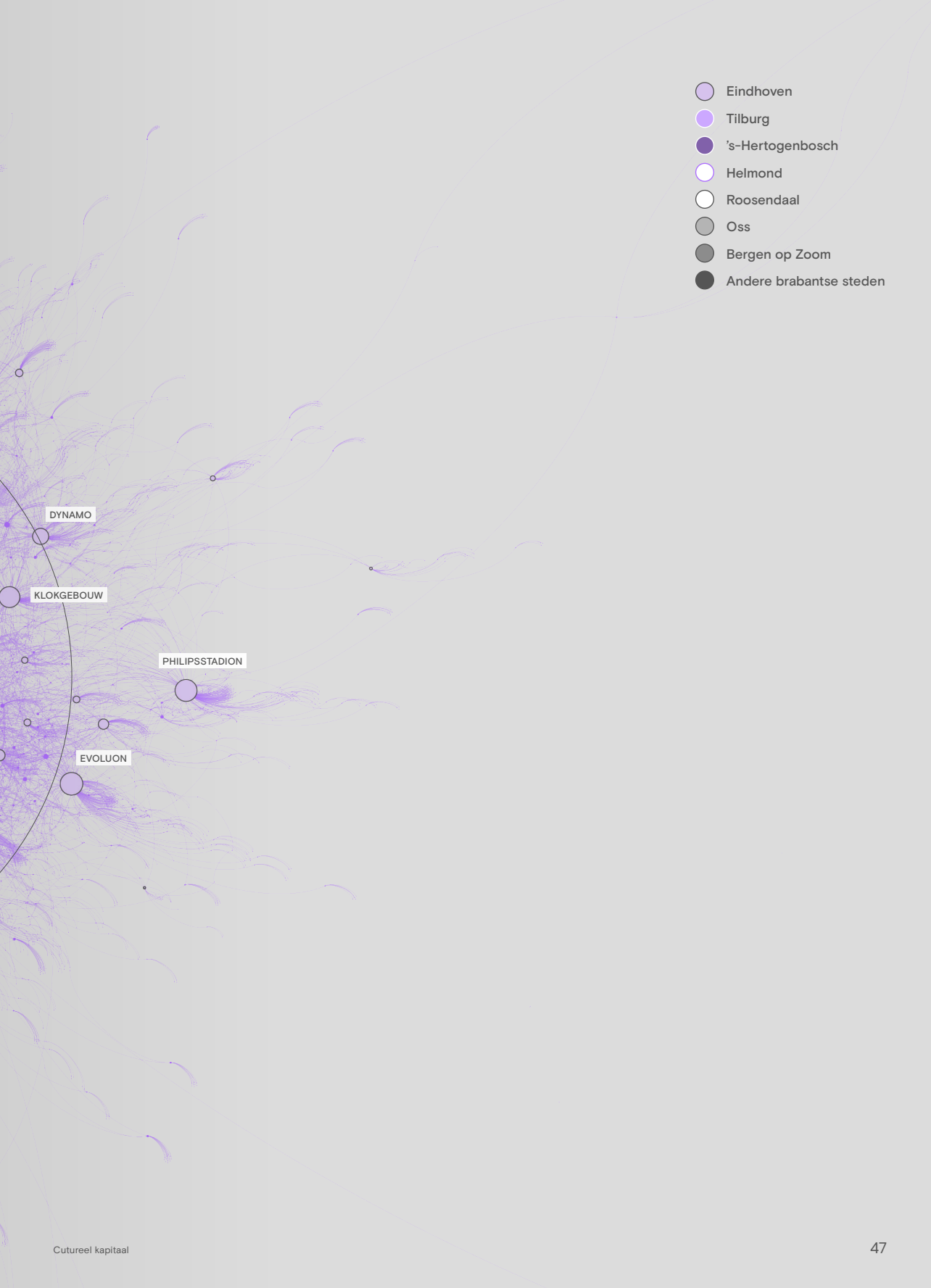
	Beeldende kunst		Film		Musea		Muziek		Theaterkunsten		Meerdere domeinen		**Totaal**		
	ja	nee	ja	nee	ja	nee	ja	nee	ja	nee	ja	nee	**ja**	**nee**	**totaal**
Eindhoven	652	515	91	99	99	335	390	350	162	651	232	670	**1.626**	**2.620**	**4.246**
's-Hertogenbosch	114	203	-	20	458	135	453	174	472	576	-	224	**1.497**	**1.332**	**2.829**
Tilburg	592	-	203	-	206	214	104	242	172	545	169	124	**1.446**	**1.125**	**2.571**
Helmond	481	193	-	-	105	82	240	-	664	76	18	-	**1.508**	**351**	**1.859**
Meierijstad	274	-	146	107	-	144	-	-	234	137	52	-	**706**	**388**	**1.094**
Roosendaal	180	-	-	-	-	77	-	-	-	485	-	221	**180**	**783**	**963**
Bergen op Zoom	286	-	-	-	-	-	-	-	358	219	-	-	**644**	**219**	**863**
Oss	131	-	87	-	-	54	-	-	266	129	-	15	**484**	**198**	**682**
Uden	-	54	-	-	-	116	-	-	154	41	62	52	**216**	**263**	**479**
Waalwijk	39	-	-	127	-	132	-	-	73	22	-	31	**112**	**312**	**424**
Oosterhout	50	-	-	-	-	-	-	-	-	283	22	-	**72**	**283**	**355**
Eindtotaal	**2.799**	**965**	**527**	**353**	**868**	**1.289**	**1.187**	**766**	**2.555**	**3.164**	**555**	**1.337**	**8.491**	**7.874**	**16.365**

Figuur 17 — Aantal posts op Instagram per discipline naar stad uitgesplitst naar gesubsidieerd (ja) en niet-gesubsidieerd (nee), 2013-2019

	Beeldende kunst		Film		Musea		Muziek		Theaterkunsten		Meerdere domeinen		**Totaal**		
	ja	nee	ja	nee	ja	nee	ja	nee	ja	nee	ja	nee	**ja**	**nee**	**totaal**
Eindhoven	1.641	4.123	-	574	1.224	110	3.294	1.269	1.169	321	1.680	978	**9.008**	**7.375**	**16.383**
's-Hertogenbosch	550	38	573	485	996	1.758	2.775	996	2.510	447	1.356	101	**8.760**	**3.825**	**12.585**
Tilburg	138	3.922	-	435	784	-	334	1.159	2.481	850	231	68	**3.968**	**6.434**	**10.402**
Helmond	-	566	-	1	299	732	-	249	619	927	-	-	**918**	**2.475**	**3.393**
Meierijstad	-	-	-	1	263	-	-	226	1.107	-	395	97	**1.765**	**324**	**2.089**
Roosendaal	-	543	-	647	6	-	-	-	512	104	50	-	**568**	**1.294**	**1.862**
Bergen op Zoom	-	211	-	-	-	-	-	-	1.116	26	154	37	**1.270**	**274**	**1.544**
Oss	-	0	-	-	338	-	-	-	882	58	34	-	**1.254**	**58**	**1.312**
Uden	-	1.128	-	-	18	-	-	-	75	3	-	-	**93**	**1.131**	**1.224**
Waalwijk	29	109	212	-	47	-	-	-	69	-	293	-	**650**	**109**	**759**
Oosterhout	-	9	-	-	22	-	-	-	141	190	13	218	**176**	**417**	**593**
Eindtotaal	**2.358**	**10.649**	**785**	**2.143**	**3.997**	**2.600**	**6.403**	**3.899**	**10.681**	**2.926**	**4.206**	**1.499**	**28.430**	**23.716**	**52.146**

Figuur 18 — Online Twitternetwerk van de B4 en M7 gemeenten in Brabant

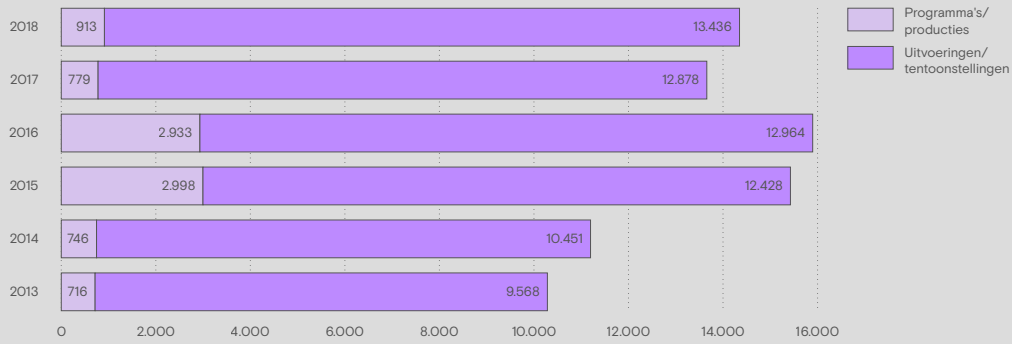

Eindhoven
Tilburg
's-Hertogenbosch
Helmond
Roosendaal
Oss
Bergen op Zoom
Andere brabantse steden
DYNAMO
KLOKGEBOUW
PHILIPSSTADION
EVOLUON

REGISTRATIES VAN PROFESSIONELE INSTELLINGEN

Cultureel aanbod

Figuur 19 — Aantal activiteiten, 2013-2018

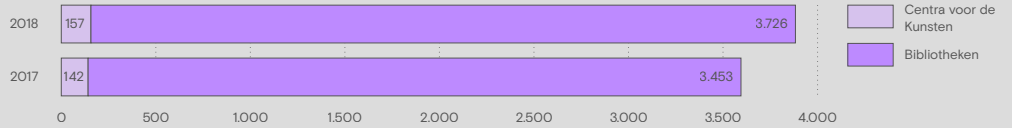

Figuur 20 — Aantal uitvoeringen/tentoonstellingen naar soort instelling, 2013-2018

	Producenten PK	Visuele kunsten	Festivals	Musea	Poppodia	Podia	Letteren
2018	2.049	87	635	45	1.287	9.333	0
2017	1.790	75	670	42	1.215	9.086	0
2016	273	48	391	35	1.122	11.095	0
2015	209	45	333	33	980	10.828	0
2014	369	145	1.290	34	891	7.722	0
2013	304	110	936	36	948	7.234	0

Figuur 21 — Aantal activiteiten centra voor de kunsten en bibliotheken*, 2017-2018

* Alleen bibliotheken 's-Hertogenbosch en Midden-Brabant

2 SOCIAAL KAPITAAL

Onder sociaal kapitaal wordt, in navolging van *Waarde van cultuur 2018*, de publieke en maatschappelijke betekenis van kunst en cultuur verstaan.[31] De aard en omvang van de publieke betrokkenheid en waardering van kunst en cultuur worden hier in beeld gebracht.

In de uitgangspunten voor het cultuurbeleid 2021-2024 van minister Van Engelshoven zien we een belangrijke maatschappelijke en sociale boodschap terug: 'Cultuur verbindt. Mensen beleven cultuur vaak samen: als bezoeker of als maker, in een theaterzaal of dorpshuis. Samen muziek maken in een fanfare schept een band, net zoals met elkaar een performance instuderen of elkaar ontmoeten bij een tentoonstelling dat doet.'[32] In de uitwerking van het cultuurbeleid schrijft de minister daarbij: 'Erfgoed, zoals monumenten en musea, laat zien waar we vandaan komen, wat ons heden is en hoe we ons ontwikkelen. Cultuur heeft betekenis voor de toekomst van ons land, voor het debat over identiteit en voor de zoektocht naar wat ons allen bindt.'[33] Er is steeds meer oog voor verbreding en vernieuwing binnen de cultuursector. 'De cultuurparticipatie in Nederland is groot. Toch bestaan er tussen groepen burgers grote verschillen in cultuurdeelname en -beleving. Cultuur is van en voor iedereen', aldus minister Van Engelshoven.

Hoe gaat het in Brabant met de waardering en beleving van en de deelname aan cultuur?

31 B. Broers, R. Brom, B. van Dalen, J. Harings, R. Smeets en H. Vinken (2018) *Waarde van cultuur 2018. De staat van de culturele sector in Noord-Brabant*. Tilburg: Kunstloc.
32 Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (2019) *Uitgangspunten Cultuurbeleid 2021-2024*.
33 Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (2018) *Cultuur in een open samenleving*.

SOCIAAL KAPITAAL IN BEELD

Trend 2015-2019
- positief
- stabiel
- negatief

Waardering voor kunst, cultuur en erfgoed

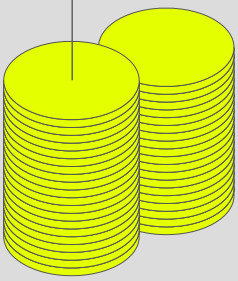
Perspectief van Brabanders - 2019

Vindt kunst en cultuur van belang voor de samenleving	82% →
Vindt dat cultuur bijdraagt aan ontmoeting en verbinding tussen mensen	81% →
Kunst en cultuur leveren een bijdrage aan het welzijn van mensen	68% ↗
Vindt erfgoed belang voor de samenleving	85% →
Vindt dat erfgoed bijdraagt aan de identiteit van Brabant	71% →

7,3 →

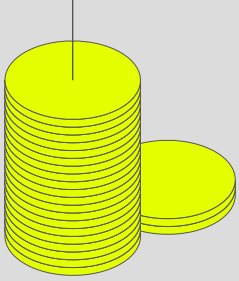
Gemiddelde beoordeling van Brabanders voor het totale cultuuraanbod

€ 39 →

Bereidheid van Brabanders om te besteden aan cultuurbezoek per maand

€ 22 →

Bereidheid van Brabanders om te besteden aan cultuurbeoefening per maand

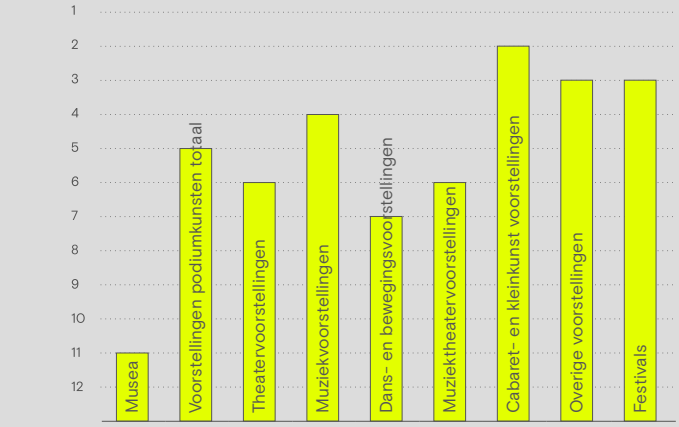
90% ↗

Vindt dat er (ruim) voldoende voorzieningen aanwezig zijn

Passieve participatie

Ranking Brabant ten opzichte van andere provincies- 2018

Cultuurbezoek aantallen

	Musea	Voorstellingen podiumkunsten totaal	Theatervoorstellingen	Muziekvoorstellingen	Dans- en bewegingsvoorstellingen	Muziektheatervoorstellingen	Cabaret- en kleinkunst voorstellingen	Overige voorstellingen	Festivals
Nederland	33.648	19.038	1.870	9.650	677	3.277	2.378	1.185	35.708
Noord-Brabant	1.746	2.244	194	1.092	69	326	358	205	5.201
Rangorde	11 →	5 →	6 ↗	4 →	7 ↘	6 →	2 ↗	3 →	3 →

Aantal x 1.000

Cultuurlocaties online

18.000
Tweets
(2007-2019)

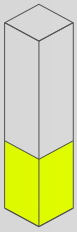
2,6mln
Check-ins
(2007-2019)

1,2mln
Volgers
(2007-2019)

375.000
Volgers
(2013-2019)

Registraties van professionele instellingen - 2018

4.302.899 ↗
bezoeken

1.557.385 ↘
betaalde bezoeken

Bezoeken aan 53
professionele instellingen

Actieve participatie

Ranking Brabant ten opzichte van andere provincies - 2018

Cultuurbeoefening in percentages

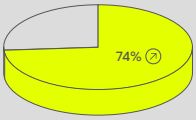
	Tekenen, schilderen	Bespelen muziekinstrument	Zingen	Toneel, ballet, musical, dans
Nederland	15%	9%	7%	7%
Noord-Brabant	14%	10%	6%	7%
Rangorde	8 →	7 ↘	9 →	8 ↘

Perspectief van Brabanders - 2019

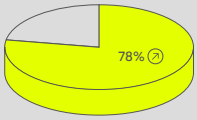
94% →
Geeft aan één of meerdere culturele activiteiten te hebben bezocht

45% →
Geeft aan een vorm van cultuur te beoefenen

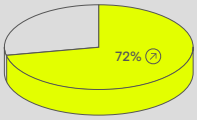
Bezoek aan cultuur

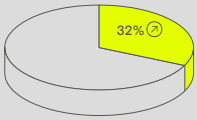
Tentoonstelling in museum, galerie of andere expositie

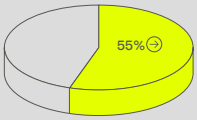
Podiumkunsten (een of meerdere genres)

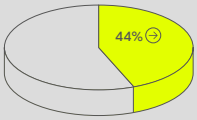
Bioscoop of filmhuis

Musical

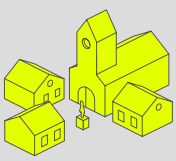

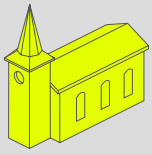
Festival

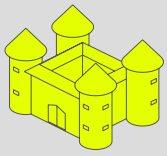

Bibliotheek

Bezoek aan erfgoed

71% →
Historisch dorp of stadsdeel

56% →
Kerk

44% →
Kasteel

Lidmaatschap en steun

Ranking Brabant ten opzichte van andere provincies - 2016

5%
Vrijwilligerswerk in de cultuursector in de afgelopen 4 weken
Rangorde: 3

Perspectief van Brabanders - 2019

26%
Ondersteuning culturele organisatie, evenement of vereniging door het geven van geld

23%
Ondersteuning culturele organisatie, evenement of vereniging door het doen van vrijwilligerswerk in het afgelopen jaar

We zien een groei in de waarde die Brabanders hechten aan de maatschappelijke functie van cultuur, zoals de bijdrage die kunst en cultuur kunnen leveren aan het welzijn van mensen, de saamhorigheid van een buurt en de leefbaarheid van een gebied.

2.1 WAARDERING VOOR KUNST, CULTUUR EN ERFGOED

Perspectief van Brabanders — *Cultuurpeiling*

Brabanders vinden kunst en cultuur in het algemeen belangrijk voor de samenleving. Deze trend is in 2015-2019 stabiel gebleven. Net als in de voorgaande jaren zijn Brabanders van mening dat kunst en cultuur met name zorgen voor ontmoeting en verbinding tussen mensen. We zien wel een groei in de waarde die Brabanders aan kunst en cultuur hechten in relatie tot een aantal specifieke maatschappelijke rollen, zoals de bijdrage die kunst en cultuur kunnen leveren aan het welzijn van mensen, de saamhorigheid van een buurt en de leefbaarheid van een gebied. Voor erfgoed is deze maatschappelijke rol volgens de Brabanders iets minder weggelegd. Uitzondering hierop is de bijdrage aan de identiteit van Brabant, waarin de rol van erfgoed juist sterk wordt benadrukt. Onderstaande uitspraken deden Brabanders in de cultuurpeiling:

‘Cultuur geeft waarde aan de samenleving.’

‘Cultuur verbindt en brengt mensen elkaar.’

‘Kunst en cultuur zorgen voor een gevoelde samenhang, verbinding, een gedeelde geschiedenis en waarden, normen en uitdagingen en dragen bij aan cohesie en identiteit.’

‘Kunst is een spiegel van en voor de samenleving. Het verruimt je blik en geeft inspiratie.’

‘Erfgoed draagt bij aan gedeelde geschiedenis, waarden, normen, verbondenheid en dus de identiteit van een samenleving’.

‘Cultureel erfgoed draagt in belangrijke mate aan het behoud van onze Brabantse identiteit en cultuur.’

‘Erfgoed is onderdeel van identiteit.’

We zien in 2015-2019 een licht stijgende lijn in de waarde die Brabanders hechten aan het zelf bezoeken van kunst, cultuur en erfgoed. De waardering voor het cultuuraanbod in Brabant blijft de afgelopen jaren stabiel. Men beoordeelt het totale cultuuraanbod in 2019 met een 7,3.

Over de aanwezigheid van voorzieningen voor kunstzinnige of creatieve vrijetijdsactiviteiten is een grote meerderheid tevreden: negen op de tien Brabanders vinden dat er (ruim) voldoende voorzieningen aanwezig zijn. Ten opzichte van 2015 is dit aandeel iets gestegen (destijds 86%).

Sinds 2015 zien we ook een lichte stijging in de waardering voor specifiek de kwaliteit, de prijs en de bereikbaarheid van het cultuuraanbod in Brabant. Brabanders zijn bereid om gemiddeld € 39 per maand uit te geven aan cultuurbezoek. Aan beoefening zijn zij bereid om gemiddeld € 22 uit te geven.

Cultuurlocaties online — *Big data*

Om een beeld te krijgen van de online fanbase van cultuurlocaties gebruiken we de gegevens die Facebook biedt over 'followers', 'check-ins' en 'likes', zeg maar geïnteresseerden (volgers), bezoekers en fans van de cultuurlocaties. Hier kijken we naar de fans. Volgers en bezoekers komen verderop aan bod. Er zijn 1,2 miljoen 'likes' van de cultuurlocaties gemeten, opvallend veel in Eindhoven (460.000) en Tilburg (320.000). Ook het gemiddeld aantal likes per locatie is in deze steden het hoogst, maar ligt iets dichter bij elkaar met respectievelijk 3.382 en 3.240. Het patroon in de waardering naar type locatie (beeldende-kunstlocaties, theaters, muziekpodia, musea, et cetera) laat zien dat in Eindhoven vooral niet-gesubsidieerde beeldende-kunstlocaties (galeries, kunstwinkels, ateliers) en de muzieklocaties (met of zonder subsidie) gewaardeerd worden (steeds ongeveer 16% van de likes in Eindhoven), in Tilburg zijn dat bij uitstek de gesubsidieerde muzieklocaties (meer precies poppodium 013; 34% van alle likes). In 's-Hertogenbosch zien we ook een redelijk aantal likes (145.000) en dan vooral van niet-gesubsidieerde beeldende-kunstlocaties en van gesubsidieerde musea en gesubsidieerde theaterlocaties (steeds rond de 20-25% van de likes). Het valt op dat in Tilburg vooral één speler de uitingen van waardering in de sociale media, in ieder geval op Facebook, domineert, terwijl dat in de andere twee grotere steden meer gespreid is.

Hoe zit dat in de M7? Ook in Uden, Bergen op Zoom, Roosendaal en Waalwijk krijgen de gesubsidieerde theaterlocaties de helft of meer van de likes op Facebook. In Uden scoren daarnaast de ongesubsidieerde filmlocaties hoog. In Meierijstad geldt dit voor de ongesubsidieerde theaterlocaties en in Roosendaal voor zowel de ongesubsidieerde beeldende-kunstlocaties als de ongesubsidieerde theaterlocaties. In Oosterhout verdelen de likes zich over alle soorten disciplines, al dan niet gesubsidieerd.

2.2 PASSIEVE PARTICIPATIE

Brabant ten opzichte van andere provincies — *Benchmark*

We kijken hier naar museumbezoeken en bezoeken aan podiumkunstvoorstellingen in totaal en uitgesplitst naar genres als theater, muziek, dans, et cetera. Het museumbezoek is relatief laag in Noord-Brabant (gemiddeld plaats 10 van de 12 provincies in de jaren 2015-2018) en het bezoek aan de podiumkunsten is relatief hoog (in alle jaren op plaats 5 voor het totaal en voor de diverse genres in de periode 2013-2018). Positief opvallend is het relatief hoge aantal bezoeken aan cabaret- en kleinkunstvoorstellingen wat Noord-Brabant de afgelopen jaren gemiddeld een derde plaats oplevert en in 2019 een tweede plaats. Ook bioscoopbezoeken scoren goed met gemiddeld een plaats 4 voor Noord-Brabant in de afgelopen jaren en in 2019 plaats 3. Er zijn weinig veranderingen in de bezoekcijfers in Noord-Brabant en ook niet in de rangorde in de periode 2013-2018.

We hebben een nader onderscheid gemaakt tussen bezoek aan canoniek kunstaanbod (klassiek concert, opera, ballet, theater) en bezoek aan populair kunstaanbod (popconcert, cabaret, film, dans). Noord-Brabant volgt de landelijke trends op de voet. Bijna even grote groepen bezoeken canonieke kunsten (rond een derde van de bevolking landelijk en in Noord-Brabant) en populaire kunsten (rond twee derde). Wat populair aanbod betreft scoort Brabant steeds een derde plaats. Bij de canonieke kunsten zien we fluctuaties in de positie van Brabant, maar de afwijking met de landelijke cijfers is gering. Wel valt op dat in 2018 (het meest recente jaar waarover we data hebben) beide vormen van kunstaanbod minder bezocht worden, landelijk en in Noord-Brabant.

Cultuurlocaties online — *Big data*

Kijken we naar de online volgers en bezoekers, dan zien we dat de cultuurlocaties in Eindhoven en Tilburg ruim de helft van de volgers voor hun rekening nemen (zo'n 467.000 in Eindhoven en 328.000 in Tilburg op een totaal van 1,2 miljoen). Het zijn opnieuw vooral volgers van niet-gesubsidieerde locaties voor beeldende kunst en (al dan niet gesubsidieerde) muzieklocaties in Eindhoven, en van (al dan niet gesubsidieerde) museumlocaties en gesubsidieerde muzieklocaties in Tilburg. In 's-Hertogenbosch verdeelt het grootste deel van de volgers (ruim twee derde van de in totaal zo'n 150.000) zich in ongeveer even grote groepen over de ongesubsidieerde beeldende-kunstlocaties en gesubsidieerde musea en theaters. In Helmond (totaal 65.000 volgers), Uden (40.000), Bergen op Zoom (38.000), Roosendaal (35.000) en Oosterhout (9.500) zijn de volgers van gesubsidieerde theaters de grootste groep. In Meierijstad (35.000) zijn dat de volgers van niet-gesubsidieerd theater. In Waalwijk (21.000) is de grootste groep volgers die van beeldende-kunstlocaties.

Van de 2,6 miljoen bezoekers (check-ins) komt het merendeel van theaters (800.000), filmlocaties (zo'n 725.000, bijna alle voor het niet-gesubsidieerde circuit), en muzieklocaties (bijna 600.000). Een groot deel van de check-ins vindt plaats in Eindhoven (totaal 1 miljoen check-ins, vooral niet-gesubsidieerde film en niet-gesubsidieerd theater) en in Tilburg (760.000 check-ins, ook niet-gesubsidieerde film en gesubsidieerde muzieklocaties). Ook in Helmond checkt de grootste groep in bij ongesubsidieerde filmlocaties. In 's-Hertogenbosch is dat bij de gesubsidieerde theaters. Dat zien we ook in Bergen op Zoom, Uden, Oss, Roosendaal en Oosterhout, waar soms bijna alle check-ins gaan naar de gesubsidieerde theaters. Opmerkelijk is dat in Waalwijk bijna alle check-ins plaatsvinden bij de niet-gesubsidieerde filmlocaties. Ook Meierijstad is weer opvallend: daar de meeste check-ins bij het niet-gesubsidieerde theater.

Het aantal 'mentions' van de cultuurlocaties op Twitter is zeker in vergelijking met Facebook zeer bescheiden: totaal over alle plaatsen en typen locaties heen zo'n 18.000 tweets. Tweets over Eindhovense locaties domineren (5.500). In Eindhoven verdelen de tweets zich over alle verschillende domeinen. In 's-Hertogenbosch (totaal 2.900 tweets) gaan ze vooral over gesubsidieerde theaterkunsten en musea. In Tilburg (2.800 tweets) vooral over het niet-gesubsidieerde muziekcircuit en de gesubsidieerde theaters. Het aantal mentions in de andere steden is bescheiden. In Helmond en Bergen op Zoom gaan de meeste mentions over niet-gesubsidieerd theater, in Meierijstad, Roosendaal en Oosterhout over de gesubsidieerde theaters, in Waalwijk over de gesubsidieerde filmlocaties en in Uden juist over de ongesubsidieerde filmlocaties. Oss is de uitzondering: daar gaan veruit de meeste mentions over de gesubsidieerde locaties waar verschillende disciplines actief zijn.

Het online platform Instagram is veel populairder dan Twitter: de cultuurlocaties hebben zo'n 375.000 volgers ('followers') op Instagram en zij volgen er zelf 108.000 ('following'). We zien bijna 150.000 volgers in Eindhoven, 110.000 in Tilburg en 70.000 in 's-Hertogenbosch. Weer opnieuw vooral niet-gesubsidieerde beeldende kunst in Eindhoven en 's-Hertogenbosch, (al dan niet gesubsidieerde) musea en gesubsidieerde muzieklocaties in Tilburg. Hetzelfde patroon zien we in Eindhoven en 's-Hertogenbosch wat betreft de gevolgden ('following'). In Tilburg wijkt het af: daar zijn vooral veel gevolgden die actief zijn in meerdere domeinen, zoals Wobbyclub en Lochal bibliotheek. In Helmond is het aantal volgers en gevolgden op Instagram bescheiden (15.000 en 7.250) met het zwaartepunt op niet-gesubsidieerde beeldende kunstlocaties. In de M7 is Instagram voor cultuurlocaties nog niet sterk ontwikkeld (9% van alle volgers richt zich op een cultuurlocatie in de M7). Opvallend daarbij zijn de grote groepen volgers (50% of meer) in Waalwijk en Roosendaal voor niet-gesubsidieerde beeldende kunst en in Bergen op Zoom en Oosterhout voor gesubsidieerde theaters. Wat gevolgden betreft zien we bij deze steden precies het zelfde patroon: relatief

veel niet-gesubsidieerde beeldende-kunstlocaties die in Waalwijk en Roosendaal worden gevolgd en relatief veel gesubsidieerde theaters die in Bergen op Zoom en Oosterhout worden gevolgd. De andere M7-steden laten geen opvallend profiel zien wat betreft volgers en gevolgden op Instagram.

Registraties van professionele instellingen — *Culturele Atlas*

Waar de benchmark een licht stijgende trend laat zien in bezoekcijfers, laten de cijfers van de 53 culturele instellingen in de B5 een wat scherpere toename zien in het aantal bezoeken. In de periode 2013-2016 krijgen deze instellingen gemiddeld bijna 2,3 miljoen bezoeken. In 2017 en 2018 is dat opgelopen naar respectievelijk 3,6 en 4,3 miljoen bezoeken. De stijging is vooral toe te schrijven aan enkele producenten podiumkunsten (onder andere de philharmonie zuidnederland uit Eindhoven), festivals (onder andere het Internationaal Vocalisten Concours in 's-Hertogenbosch) en poppodia (vooral poppodium 013 uit Tilburg). Ook in de benchmark zagen we al dat vooral het bezoek aan podiumkunsten in Brabant hoog is.

Er is ook gevraagd naar het aandeel betaalde bezoeken van de totale bezoeken. Alle 53 instellingen overziend ligt dat rond de 50% in de afgelopen jaren. In 2019 is het aandeel betaalde bezoeken sterk gedaald naar 36%. Dat betekent dat de opvallende stijging in het aantal betaalde bezoeken zoals we in *Waarde van cultuur 2018* (p.85) constateerden niet heeft doorgezet. Sterker nog, volgens recente data (over 2018 en 2019) is het aantal betaalde bezoeken gedaald. Uitschieters blijven nu ook de poppodia met gemiddeld ruim 80% betalende bezoekers. Bij de visuele kunsten zijn betaalde bezoeken veel zeldzamer: 10% gemiddeld. Ook de producenten podiumkunsten en festivals scoren lager met gemiddeld 33% betaalde bezoeken. Bij de podia zien we het aantal betaalde bezoeken door de jaren heen langzaam stijgen (van bijna 80% in de periode 2013-2016 naar 90% in 2017 en 2018). Bij de andere sectoren zien we vooral dalende percentages betalende bezoeken.

Perspectief van Brabanders — *Cultuurpeiling*

In lijn met de resultaten van de professionele instellingen laat onderzoek onder Brabanders zien dat het cultuurbezoek van Brabanders hoog is. Ruim negen op de tien Brabanders geeft aan in het afgelopen jaar een of meerdere culturele activiteit(en)[34] te hebben bezocht. Dit is vergelijkbaar met de landelijke cijfers uit het SCP-onderzoek *Het culturele leven* uit 2018.[35] Dit aandeel is in 2015-2019 stabiel. In de benchmark en registratiecijfers van de professionele instellingen zien we dat bezoek aan podiumkunsten in Noord-Brabant populair is. Ook het onderzoek onder Brabanders laat zien dat podiumkunsten in toenemende mate goed bezocht worden: 78% van de Brabanders heeft in 2019 één of meerdere genres binnen de podiumkunsten bezocht.[36] In 2015 was dit nog 72%. Binnen de podiumkunsten zijn bezoek van een toneel- of

34 Tentoonstelling, concerten van diverse muziekgenres, voorstelling dans, voorstelling toneel/cabaret, musical, bioscoop of filmhuis, kunst- en cultuurroute, festival (muziek, theater, film, dans of design), evenement met historisch karakter, bibliotheek.
35 SCP (2018) *Het culturele leven*.
36 In de cultuurpeiling gemeten als; voorstelling toneel of cabaret, concert van pop-, rock of wereldmuziek, concert van klassiek, opera en jazzmuziek en voorstelling dans.

cabaretvoorstelling (53%) en een concert van pop, rock of wereldmuziek (51%) het meest populair. Brabanders geven het vaakst aan een tentoonstelling in een museum, galerie of andere expositie te bezoeken (74%), gevolgd door een bezoek aan een bioscoop en filmhuis (72%). Dit bezoek ligt ook hoger dan in 2015. Dit geldt ook voor concerten van pop, rock of wereldmuziek en klassiek, opera en jazzmuziek.

Een opvallende bevinding is dat de toename van festivalbezoek onder Brabanders lijkt te stabiliseren (van 48% naar 54% in 2015-2017 en naar 55% in 2019). Dit sluit aan bij de afnemende trend van het aantal festivals in Nederland en Brabant.

Het bibliotheekbezoek en lidmaatschap van de bibliotheek zijn over de jaren stabiel gebleven. Circa vier op de tien Brabanders heeft in het afgelopen jaar een bibliotheek bezocht en circa drie op de tien Brabanders geven aan lid te zijn. Vanuit gegevens in de benchmark zien we hierbij dat het aantal leden in Brabant laag is vergeleken met de andere provincies. In lijn met de gewenste verbreding van de functie van de bibliotheek, als een plek voor kennis, contact en cultuur,[37] zien we echter wel een verandering in de reden van bibliotheekbezoek bij Brabanders. Zij gaan in mindere mate naar de bibliotheek voor het lenen van boeken, cd's en dvd's (47% in 2019 ten opzichte van 69% in 2015) en juist vaker vanwege een sociaal-culturele motivatie. In 2019 kwamen Brabanders vaker naar de bibliotheek voor deelname aan een activiteit (23% in 2019 ten opzichte van 7% in 2015) en om andere mensen te ontmoeten (12% ten opzichte van 3%). Ook ging men vaker naar de bibliotheek om rustig kunnen te zitten (18% ten opzichte van 5%). Dit sluit aan bij de stimulerende rol bij het leren en de meer maatschappelijke rol die bibliotheken in de Wet stelsel openbare bibliotheekvoorzieningen (Wsob) toebedeeld hebben gekregen en nu ook lijken te pakken.

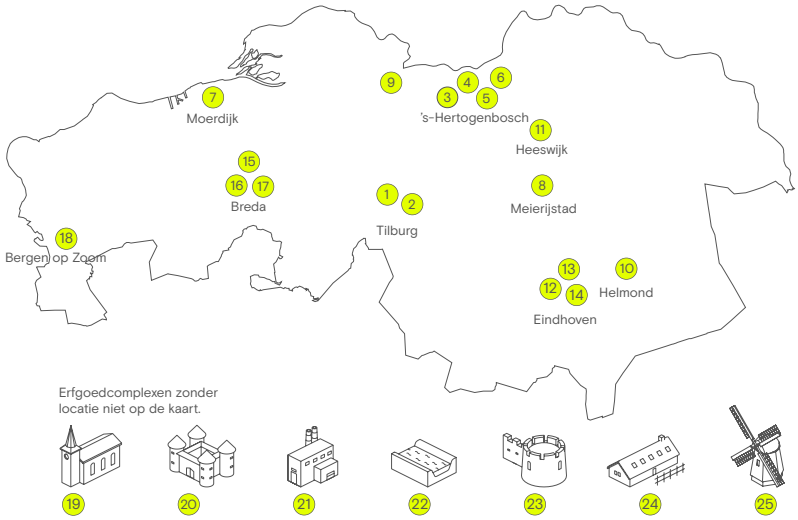
Waar bezoekt men?

Buiten Brabant bezoeken Brabanders met name musicals, tentoonstellingen in musea, galeries of andere exposities en concerten van pop, rock en wereldmuziek. Het lijkt erop dat men in de afgelopen jaar steeds meer bereid is verder te reizen voor pop-, rock- en wereldconcerten: het aandeel bezoeken buiten de eigen gemeente én buiten Brabant neemt toe. De bibliotheek wordt het vaakst binnen de eigen gemeente bezocht. Ook concerten van harmonie, fanfare of koor en voorstellingen van toneel of cabaret worden het vaakst binnen de eigen gemeente bezocht. Vragen we Brabanders op welke afstand een bibliotheek voor iedere Brabantse inwoners gewenst is: ook een grote meerderheid (95%) van mening dat deze binnen de eigen gemeente bereikbaar zou moeten zijn.

37 Sectorinstituut openbare bibliotheken (2014) Bibliotheek van de toekomst. Den Haag.

Veel cultuurbezoek! Alhoewel Brabant een bescheiden positie heeft met betrekking tot het aanbod van culturele voorzieningen ten opzichte van andere provincies en ook minder aan cultuurbeoefening doet, bezoeken Brabanders wel veel cultuur.

Figuur 22 — Beeldbepalende erfgoedcomplexen in Brabant volgens Brabanders (2019)

1 Spoorzone Tilburg 42*
2 Lochal Tilburg 110*
3 St. Jan Den Bosch 192*
4 Binnenstad Den Bosch 33*
5 Provinciehuis Den Bosch 15*
6 Verkadefabriek 12*
7 Willemstad 48*
8 Noordkade Veghel 10*
9 Heusden 21*
10 Kasteel Helmond 10*
11 Kasteel Heeswijk 24*
12 Strijp S Eindhoven 63*
13 Evoluon 51*
14 Philips gebouwen 18*
15 Grote Kerk Breda 43*
16 KMA Breda 18*
17 Binnenstad Breda 10*
18 Markiezenhof 41*
19 Kerk 40*
20 Kasteel 15*
21 Industriële complexen 14*
22 Waterlinie 14*
23 Forten 14*
24 Boerderijen 13*
25 Molens 10*
**aantal keer genoemd*

Interesse in en bezoek aan erfgoed

Ongeveer een derde van de Brabanders geeft aan (erg) geïnteresseerd te zijn in diverse vormen van erfgoed. Bestuurlijk erfgoed (landgoederen, kastelen, stadspaleizen) is daarbij het meest populair. Dit is stabiel over de jaren. Voor wat betreft het bezoek wordt een historisch dorp of stadsdeel (71% in het afgelopen jaar) het meest bezocht, gevolgd door een kerk (56%) en een kasteel (44%). Opvallend is dat tussen 2015 en 2017 de interesse in industrieel erfgoed leek te groeien, maar dat deze stabiliseert in 2019. Dit is ook terug te zien in de ontwikkeling van het bezoek door Brabanders aan industrieel erfgoed. In 2017 nam dit aandeel sterk toe (44% in 2017 ten opzichte van 34% in 2015) maar in 2019 neemt dit aandeel weer af (40%).

De afgelopen jaren was er een groeiende aandacht voor industrieel erfgoed. 2015 stond in het teken van het 'Europees jaar van het industrieel en technisch erfgoed', waarin extra aandacht werd gevestigd op het industriële erfgoed in Europa. In 2017 zagen we deze aandacht ook terug bij de Brabanders. In de afgelopen jaren kreeg industrieel erfgoed steeds vaker een herbestemming. Zo zien we in Noord-Brabant onder andere de herbestemming van de voormalige NS-werkplaats in Tilburg, wat in 2018 heeft geresulteerd in onder andere de oplevering van de LocHal.[38] Ook op andere plekken in Brabant is dit het geval, zoals de Leerfabriek Koninklijke Verenigde Leder (KVL) in Oisterwijk, de Dongecentrale in Geertruidenberg, CHV in Veghel, het Brouwhuis in Breda (de Bierfabriek) en het Bergosscomplex in Oss.

Vragen we Brabanders naar welk erfgoed zij beeldbepalend vinden voor Brabant, dan worden onder andere de Sint-Janskathedraal in 's-Hertogenbosch, de LocHal in Tilburg en Strijp-S in Eindhoven vaak genoemd.

38 Zie: https://www.brabant.nl/onderwerpen/kunst-cultuur-en-erfgoed/erfgoed/herbestemming-cultureel-erfgoed.

2.3 ACTIEVE PARTICIPATIE

Brabant ten opzichte van andere provincies — *Benchmark*

De Brabander is ten opzichte van landgenoten gematigd actief op cultureel vlak. Al met al komt de provincie qua actieve cultuurdeelname (regelmatige beoefening van beeldend, muziek, zang, theater en dans) gemiddeld op plaats 8 van de 12 provincies in de periode 2013-2018.[39] Bij zang is dat iets lager: gemiddeld plaats 10 in de afgelopen jaren. Bij overige muziek is de positie met plaats 6 juist positiever. We zien wat lezen betreft een dalende trend in Noord-Brabant die sterker is dan elders in het land: de positie van Noord-Brabant tussen alle provincies gaat van 8 naar 10 in de periode 2013-2018.

Perspectief van Brabanders — *Cultuurpeiling*

Het perspectief van Brabanders zelf bekrachtigt het beeld uit de benchmark: minder dan de helft (45% in 2019) van de Brabanders geeft aan in de het afgelopen jaar een vorm van cultuur te hebben beoefend. Dit aandeel is stabiel in 2015-2019. Kijken we naar een bredere definitie van beoefening van kunstzinnige en creatieve activiteiten (inclusief foto's en filmpjes bewerken op de computer en websites ontwerpen) dan zien we een dalende trend; van 63% in 2015, via 62% in 2017 naar 55% in 2019. Beoefening wordt net als voorgaande jaren vaker op incidentele (een enkele keer tijdens een workshop of evenement) dan op structurele basis gedaan.

Op structurele basis (wekelijks of maandelijks) beoefent men het vaakst muziek (11%). In de cultuurpeiling is dat inclusief zingen. Incidenteel (een enkele keer, via een workshop of tijdens een evenement) beoefent men het vaakst beeldende activiteiten (14%). Vergelijken we dit met de resultaten van de benchmark binnen Brabant, waarin men gevraagd is naar beoefening op regelmatige basis, dan zien we een vergelijkbaar beeld: het meest beoefent men beeldende activiteiten, gevolgd door muziek.

De cultuurpeiling laat een dalende trend zien in beoefening van theater en kunstzinnige fotografie, film en video. Kijken we naar landelijk onderzoek dan kunnen we alleen de vergelijking maken met cijfers uit de Vrijetijdsomnibus (VTO) van het SCP waarbij gekeken wordt naar de Nederlandse bevolking van 6 jaar en ouder. Zingen is, anders dan de resultaten van de benchmark laten zien, landelijk het meest populair.[40] Mogelijk heeft dit met de verschillende leeftijdsgroepen in het onderzoek te maken. In lijn met de benchmark en de cultuurpeiling volgen daarna beeldende activiteiten, film/videokunst/grafisch ontwerp (niet meegenomen in de benchmark) en muziek. Van de Brabantse beoefenaars volgt 29% ook lessen in een of meerdere disciplines. In 2019 worden de meeste lessen gevolgd bij het beoefenen van dans en muziek (inclusief zang).

Kijken we naar wat Brabanders een gewenste afstand vinden voor specifieke voorzieningen om cultuur te beoefenen, dan blijkt dat bijna negen op de tien van mening is dat verenigingen en gezelschappen in

39 In deze gegevens zijn digitale en overige jongere vormen van actieve kunstparticipatie niet opgenomen.
40 SCP (2018) Vrijetijdsomnibus 2018, Den Haag.

de eigen gemeente aanwezig zouden moeten zijn. Voor lessen, workshops en begeleiding van creatieve activiteiten geldt dit voor drie kwart van de Brabanders. In 2015 gold dit nog voor 82%.

2.4 LIDMAATSCHAP EN STEUN

Brabant ten opzichte van andere provincies — *Benchmark*

Als het gaat om vrijwilligers in de cultuursector zijn er sinds 2016 geen nieuwe cijfers. Het CBS laat zien dat 5% van de Brabanders in 2016 in de afgelopen 4 weken vrijwilligerswerk heeft verricht bij een culturele organisatie. Dit aandeel betreft 15% van het totaal aantal vrijwilligers in Noord-Brabant. Noord-Brabant staat op plaats 3 tussen de andere provincies.

De benchmark laat zien dat het aantal vrijwilligers specifiek in musea in Noord-Brabant de laatste jaren afneemt. De provincie komt qua vrijwilligerswerk in musea op plaats 11 van de 12 provincies in 2017 en 2018. In 2015 stond de provincie op plaats 8 van de 12.

Perspectief van Brabanders — *Cultuurpeiling*

In het lidmaatschap van Brabanders van culturele verenigingen en organisaties zien we een stabiel beeld over de jaren. Zoals eerder aangegeven geeft circa 30% van de Brabanders aan lid te zijn van een bibliotheek: 15% is lid van een culturele vereniging, 14% van een heemkundekring, schuttersgilde of historische vereniging. Dat is stabiel tussen 2015 en 2019. We zien alleen een lichte daling in het aandeel Brabanders dat aangeeft lid te zijn van een carnavalsvereniging (9% in 2019 tegen 13% in 2015).

Ongeveer de helft van de Brabanders geeft aan een cultureel evenement, culturele organisatie of vereniging op één of meerdere manieren te ondersteunen. De meesten steunen door het geven van geld (26%) en/of het doen van vrijwilligerswerk (23%). Het percentage vrijwilligers ligt in de cultuurpeiling aanzienlijk hoger dan de cijfers van het CBS. De mogelijke verklaring hiervoor is de vraagstelling.[41] Omdat we alleen resultaten hebben uit de peiling van 2019 is vergelijking met de voorgaande perioden niet mogelijk.

2.5 OVERLAPPENDE ROLLEN

Perspectief van Brabanders — *Cultuurpeiling*

Brabanders geven aan actief te zijn in de cultuursector als bezoeker, beoefenaar en ondersteuner.[42] Interessant is om te kijken in welke mate deze rollen overlappen. Het gaat hierin specifiek over kunstzinnige en culturele activiteiten. Erfgoed is in deze analyse buiten beschouwing

41 Het CBS vraagt naar het doen van vrijwilligerswerk in de afgelopen 4 weken voor culturele instellingen; in de cultuurpeiling wordt gevraagd naar ondersteuning van een cultureel evenement, culturele organisatie of vereniging door het doen van vrijwilligerswerk in de afgelopen 12 maanden.

42 Onder ondersteuning valt lid te zijn van een belangenorganisatie, lid te zijn van een vriendenvereniging en/of donateur te zijn.

gelaten. We maken onderscheid in beoefening en bezoek in ruime en strikte zin. Onder ruime zin valt zowel incidentele als structurele cultuurbeoefening en alle frequenties van cultuurbezoek in het afgelopen jaar. Onder strikte zin valt enkel structurele cultuurbeoefening en cultuurbezoek in het afgelopen jaar van een frequentie van minimaal één keer per maand.

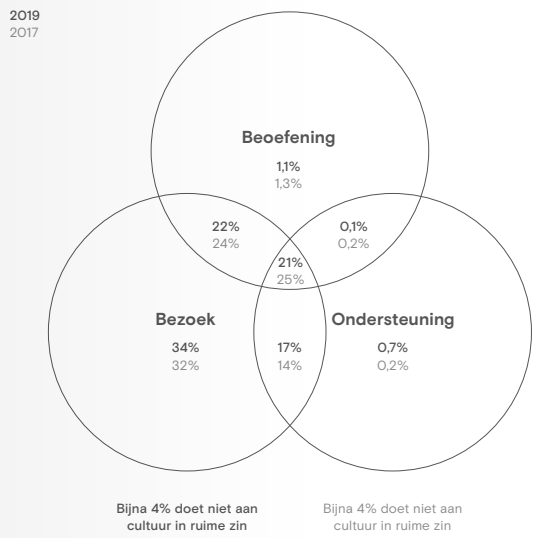
De overlappende rollen van Brabanders als het gaat om bezoek, beoefening en ondersteuning fluctueren tussen 2017 en 2019. Bijna 4% van de Brabanders doet niet aan cultuur in ruime zin: dat was zo in 2017 en is zo in 2019.[43] Toch zijn iets minder Brabanders zowel beoefenaar, bezoeker als ondersteuner: dat was 25% in 2017 en is nu 21%. Leggen we de lat iets hoger (cultuur in strikte zin) dan doen iets meer mensen in 2019 niet aan cultuur: 37% tegenover 33% in 2017. Ook in strikte zin zien we dat iets minder Brabanders aangeven alle drie de rollen te hebben dan twee jaar geleden: 6% in 2019 tegenover 10% in 2017.

Kijken we naar de overlappende rollen van Brabanders als het gaat om bezoek, beoefening en ondersteuning (inclusief het doen van vrijwilligerswerk of een andere manier van ondersteuning) dan zien we enkele verschuivingen. Voor cultuur in de ruime zin geldt dat het aandeel dat niet doet aan cultuur gelijk blijft. De grootste toename met deze manier van meten zit in het aandeel dat beoefent, bezoekt en ondersteunt (29%), de grootste afname in het aandeel dat alleen bezoekt en beoefent (14%).

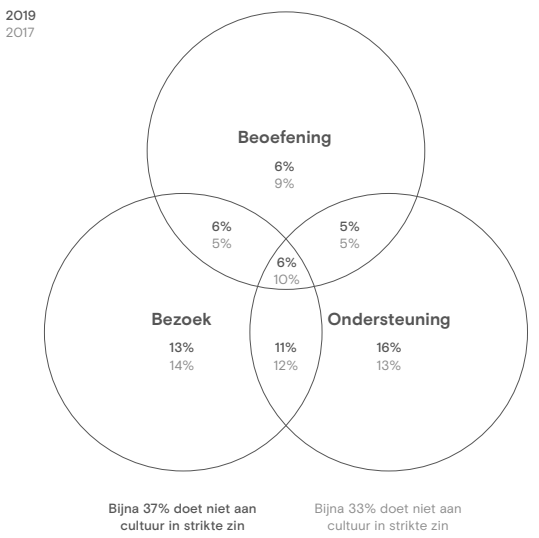
Voor cultuur in de strikte zin geldt dat het aandeel dat niet aan cultuur doet kleiner wordt (32%) en het aandeel dat beoefent, bezoekt en ondersteunt iets groter wordt (8%). De grootste stijging zit in het aandeel dat alleen ondersteunt en zelf niet aan beoefening of bezoek in de strikte zin doet (13%). De groep die actief cultuur bezoekt, beoefent en ondersteunt groeit.

43 Ruime zin: bezoek minstens eenmaal in het afgelopen jaar (zowel incidenteel als structureel).

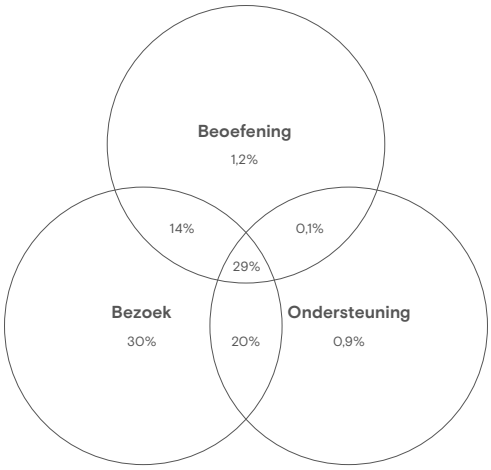
Figuur 23 — Overlappende rollen in ruime zin - 2019 en 2017

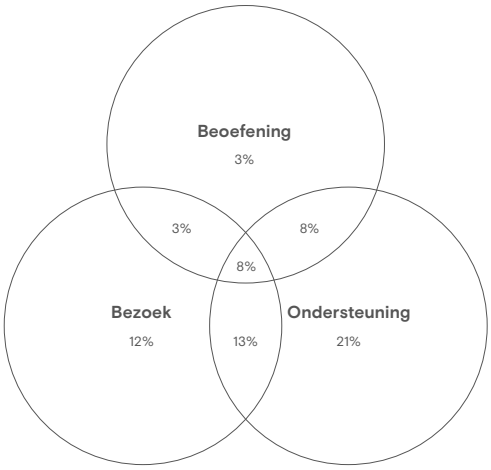
Figuur 24 — Overlappende rollen in strikte zin - 2019 en 2017

Figuur 25 — Overlappende rollen inclusief vrijwilligerswerk in ruime en strikte zin - 2019

Bijna 4% doet niet aan cultuur in ruime zin

32% doet niet aan cultuur in strikte zin

2.6 VERSCHILLEN TUSSEN BRABANDERS

Perspectief van Brabanders — *Cultuurpeiling*

In de cultuurpeiling weten we van respondenten wat hun leeftijd is, welk opleidingsniveau zij hebben en waar zij wonen (stedelijk of niet-stedelijk). We kunnen daardoor kijken welke verschillen er zijn tussen Brabanders met verschillende achtergronden als het gaat om cultuuroriëntatie. In deze paragraaf presenteren we enkel de meest opvallende resultaten.[44] In de aparte online bijlage, te bekijken via de website van het regioprofiel, zijn de volledige resultaten terug te vinden.

Net als in 2017 hechten lageropgeleiden in de huidige meting minder belang aan kunst en cultuur voor de samenleving. Voor het belang van erfgoed voor de samenleving is opleidingsniveau geen onderscheidende factor. Leeftijd speelt hierin echter wel een rol: 65-plussers geven vaker aan erfgoed belangrijk te vinden (91% tegenover 83% van de andere lagere leeftijdscategorieën). Ook stedelijkheid speelt een rol bij erfgoed: anders dan twee jaar geleden vinden inwoners uit het stedelijk gebied erfgoed meer van belang voor de samenleving dan inwoners uit het niet-stedelijk gebied (90% tegenover 81%).

Jongere Brabanders (18-39 jaar) geven aan vaker aan cultuurbeoefening te doen dan oudere Brabanders, met uitzondering van theater. Net zoals eerdere jaren zien we dat lager opgeleiden minder vaak actief beoefenen. Er zijn nauwelijks verschillen tussen stedelijke Brabanders en Brabanders die niet in stedelijk gebied wonen als het gaat om actieve beoefening. Ook in opleidingsniveau zien we hierin weinig verschillen.

Cultuurbezoek is juist weer minder vaak belangrijk onderdeel in het leven van jongeren (38%). Qua opleidingsniveau is bezoek vooral voor hoger opgeleiden een belangrijk onderdeel in het leven (57%).

44 Uitgaande van een significant verschil met een betrouwbaarheidsinterval van 95%.

Waar we bij cultuurbeoefening weinig verschillen zagen in stedelijkheid, zien we dat bezoek voor stedelingen vaker een belangrijk onderdeel in het leven (56%) is.

Voor meer inzicht in de verschillende cultuuroriëntaties van Brabanders verwijzen we naar de publicatie *Culturele Smaak van Brabanders: een doelgroepsegmentatie*. Deze verscheen in het voorjaar van 2020 binnen de programmalijn publiekswerking van het *Regioprofiel Brabant Maakt het 2021-2024*. In deze publicatie zijn Brabanders onder andere op basis van leeftijd, opleidingsniveau, leefstijl en de resultaten uit deze cultuurpeiling gesegmenteerd in acht cultuurgroepen. Kijken we overstijgend naar de acht cultuurtypen in Brabant, dan valt vooral op dat de 'Welvarende Cultuursnuivers' (12% van de Brabantse huishoudens) zich het meest prettig voelen in het huidige culturele systeem. Welvarende Cultuursnuivers zijn over het algemeen hoogopgeleide Brabanders van 50 jaar of ouder met een hoger dan modaal inkomen. Zij hechten veel waarde aan kunst en cultuur, zijn fervente cultuurbezoekers en -beoefenaars en ondersteunen de cultuursector vaak door lid te zijn van een belangenorganisatie, geld te geven en/of vrijwilligerswerk te doen. Het lijkt wel alsof de culturele sector voor hen gemaakt is: zij zijn erg tevreden over het aanbod en vervullen meerdere rollen zeer actief. Tegenover de Welvarende Cultuursnuiver staat bijvoorbeeld de groep 'Gewoon Gezellig', die niet zo cultuurminded zijn, vooral voor makkelijk en goedkoop vermaak gaan en minder te besteden hebben aan kunst en cultuur. Ook bij de andere zes typen valt op dat er sprake is van een mindere belangstelling voor kunst en cultuur.[45]

45 Broers, B. en B. Koomen (2020) *De Culturele Smaak van Brabanders 2020: een segmentatie van verschillende cultuurtypen in Noord-Brabant*. Tilburg: Het PON.

CULTUUREDUCATIE IN NOORD-BRABANT: EEN VERDIEPING

Wat weten we al wel, wat weten we nog niet en hoe komen we dat te weten?

Inleiding

Van wat er zich op het gebied van cultuureducatie afspeelt in de provincie Noord-Brabant hebben we een versnipperd beeld. Dat zien we ook bij andere provincies en ook landelijk is het beeld fragmentarisch. Deels hangt dat samen met de complexiteit van de organisatie van cultuureducatie. De grote steden en de regio in de provincie Noord-Brabant hanteren ieder een eigen methodiek voor de inzet van cultuureducatie in het onderwijs: De Culturele Ladekast versus De Cultuur Loper, beide onderdeel van het landelijke programma Cultuureducatie met Kwaliteit (CmK). In lijn met de vrijheid van onderwijs kunnen scholen cultuureducatie bovendien ieder op geheel eigen wijze invullen. Zo staat het scholen vrij deel te nemen aan landelijk gesubsidieerde programma's en initiatieven zoals de Impuls Muziekonderwijs. En als zij deelnemen is het gezien het sterk vraaggerichte karakter van deze programma's zeer de vraag waar de accenten liggen hoe een en ander wordt ingericht. Centra voor de Kunsten bieden bovendien los van deze programma's cultuureducatie aan, ook op scholen. Daarnaast wordt er op allerlei andere plekken cultuureducatie aangeboden, bijvoorbeeld door musea, gezelschappen en andere culturele instellingen.

Het is, kortom, niet eenvoudig om een volledig beeld te schetsen van cultuureducatie in Noord-Brabant (of elders). Er zijn verschillende monitors en evaluaties beschikbaar, maar die bieden geen volledig beeld. De landelijke monitors cultuureducatie primair onderwijs bestaan sinds 2004, maar geven geen inzicht in de werking van de verschillende methodieken. Daarnaast zijn de metingen van 2018-2019 niet op alle punten vergelijkbaar met de eerste metingen – wel met die vanaf 2015. Er zijn sinds 2018 ook nog twee metingen van de werking van De Cultuur Loper in Noord-Brabant.

Er is echter geen (openbaar gepubliceerde) monitoring of evaluatie die De Culturele Ladenkast in de grote steden onderzoekt en sowieso niet op een wijze waarmee de steden onderling te vergelijken zijn. Recent zijn er initiatieven ontplooid voor het landelijk systematisch en onderling vergelijkbaar onderzoeken van de verschillende inspanningen op het gebied van cultuureducatie. In dit hoofdstuk geven we aan wat we uit de verschillende monitors en evaluaties inmiddels weten over cultuureducatie in Noord-Brabant. Vervolgens gaan we na wat we nog niet weten en hoe nieuwe monitoringsinitiatieven nieuwe kennis gaan opleveren.

Wat weten we?

Er zijn inmiddels verschillende monitors over cultuureducatie in het primair onderwijs. Die over 2017-2018 en 2018-2019 geven inzicht in de manier waarop scholen, die wel en die niet deelnemen aan CmK (en flankerende regelingen), omgaan met cultuureducatie. Doelen van CmK zijn het ontwikkelen en implementeren van doorlopende leerlijnen, het verbeteren van de deskundigheid van leerkrachten en het versterken van de samenwerking van scholen en culturele instellingen.[46] Er worden in de onderzoeken verschillende schalen gehanteerd die de (mate van) de ontwikkeling van een visie van scholen op cultuureducatie, de verankering in doorlopende leerlijnen, deskundigheidsbevordering, samenwerking met de culturele omgeving en de ervaring van kwaliteit meten. Relevant voor *Waarde van cultuur 2020* zijn de Brabantse cijfers over deze onderwerpen vergeleken met het landelijke beeld.[47] Wij hebben voor 2018-2019 als maatwerk van ResearchNed de data van de Noord-Brabantse scholen gekregen. Deze kunnen we vergelijken met de data uit de landelijke rapportage van ResearchNed. De schalen bestaan uit vier uitspraken over deze onderwerpen die oplopen in complexiteit, waarbij scholen konden aangeven of ze dit in meer of mindere mate deden.[48]

Bij schaal 'visie van scholen op cultuureducatie' was bijvoorbeeld de eerste uitspraak (trede A) dat de school geen visie op cultuuronderwijs had omschreven en er ook geen budget of uren gereserveerd waren.

46 Zessen, M. van, T. Termorshuizen, A. van den Broek (2019) *Monitor Cultuureducatie primair onderwijs 2018-2019, Onderzoek naar de landelijke ontwikkelingen in cultuureducatie sinds 2015-2016 en in relatie tot het programma Cultuureducatie met Kwaliteit*. Nijmegen: ResearchNed Nijmegen. P.13. Zie https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2019/11/11/landelijke-monitor-cultuureducatie-primair-onderwijs-2018-2019.

47 Het liefst hadden we een vergelijking met de andere provincies, maar de publiekelijk toegankelijke datasets zijn geanonimiseerd (waarmee de herkomst naar provincies van de scholen onbekend is). Extra inzet van ResearchNed om een variabele met provinciale herkomst toe te voegen aan de data zou voor een volgende editie van *Waarde van cultuur* een waardevolle investering zijn.

48 Het zijn cumulatieve schalen, ook wel Guttman-schalen, waarbij het bij elke uitspraak steeds 'moeilijker' wordt om aan de vereisten te voldoen, c.q. meer vergt van de respondenten om het eens te zijn met de uitspraken.

De tweede uitspraak (trede B) was dat er wel een visie was en dat deze was vastgelegd en dat er ook uren en budget waren. Trede C beschreef dat er een vastgelegde visie, een ICC'er (interne cultuurcoördinator) of deskundige voor wie budget was en bekendheid met de visie bij het team waren. De hoogste trede (trede D) beschreef de fase waarin er een vastgelegde visie is die vertaald is naar operationele niveaus, een ICC'er of deskundige met budget, bekendheid van de visie bij team en draagvlak voor cultuureducatie bij directie en leerkrachten.

We kijken, kortheidshalve, steeds naar de hoogste trede (D) op de verschillende onderwerpen. We zien dat Noord-Brabant nauwelijks uit de pas loopt met het landelijke beeld. Bijna drie op de tien scholen heeft een sterk verankerde visie, heeft doorlopende leerlijnen (horizontaal, met andere vakken, en verticaal, met andere kunstvakken) en werkt samen met de culturele omgeving (vaak bibliotheken). Zo'n twee op de tien scholen achten de deskundigheid van de eigen groepsleerkrachten en de kwaliteit van het aanbod (van derden en van zichzelf) groot. Dat is landelijk het beeld en dat is ook in Noord-Brabant zo. Misschien dat samenwerking met de culturele omgeving het punt is waarop Noord-Brabant zich iets meer onderscheidt van de rest van Nederland. In Noord-Brabant doet een derde (32%) van de scholen dat sterk en in heel Nederland is dat 28%. Helaas hebben we geen specifieke provinciale data door de tijd.

De Cultuur Loper

De Cultuur Loper (DCL) is het programma dat bij scholen buiten de grotere steden van Noord-Brabant wordt ingezet door de rechtsvoorloper van Kunstloc Brabant, Kunstbalie. In de twee monitors van het programma (over 2015 en 2018) is een aantal uitspraken uit de landelijke monitor gebruikt bij de scholen die mee doen aan DCL. Er is een onderscheid gemaakt tussen scholen die voor het eerst meedoen met DCL (startende scholen) en scholen die al vaker hebben meegedaan (ervaren scholen).[49] Bijna alle scholen die aan DCL meedoen, startend of ervaren, hebben een visie op cultuureducatie schriftelijk vastgelegd, een structurele samenwerking met culturele partners en een structurele financiering beschikbaar gesteld. In minder dan de helft van de scholen wordt cultuureducatie geëvalueerd. Bij ervaren scholen neemt dat sterk toe in de tijd. Vier op tien scholen zeggen een samenhangend programma cultuureducatie te hebben en dat daalt iets door de tijd, zowel bij startende als ervaren scholen. Tot slot geeft ruim twee derde aan dat er breed draagvlak is voor cultuureducatie op de eigen school. Dat is toegenomen in 2018 ten opzichte van 2015, bij ervaren scholen maar zeker ook bij de startende scholen. Van de scholen die in 2018 starten (een groep die feitelijk laat instapt) weten we dat ze vaker met een breder draagvlak starten dan toen de eerste groep starters dat deed.

Wat weten we nog niet?

Kort gezegd weten we nog niet hoe Noord-Brabant het doet ten opzichte van andere provincies (en wat er daarbij goed gaat en wat minder goed), hoe de ontwikkelingen in de provincies door de tijd zijn (relatief ten opzichte van andere provincies en het landelijke beeld) en hoe de twee methodieken (Ladenkast en Loper) volgens de gebruikers werken en worden gewaardeerd door de scholen. Van de Loper weten we al dat deze methodiek over het algemeen positief gewaardeerd wordt door scholen, gemeenten en intermediairs. Een onderling vergelijkbare monitoringen evaluatiesystematiek lijkt wenselijk, zodat relevante uitspraken gedaan kunnen worden over het belang van allebei de methodieken voor de verschillende populaties scholen. Dit zowel voor de scholen zelf als voor het beleid.

Hoe verder?

EVI is een landelijk model, ontwikkeld door Compenta Drenthe en de Rijksuniversiteit Groningen, waarin scholen hun eigen voortgang kunnen monitoren door het beantwoorden van open vragen en het reageren op stellingen.[50] Het werkt twee kanten op: enerzijds zien we de stand van zaken voor wat betreft het cultuuronderwijs in de school, anderzijds krijgt de school, na het invullen van de gegevens, een terugkoppeling over mogelijke vervolgstappen en advies over bepaalde knelpunten. Het geeft een samenhangend beeld van de visie van de school, de deskundigheid van de leerkrachten en de vertaling van de visie in een concreet activiteitenprogramma. Ook zoomt het in op de samenwerking tussen school en zijn (culturele) omgeving. EVI geeft scholen terugkoppeling over de consistentie van haar beleid. Bij elk inhoudelijk onderwerp wordt getoetst of:

- het onderwerp onderdeel uitmaakt van de visie van de school;
- de leerkrachten deskundig zijn op dit onderwerp;
- er een activiteitenprogramma is voor dit onderwerp.

49 Timmermans, R (2018). *De Cultuurloper verdiept en verbreed. Eerste evaluatie planperiode 2017-2020*. Zie https://www.decultuurloper.nl/cache/rapport-de-cultuurloper-verdiept-en-verbreed_6512/rapport-de-cultuurloper-verdiept-en-verbreed.pdf.

50 Zie https://www.compenta.nl/monitoring-en-evaluatie.

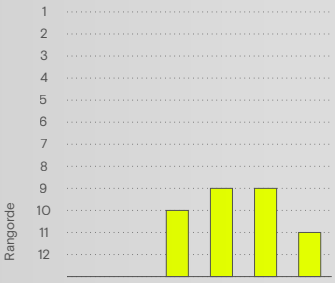
Hierdoor weet de school precies waar zij aan moet werken en op welk punt extra inzet nodig is. Daarmee wordt de ontwikkeling van het cultuuronderwijs op de school inzichtelijk. Als alle CmK-programma's EVI adopteren als de nieuwe standaard voor monitoring, wordt het mogelijk om iets te kunnen zeggen over de effectiviteit van de programma's en zijn vergelijkingen mogelijk. EVI is nog niet helemaal af. Momenteel lopen er in een tiental regio's pilots waarin het instrument wordt getest door scholen. Ook wordt verkend of er draagvlak is voor het landelijk inzetten van EVI als standaardinstrument voor het monitoren van de ontwikkeling van het cultuuronderwijs. Wanneer EVI de status van landelijk monitorinstrument toebedeeld krijgt, wordt het mogelijk om de verschillende methodieken met elkaar te vergelijken. Met één onderzoek onder de Brabantse CmK- en niet-CmK-scholen kunnen we een Brabants beeld creëren van de ontwikkeling van het cultuuronderwijs, de effecten van de verschillende aanpakken laten zien, en die vervolgens vergelijken met landelijke cijfers. We hopen in de volgende editie van *Waarde van cultuur* eerste resultaten van deze ontwikkeling te kunnen laten zien.

TABELLEN, GEORDEND NAAR ONDERZOEK — *BRABANT TEN OPZICHTE VAN ANDERE PROVINCIES*

Passieve participatie

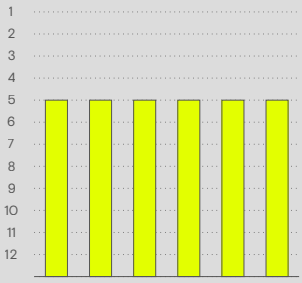
Figuur 26 — Aantal bezoeken in Nederland en Noord-Brabant en rangorde van Brabant, 2013-2018 (aantal x 1.000)[51]

Museumbezoeken

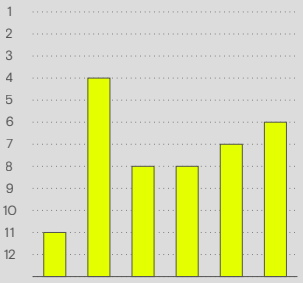
	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Nederland	–	–	30.317	32.011	32.524	33.648
Noord-Brabant	–	–	1.526	18.912	2.056	1.746

Totaal bezoek voorstellingen podiumkunst

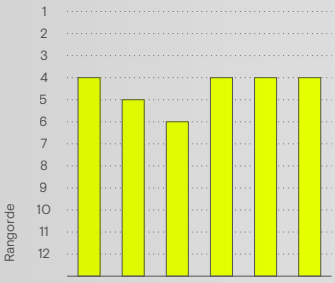
	2013	2014	2015	2016	2017	2018
	17.685	17.358	18.172	18.086	18.466	19.038
	2.143	2.176	2.159	1.966	2.080	2.244

Bezoek theatervoorstellingen

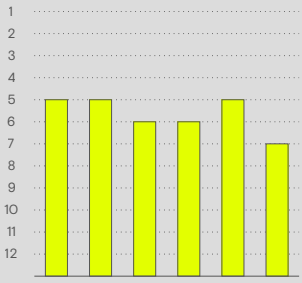
	2013	2014	2015	2016	2017	2018
	2.554	2.268	2.295	1.980	1.846	1.870
	209	274	217	184	187	194

Bezoek muziekvoorstellingen

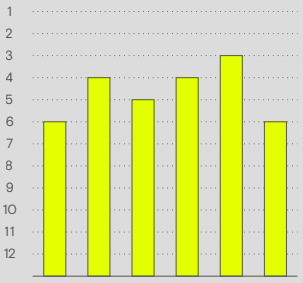
	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Nederland	8.257	8.092	8.459	8.750	9.138	9.650
Noord-Brabant	836	838	828	976	1.029	1.092

Bezoek dansvoorstellingen

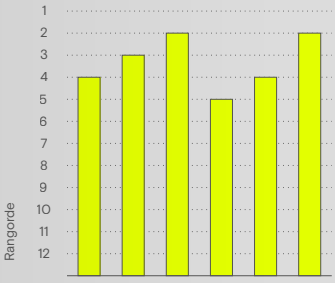
	2013	2014	2015	2016	2017	2018
	702	742	819	755	699	677
	85	85	70	63	67	69

Bezoek muziektheatervoorstellingen

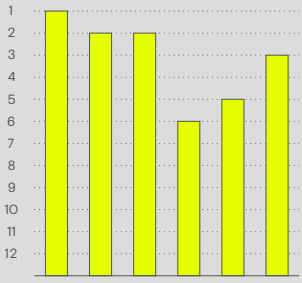
	2013	2014	2015	2016	2017	2018
	2.398	2.432	2.629	2.829	3.026	3.277
	234	208	259	242	291	326

Bezoek cabaret- en kleinkunstvoorstellingen

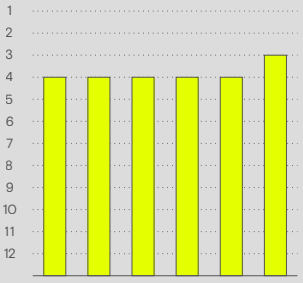
	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Nederland	2.281	2.035	2.142	2.221	2.281	2.378
Noord-Brabant	349	325	327	295	334	358

Bezoek overige voorstellingen

	2013	2014	2015	2016	2017	2018
	1.493	1.789	1.827	1.552	1.475	1.185
	429	448	459	207	173	205

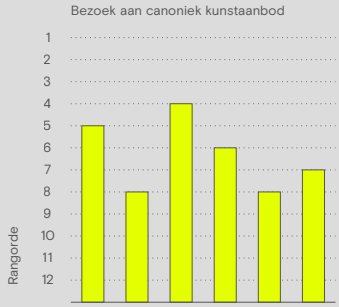
Bioscoopbezoeken

	2013	2014	2015	2016	2017	2018
	30.818	30.834	32.970	34.193	36.010	35.708
	4.414	4.465	4.820	4.980	5.308	5.201

51 Bezoek podiumkunsten en musea (CBS), bezoek bioscoop (NVBF).

Figuur 27 — Aantal bezoeken uitgesplitst naar canoniek en populair aanbod in Nederland en Noord-Brabant en rangorde van Brabant, 2013-2018 (%)[52]

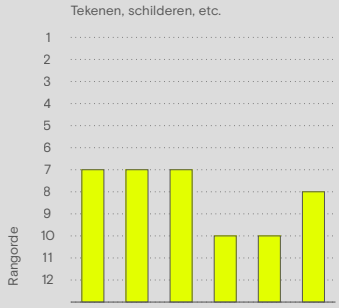

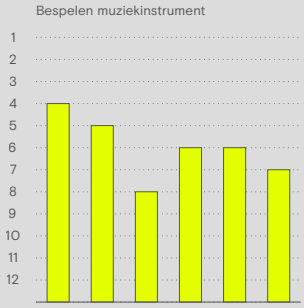
	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Nederland	33%	33%	34%	33%	35%	31%
Noord-Brabant	33%	30%	34%	33%	32%	30%

	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Nederland	67%	68%	68%	69%	67%	62%
Noord-Brabant	68%	70%	70%	71%	70%	62%

Actieve participatie

Figuur 28 — Actieve cultuurdeelname in Nederland en Noord-Brabant en rangorde van Brabant, 2013-2018 (%)[53]

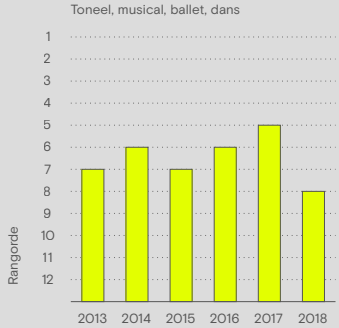

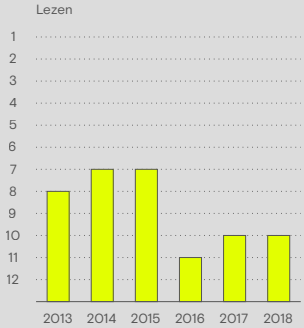

	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Nederland	15%	16%	17%	15%	15%	15%
Noord-Brabant	15%	16%	16%	14%	15%	14%

	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Nederland	9%	9%	9%	9%	10%	9%
Noord-Brabant	10%	10%	10%	10%	11%	10%

	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Nederland	8%	8%	8%	8%	8%	7%
Noord-Brabant	6%	6%	7%	6%	5%	6%

	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Nederland	9%	8%	8%	8%	9%	7%
Noord-Brabant	8%	8%	6%	7%	8%	7%

	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Nederland	73%	71%	72%	70%	69%	67%
Noord-Brabant	72%	70%	70%	67%	65%	64%

52 Lisspanel, Centerdata.
53 Idem.

Lidmaatschap en steun

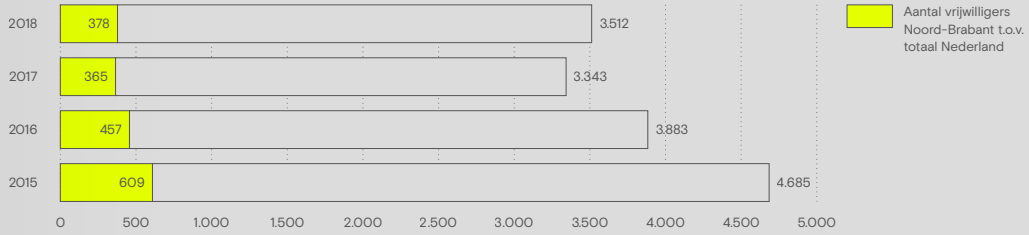
Figuur 29 — Vrijwilligerswerk in cultuursector in de afgelopen 4 weken in Nederland en Noord-Brabant en rangorde voor Brabant, 2016 (%)[54]

Nederland

Noord-Brabant
Rangorde: 3

Figuur 30 — Vrijwilligers in musea in mensjaren in Nederland en Noord-Brabant en rangorde Brabant, 2015-2018[55]

	Rangorde 2018	Rangorde 2017	Rangorde 2016	Rangorde 2015
Noord-Brabant	11	11	10	8

54 CBS, EBB.
55 CBS.

Waardering voor kunst, cultuur en erfgoed

Figuur 31 — Aantal likes op Facebook per discipline naar stad uitgesplitst naar gesubsideerd (ja) en niet-gesubsidieerd (nee), periode 2007-2019

	Beeldende kunst		Film		Musea		Muziek		Theaterkunsten		Meerdere domeinen		**Totaal**		
	ja	nee	ja	nee	ja	nee	ja	nee	ja	nee	ja	nee	**ja**	**nee**	**totaal**
Eindhoven	55.617	72.523	585	10.110	18.936	11.917	72.766	73.818	36.555	29.352	39.446	35.002	**223.905**	**232.722**	**456.627**
Tilburg	10.600	5.705	2.916	22.698	38.877	32.012	109.709	38.565	27.280	16.510	9.356	6.526	**198.738**	**122.016**	**320.754**
's-Hertogenbosch	190	34.130	0	4.740	33.844	651	13.447	17.448	33.189	1.549	1.714	4.390	**82.384**	**62.908**	**145.292**
Helmond	2.082	2.657	-	3.329	3.164	5.680	80	11.546	22.027	12.650	218	3	**27.571**	**35.865**	**63.436**
Uden	157	602	-	9.065	1.632	133	-	727	23.817	657	2.437	-	**28.043**	**11.184**	**39.227**
Oss	599	3.339	-	1.568	4.394	587	-	4.341	7.734	632	12.742	3.285	**25.469**	**13.752**	**39.221**
Bergen op Zoom	146	5.185	-	-	3.191	-	-	-	17.707	7.154	1.263	1.648	**22.307**	**13.987**	**36.294**
Meierijstad	546	965	45	-	271	1.629	-	6.914	3.995	10.574	3.108	6.689	**7.965**	**26.771**	**34.736**
Roosendaal	-	9.567	830	3.584	1.158	121	-	232	11.412	1.219	-	6.187	**13.400**	**20.910**	**34.310**
Waalwijk	609	818	7.569	-	959	-	-	1.430	3.258	2.807	2.857	0	**15.252**	**5.055**	**20.307**
Oosterhout	-	1.267	-	-	1.023	69	-	-	4.321	1.445	607	501	**5.951**	**3.282**	**9.233**
Eindtotaal	**70.546**	**136.758**	**11.945**	**55.094**	**107.449**	**52.799**	**196.002**	**155.021**	**191.295**	**84.549**	**73.748**	**64.231**	**650.985**	**548.452**	**1.199.437**

Figuur 32 — Aantal volgers op Facebook per discipline naar stad uitgesplitst naar gesubsideerd (ja) en niet-gesubsidieerd (nee), periode 2007-2019

	Beeldende kunst		Film		Musea		Muziek		Theaterkunsten		Meerdere domeinen		**Totaal**		
	ja	nee	ja	nee	ja	nee	ja	nee	ja	nee	ja	nee	**ja**	**nee**	**totaal**
Eindhoven	56.818	74.315	598	10.344	19.625	12.239	73.921	74.975	37.950	29.713	40.769	35.713	**229.681**	**237.299**	**466.980**
Tilburg	10.745	5.799	3.008	22.833	39.853	33.110	111.817	39.022	28.202	17.010	9.753	6.734	**203.378**	**124.508**	**327.886**
's-Hertogenbosch	187	34.764	-	4.862	35.037	694	14.060	17.849	34.568	1.573	1.810	4.550	**85.662**	**64.292**	**149.954**
Helmond	2.137	2.757	-	3.391	3.367	5.865	90	11.697	22.364	12.782	-	-	**27.958**	**36.492**	**64.450**
Uden	615	3.300	-	1.595	4.521	624	-	4.490	7.951	642	13.052	3.273	**26.139**	**13.924**	**40.063**
Oss	154	609	-	9.337	1.663	129	-	759	24.071	679	2.518	-	**28.406**	**11.513**	**39.919**
Bergen op Zoom	153	5.213	-	-	3.282	-	-	-	18.229	7.239	1.269	1.691	**22.933**	**14.143**	**37.076**
Meierijstad	548	997	-	-	281	1.657	-	7.142	4.054	10.575	3.201	6.944	**8.084**	**27.315**	**35.399**
Roosendaal	-	9.470	861	3.617	1.209	129	-	243	11.790	1.267	-	6.299	**13.860**	**21.025**	**34.885**
Waalwijk	623	999	7.627	-	1.050	-	-	1.476	3.343	2.876	2.992	74	**15.635**	**5.425**	**21.060**
Oosterhout	-	1.301	-	-	1.041	0	-	-	4.529	1.472	618	517	**6.188**	**3.290**	**9.478**
Eindtotaal	**71.980**	**139.524**	**12.094**	**55.979**	**110.929**	**54.447**	**199.888**	**157.653**	**197.051**	**85.828**	**75.982**	**65.795**	**667.924**	**559.226**	**1.227.150**

Figuur 33 — Aantal check-ins (bezoekers) op Facebook per discipline naar stad uitgesplitst naar gesubsideerd (ja) en niet-gesubsidieerd (nee), periode 2007-2019

	Beeldende kunst		Film		Musea		Muziek		Theaterkunsten		Meerdere domeinen		**Totaal**		
	ja	nee	ja	nee	ja	nee	ja	nee	ja	nee	ja	nee	**ja**	**nee**	**totaal**
Eindhoven	23.700	37.342	0	222.766	8.649	12.494	111.568	103.350	81.697	250.197	17.221	143.998	**242.835**	**770.147**	**1.012.982**
Tilburg	1.276	809	0	344.991	13.424	12.735	259.409	48.291	54.205	18.525	4.630	155	**332.944**	**425.506**	**758.450**
's-Hertogenbosch	206	3.988	-	35.172	35.203	217	18.981	24.246	116.490	152	6.676	35.081	**177.556**	**98.856**	**276.412**
Helmond	819	229	-	78.192	664	4.805	79	10.502	22.076	11.668	174	37	**23.812**	**105.433**	**129.245**
Uden	43	306	-	-	8.164	-	-	-	50.981	18.300	804	814	**59.992**	**19.420**	**79.412**
Oss	238	326	114	-	40	88	-	12.868	12.000	29.939	3.824	13.448	**16.216**	**56.669**	**72.885**
Bergen op Zoom	0	45	-	13.580	175	6	-	11	55.253	924	1.906	-	**57.334**	**14.566**	**71.900**
Meierijstad	169	225	-	5.298	2.271	58	-	6.267	28.609	123	23.918	0	**54.967**	**11.971**	**66.938**
Roosendaal	-	1.899	112	1.322	257	58	-	321	36.144	735	-	5.847	**36.513**	**10.182**	**46.695**
Waalwijk	0	91	22.745	-	454	-	-	3.028	960	1.114	3.414	-	**27.573**	**4.233**	**31.806**
Oosterhout	-	692	-	-	529	167	-	-	13.011	917	0	0	**13.540**	**1.776**	**15.316**
Eindtotaal	**26.451**	**45.952**	**22.971**	**701.321**	**69.830**	**30.628**	**390.037**	**208.884**	**471.426**	**332.594**	**62.567**	**199.380**	**1.043.282**	**1.518.759**	**2.562.041**

Figuur 34 — Aantal mentions op Twitter per discipline naar stad uitgesplitst naar gesubsideerd (ja) en niet-gesubsidieerd (nee), periode 2007-2019

	Beeldende kunst		Film		Musea		Muziek		Theaterkunsten		Meerdere domeinen		**Totaal**		
	ja	nee	ja	nee	ja	nee	ja	nee	ja	nee	ja	nee	**ja**	**nee**	**totaal**
Eindhoven	642	693	33	172	198	467	620	328	625	425	785	539	**2.903**	**2.624**	**5.527**
Tilburg	-	394	-	52	619	94	58	128	907	74	166	443	**1.750**	**1.185**	**2.935**
's-Hertogenbosch	41	14	51	-	269	309	159	528	737	444	249	-	**1.506**	**1.295**	**2.801**
Helmond	198	145	-	-	118	261	-	279	59	527	-	142	**375**	**1.354**	**1.729**
Uden	-	51	-	-	182	-	-	-	123	-	730	-	**1.035**	**51**	**1.086**
Oss	49	-	-	-	13	-	-	-	234	9	162	325	**458**	**334**	**792**
Bergen op Zoom	-	104	221	-	121	-	-	-	189	18	102	-	**633**	**122**	**755**
Meierijstad	-	6	-	228	139	-	-	-	139	60	122	-	**400**	**294**	**694**
Roosendaal	-	86	76	37	118	-	-	-	184	123	-	66	**378**	**312**	**690**
Waalwijk	-	61	-	-	-	-	-	-	239	325	-	-	**239**	**386**	**625**
Oosterhout	-	164	-	-	-	-	-	-	202	-	-	12	**202**	**176**	**378**
Eindtotaal	**930**	**1.718**	**381**	**489**	**1.777**	**1.131**	**837**	**1.263**	**3.638**	**2.005**	**2.316**	**1.527**	**9.879**	**8.133**	**18.012**

Figuur 35 — Aantal followers op Instagram per discipline naar stad uitgesplitst naar gesubsideerd (ja) en niet-gesubsidieerd (nee), periode 2007-2019

	Beeldende kunst		Film		Musea		Muziek		Theaterkunsten		Meerdere domeinen		**Totaal**		
	ja	nee	ja	nee	ja	nee	ja	nee	ja	nee	ja	nee	**ja**	**nee**	**totaal**
Eindhoven	22.151	54.009	–	1.729	4.321	1.355	11.632	7.553	7.599	4.040	25.192	5.682	**70.895**	**74.368**	**145.263**
Tilburg	3.867	94	997	1.575	26.909	25.011	22.364	5.398	7.234	2.584	9.857	1.909	**71.228**	**36.571**	**107.799**
's-Hertogenbosch	264	29.801	–	1.015	8.211	–	2.293	10.666	9.611	6.551	621	407	**21.000**	**48.440**	**69.440**
Helmond	–	4.637	–	49	1.357	1.882	–	2.494	2.544	1.928	–	–	**3.901**	**10.990**	**14.891**
Uden	–	–	–	105	2.037	–	–	1.148	2.504	–	1.954	1.037	**6.495**	**2.290**	**8.785**
Oss	230	3.925	1.321	–	453	–	–	–	263	–	1.407	–	**3.674**	**3.925**	**7.599**
Bergen op Zoom	–	520	–	2.597	69	–	–	–	2.360	121	164	–	**2.593**	**3.238**	**5.831**
Meierijstad	–	0	–	–	1.030	–	–	–	2.611	194	233	–	**3.874**	**194**	**4.068**
Roosendaal	–	2.993	–	–	169	–	–	–	439	102	–	–	**608**	**3.095**	**3.703**
Waalwijk	–	340	–	–	–	–	–	–	1.789	267	350	26	**2.139**	**633**	**2.772**
Oosterhout	–	4	–	–	129	–	–	–	713	983	221	351	**1.063**	**1.338**	**2.401**
Eindtotaal	**26.512**	**96.323**	**2.318**	**7.070**	**44.685**	**28.248**	**36.289**	**27.259**	**37.667**	**16.770**	**39.999**	**9.412**	**187.470**	**185.082**	**372.552**

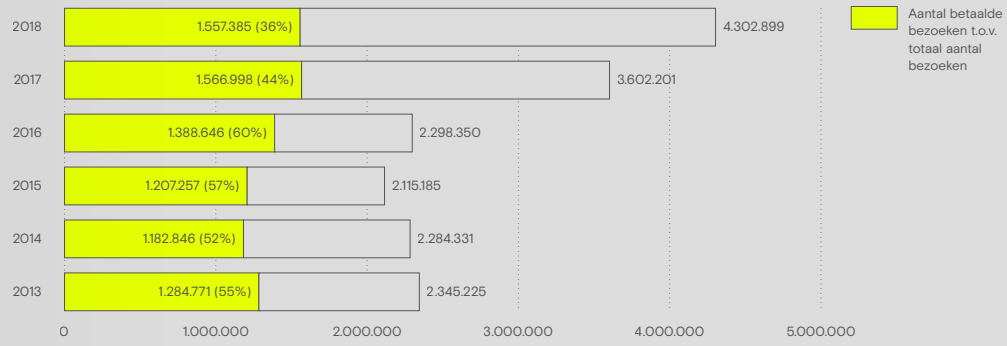
Figuur 36 — Aantal following op Instagram per discipline naar stad uitgesplitst naar gesubsideerd (ja) en niet-gesubsidieerd (nee), periode 2007-2019

	Beeldende kunst		Film		Musea		Muziek		Theaterkunsten		Meerdere domeinen		**Totaal**		
	ja	nee	ja	nee	ja	nee	ja	nee	ja	nee	ja	nee	**ja**	**nee**	**totaal**
Eindhoven	3.930	7.306	–	3.522	947	406	1.491	2.079	1.018	6.880	3.955	3.730	**11.341**	**23.923**	**35.264**
Tilburg	317	11.775	–	617	5.864	–	645	1.243	2.255	1.096	171	221	**9.252**	**14.952**	**24.204**
's-Hertogenbosch	2.644	109	1.505	396	1.837	2.963	1.456	731	2.319	644	4.407	1.033	**14.168**	**5.876**	**20.044**
Helmond	–	1.966	–	18	305	1.350	–	1.906	594	1.076	–	–	**899**	**6.316**	**7.215**
Uden	–	–	–	0	640	–	–	42	1.431	–	1.966	2.162	**4.037**	**2.204**	**6.241**
Oss	697	2.851	203	–	231	–	–	–	430	–	1.093	–	**2.654**	**2.851**	**5.505**
Bergen op Zoom	–	528	–	945	21	–	–	–	864	61	51	–	**936**	**1.534**	**2.470**
Meierijstad	–	1.655	–	–	11	–	–	–	792	0	–	–	**803**	**1.655**	**2.458**
Roosendaal	–	121	–	–	–	–	–	–	1.405	90	652	42	**2.057**	**253**	**2.310**
Waalwijk	–	2	–	–	50	–	–	–	318	316	127	477	**495**	**795**	**1.290**
Oosterhout	–	1	–	–	67	–	–	–	161	321	8	–	**236**	**322**	**558**
Eindtotaal	**7.588**	**26.314**	**1.708**	**5.498**	**9.973**	**4.719**	**3.592**	**6.001**	**11.587**	**10.484**	**12.430**	**7.665**	**46.878**	**60.681**	**107.559**

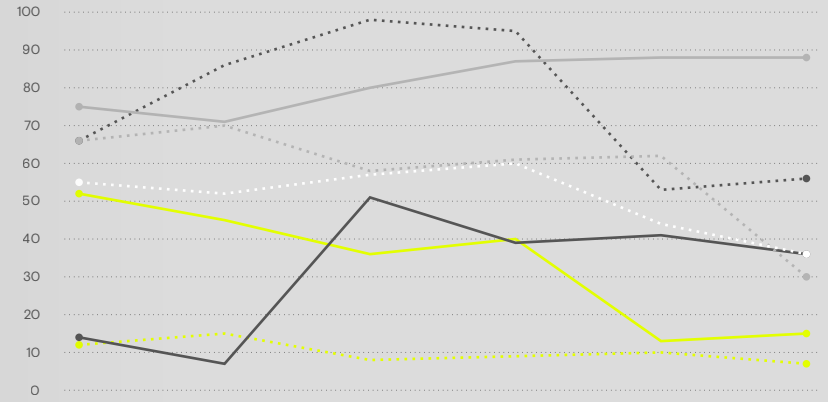
REGISTRATIES VAN PROFESSIONELE INSTELLINGEN

Passieve participatie

Figuur 37 — Aantal bezoeken en betaalde bezoeken, 2013-2018

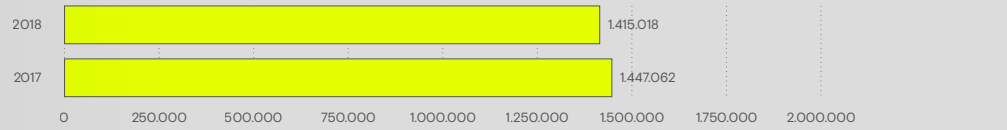

Figuur 38 — Rato betaalde bezoeken naar soort instelling, 2013-2018 (%)

	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Producenten PK	52%	45%	36%	40%	13%	15%
Visuele kunsten	12%	15%	8%	9%	10%	7%
Festivals	14%	7%	51%	39%	41%	36%
Musea	66%	86%	98%	95%	53%	56%
Poppodia	75%	71%	80%	87%	88%	88%
Podia	66%	70%	58%	61%	62%	30%
Letteren	-	-	-	-	-	-
Totaal	55%	52%	57%	60%	44%	36%

Figuur 39 — Aantal bezoeken Centra voor de Kunsten en bibliotheken* in de B5, 2017-2018

* Alleen bibliotheken 's-Hertogenbosch en Midden-Brabant

Waardering voor kunst, cultuur en erfgoed

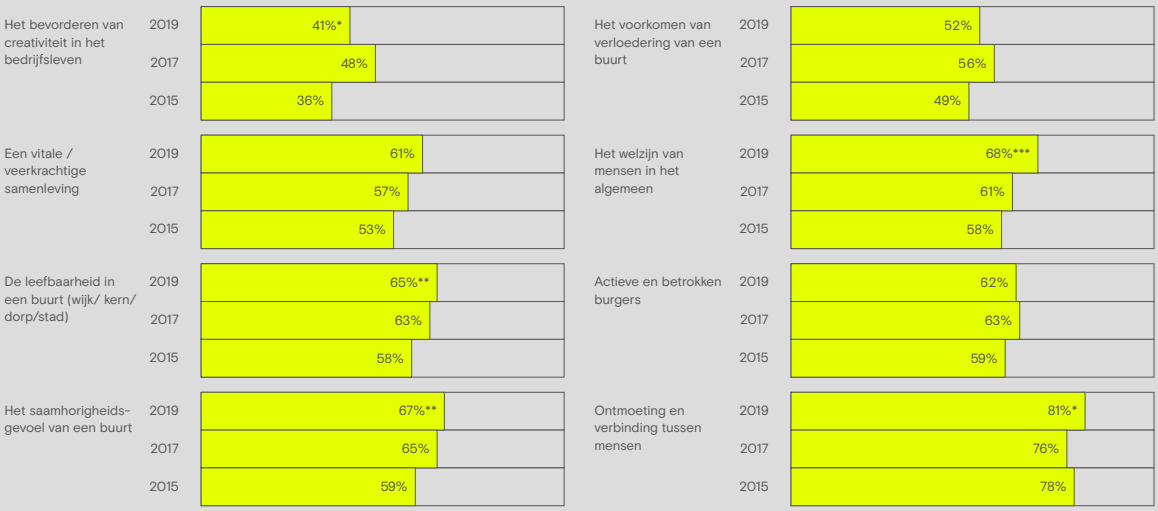
Figuur 40 — Belang van kunst, cultuur en erfgoed voor de samenleving, 2019, 2017 en 2015 (%) - (helemaal) mee eens

Figuur 41 — Belang van cultuur en erfgoed voor Brabanders, 2019, 2017 en 2015 (%) - (helemaal) mee eens

Figuur 42 — Bijdrage van cultuuur aan maatschappelijke thema's 2019, 2017 en 2015 (%) - veel bijdrage

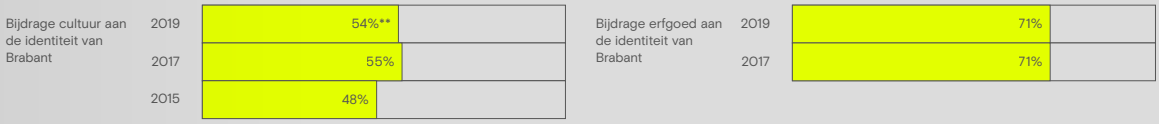

* significant verschil tussen 2019-2017
** significant verschil tussen 2019-2015
*** significant verschil tussen 2019-2017 en 2019-2015

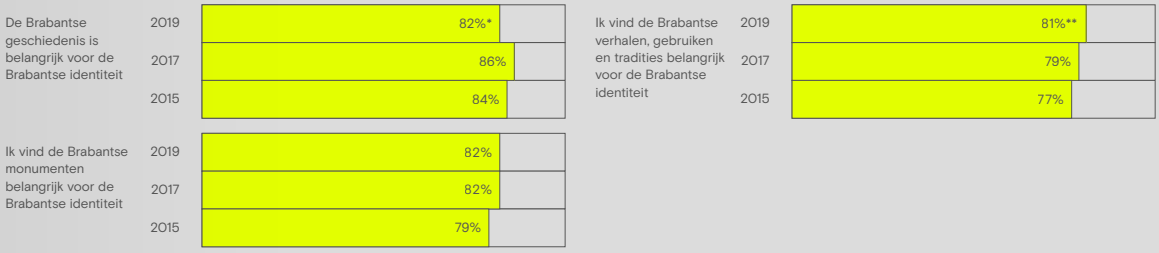
Figuur 43 — Bijdrage van erfgoed aan maatschappelijke thema's 2019, 2017 en 2015 (%) - veel bijdrage

Figuur 44 — Bijdrage van cultuur en erfgoed aan de Brabantse identiteit, 2019, 2017 en 2015 (%) - veel bijdrage

Figuur 45 — Belang van erfgoed en cultuur voor de Brabantse identiteit 2019, 2017 en 2015 (%) - (helemaal) mee eens

Figuur 46 — Beoordeling cultuuraanbod, 2019, 2017 en 2015 (gemiddelden 1-10)

Totaal cultuuraanbod in Brabant

2019	2017	2015
7,3	7,4	7,1

Zichtbaarheid van het Brabantse cultuuraanbod

2019	2017	2015
6,7	6,8	6,6

Kwaliteit van het Brabantse cultuuraanbod

2019	2017	2015
7,3**	7,3	7,0

Prijs van het Brabantse cultuuraanbod

2019	2017	2015
6,6**	6,7	6,3

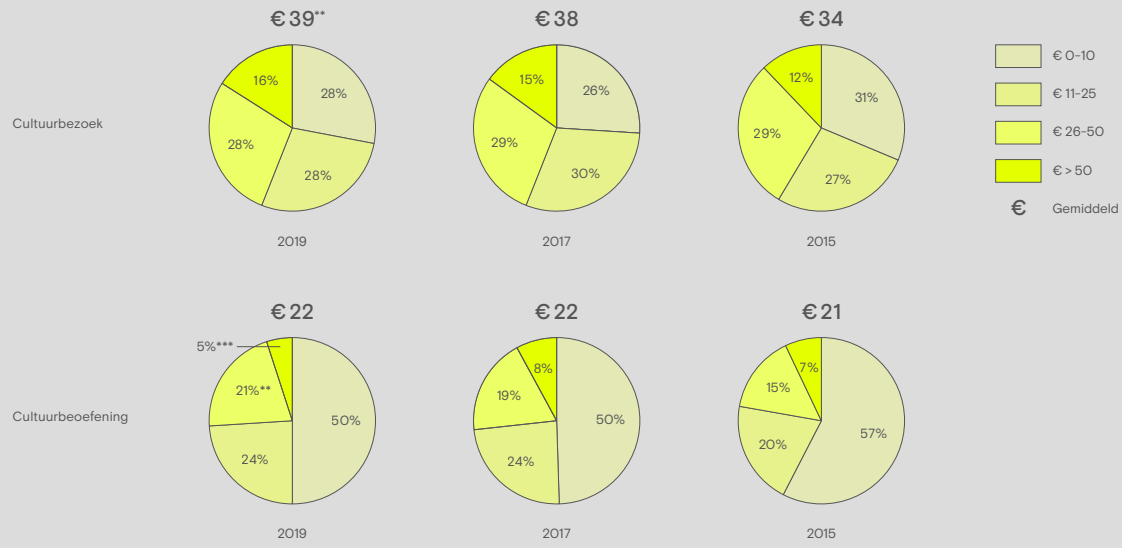
Diversiteit in het Brabantse cultuuraanbod

2019	2017	2015
7,0	7,1	6,9

Bereikbaarheid van het Brabantse cultuuraanbod

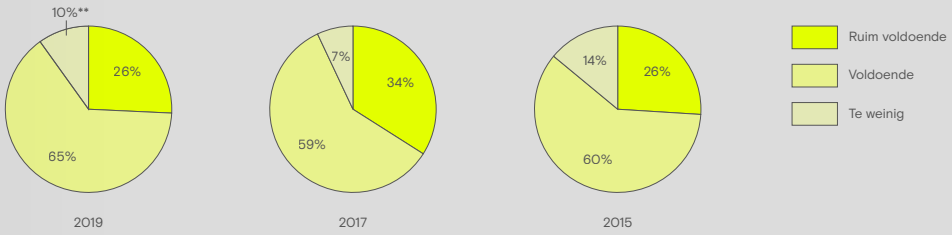
2019	2017	2015
7,1**	7,1	6,8

Figuur 47 — Bereidheid om te besteden per maand 2019, 2017 en 2015 (%)

* significant verschil tussen 2019-2017
** significant verschil tussen 2019-2015
*** significant verschil tussen 2019-2017 en 2019-2015

Figuur 48 — Voorzieningen voor kunstzinnige en creatieve vrijetijdsactiviteiten in de omgeving, 2015-2019 (%)

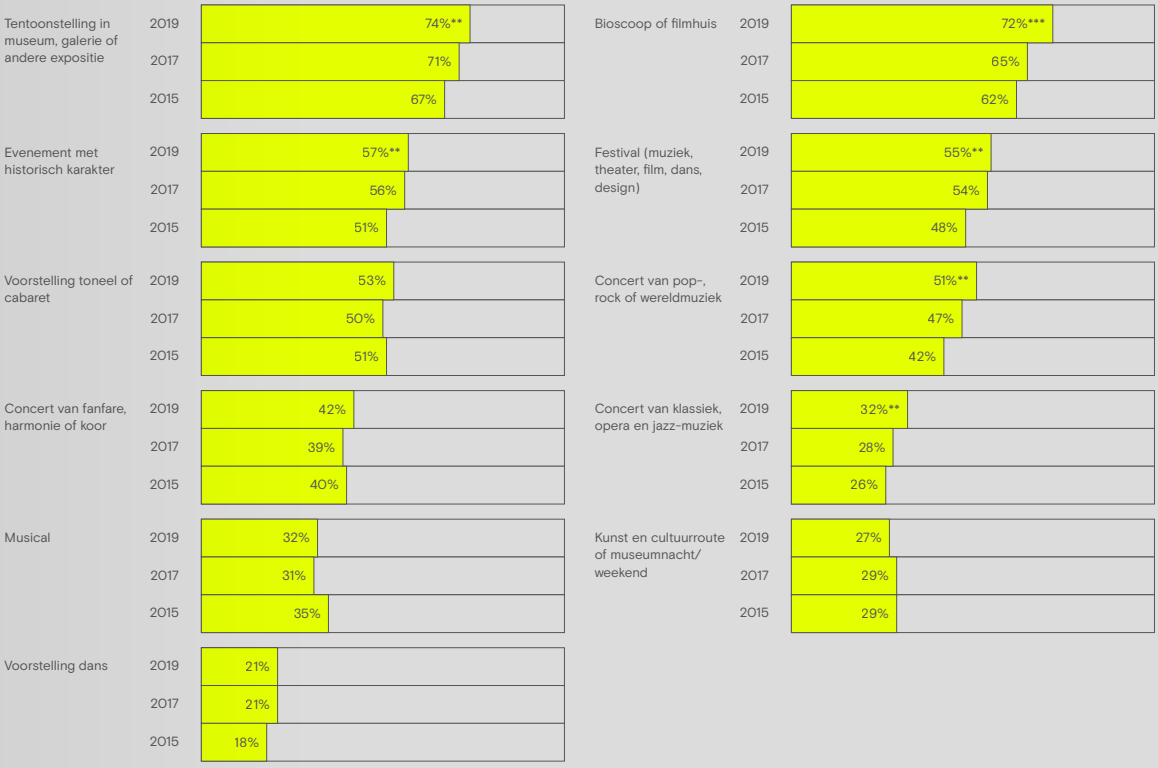
Passieve participatie

Figuur 49 — Bezoek één of meerdere culturele activiteiten* binnen Nederland in de afgelopen 12 maanden, 2019, 2017 en 2015 (%)

* dit is inclusief bezoek aan bibliotheek

Figuur 50 — Bezoek culturele activiteiten binnen Nederland in de afgelopen 12 maanden, 2019, 2017 en 2015 (%)

Figuur 51 — Bezoek podiumkunsten totaal in Nederland in de afgelopen 12 maanden, 2019, 2017 en 2015 (%)

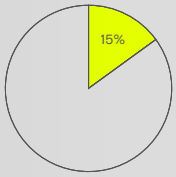

Figuur 52 — Frequentie van bezoek culturele activiteiten 2019 (%)

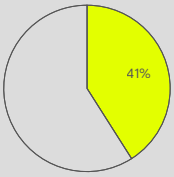

* significant verschil tussen 2019-2017
** significant verschil tussen 2019-2015
*** significant verschil tussen 2019-2017 en 2019-2015

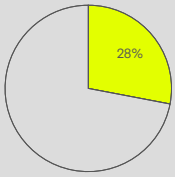
Figuur 53 — Bekeken uitvoeringen door festivalbezoekers 2019 (%)

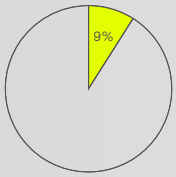
Een optreden van klassieke muziek, een toneelvoorstelling of een voorstelling van moderne dans of klassiek ballet

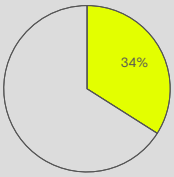
Een optreden van popmuziek

Een cabaret of stand-up comedy voorstelling

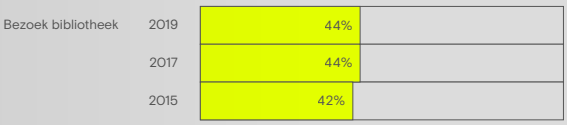

Een literair evenement

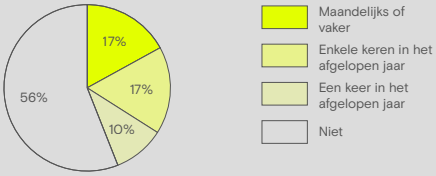

Een film

Figuur 54 — Bezoek bibliotheek in de afgelopen 12 maanden 2019, 2017 en 2015 (%)

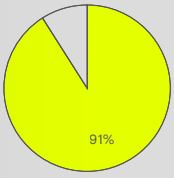

Figuur 55 — Frequentie bezoek bibliotheek 2019 (%)

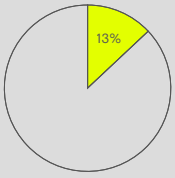

Bezoek bibliotheek

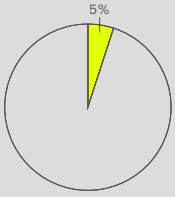
Figuur 56 — Plaats van bezoek bibliotheek 2019 (%)

Binnen de eigen gemeente

Binnen een andere gemeente in Brabant

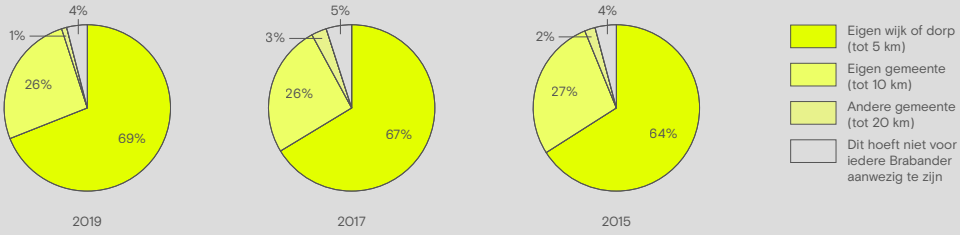

Elders in Nederland

Figuur 57 — Reden van bezoek bibliotheek 2019, 2017 en 2015 (%)

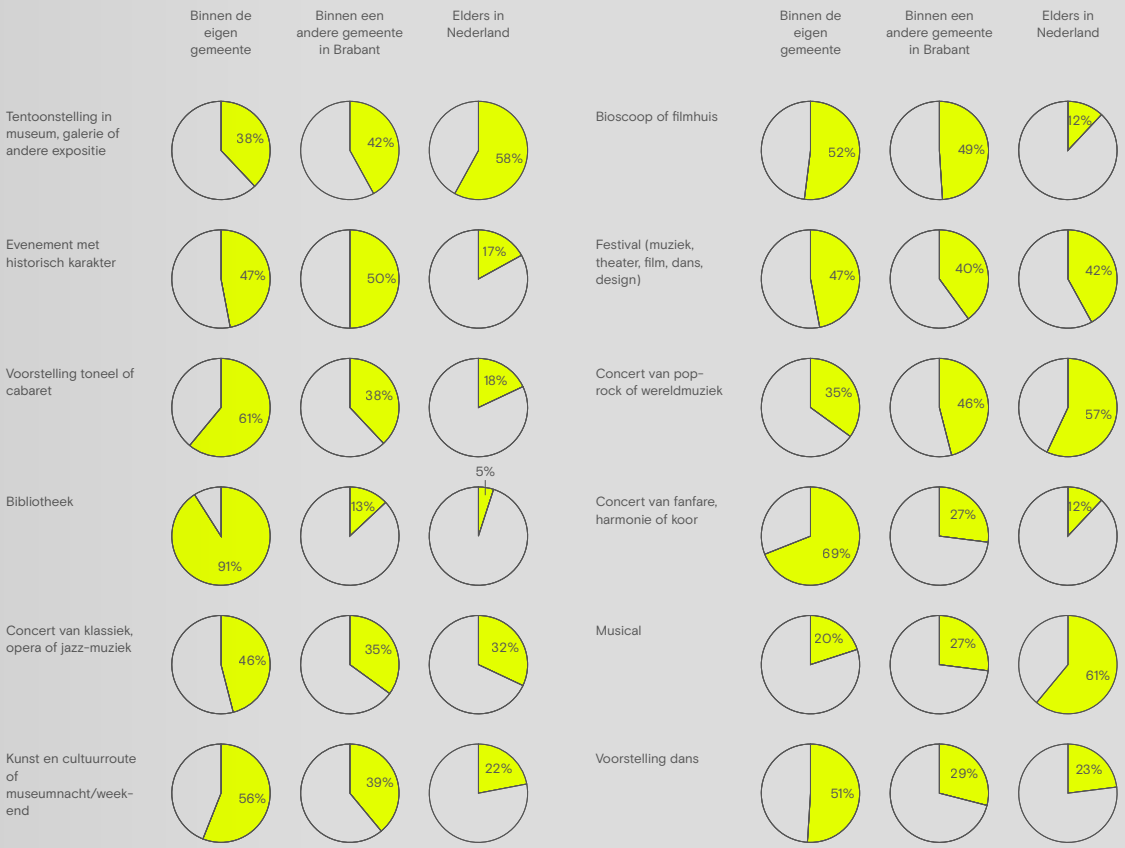

Figuur 58 — Gewenste afstand bibliotheek, 2019, 2017 en 2015 (%)

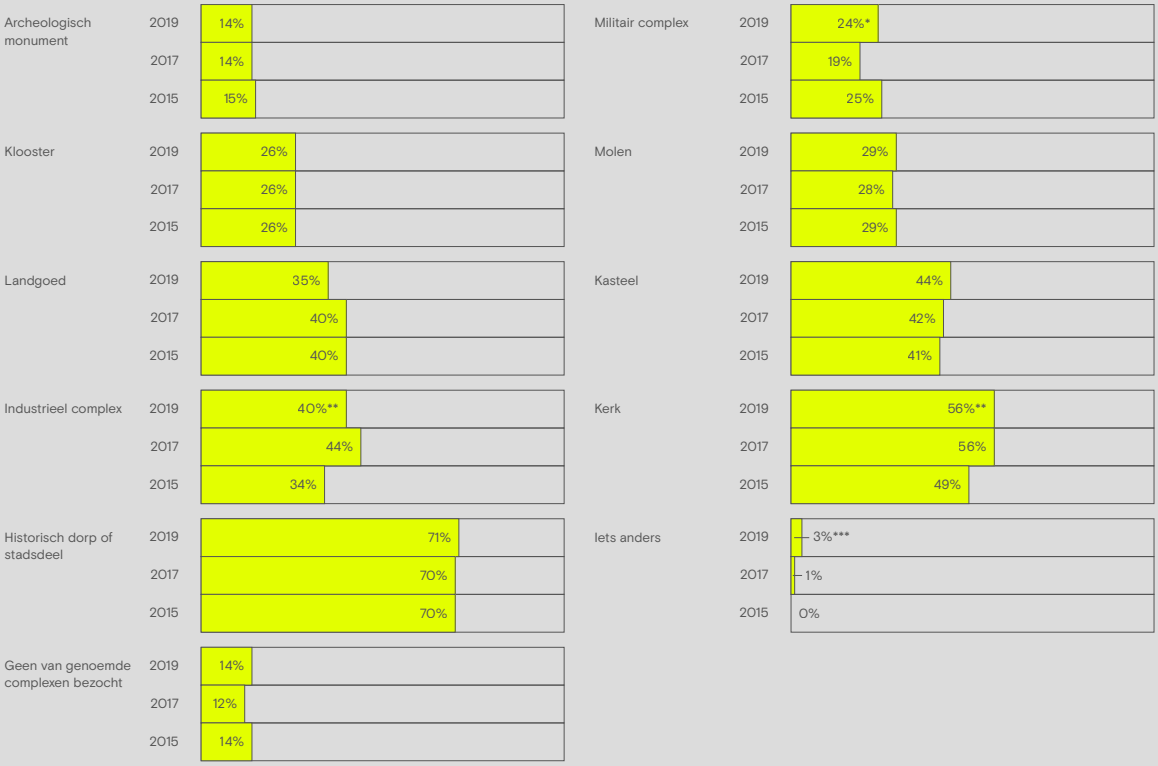

* significant verschil tussen 2019-2017
** significant verschil tussen 2019-2015
*** significant verschil tussen 2019-2017 en 2019-2015

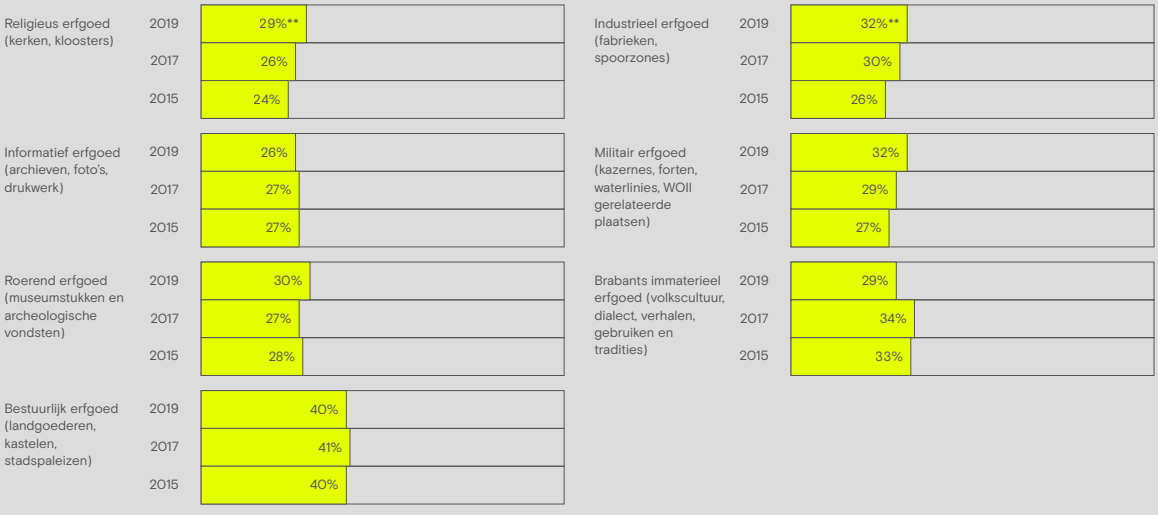
Figuur 59 — Plaats van bezoek culturele activiteiten 2019 (%)

Figuur 60 — Bezoek aan erfgoedcomplexen binnen Nederland in de afgelopen 12 maanden 2019, 2017 en 2015 (%)

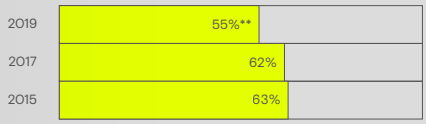
Figuur 61 — Interesse in erfgoed 2019, 2017 en 2015 (%) - (heel) erg geïnteresseerd

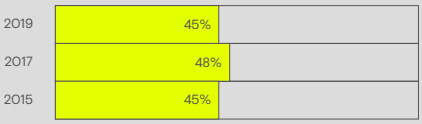
* significant verschil tussen 2019-2017
** significant verschil tussen 2019-2015
*** significant verschil tussen 2019-2017 en 2019-2015

Actieve participatie

Figuur 62 — Beoefening van één of meerdere kunstzinnige of creatieve activiteiten in de afgelopen 12 maanden, 2019, 2017 en 2015 (%)

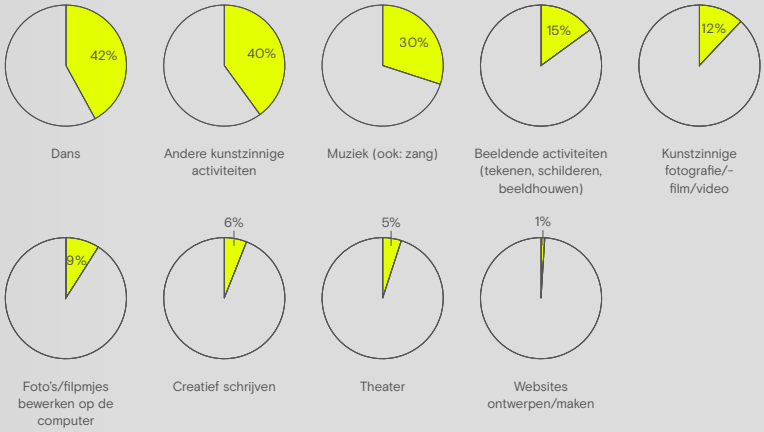
Figuur 63 — Beoefening van één of meerdere kunstzinnige of creatieve activiteiten in de afgelopen 12 maanden, exclusief het bewerken van foto's en filmpjes en het maken van websites (%)

Figuur 64 — Beoefening kunstzinnige of creatieve activiteiten structureel en incidenteel in de afgelopen 12 maanden, 2019, 2017 en 2015 (%)

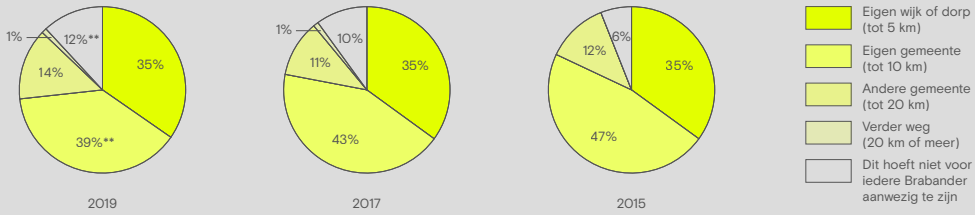
Figuur 65 — Van de Brabanders die aangeven onderstaande disciplines te beoefenen, volgen in 2019 les (%)

Figuur 66 — Gewenste afstand verenigingen en gezelschappen om cultuur te beoefenen, 2019, 2017 en 2015 (%)

Figuur 67 — Gewenste afstand lessen, workshops of begeleiding in creatieve activiteiten, 2019, 2017 en 2015 (%)

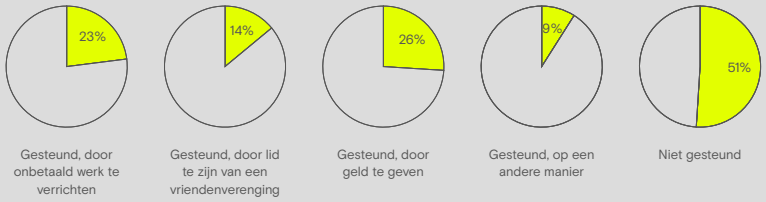

Lidmaatschap en steun

Figuur 68 — Lid van een culturele vereniging, 2019, 2017 en 2015 (%)

Figuur 69 — Aandeel Brabanders dat een cultureel evenement, een culturele organisatie of vereniging in de afgelopen 12 maanden heeft gesteund, 2019 (%)

* significant verschil tussen 2019-2017
** significant verschil tussen 2019-2015
*** significant verschil tussen 2019-2017 en 2019-2015

3 ECONOMISCH KAPITAAL

Er is sinds de jaren tachtig van de vorige eeuw meer aandacht gekomen voor de economische dimensie van kunst en cultuur. Cultuur speelt een belangrijke rol in het tot stand brengen en in stand houden van een aantrekkelijk en concurrerend vestigingsklimaat.[56] De creatieve industrie, waarvan de cultuursector onderdeel uitmaakt, is sinds 2011 ook een van de negen topsectoren in Nederland.[57] Hiermee geeft de rijksoverheid aan dat cultuur, naast haar intrinsieke waarde en haar waarde voor het samen leven in het algemeen, ook bijdraagt aan de economie van ons land.[58] Die bijdrage gebeurt in directe vorm, maar daarnaast zeker ook indirect, bijvoorbeeld via toerisme. Zo verkondigt minister Van Engelshoven: '... bezoekers van een filmfestival, een museum of een voorstelling reizen erheen, drinken wat vooraf en gaan na afloop in de buurt een hapje eten.'[59] Het CBS heeft in 2019, met data uit 2015, een uitgebreide analyse gemaakt van het belang van cultuur en media voor de economie.[60] Het is buitengewoon complex, zo laat het CBS ook zien, om de betekenis van cultuur voor de (lokale) economie, al dan niet via toerisme, in kaart te brengen. Hier kijken we vooral naar de bedrijvigheid en werkgelegenheid in de creatieve sector in het algemeen en de subsector kunsten en erfgoed daarbinnen.[61] Voor toekomstige versies van de monitor *Waarde van cultuur* moeten we kijken of en hoe we ook deze bijdragen enigszins betrouwbaar en systematisch in beeld kunnen krijgen.

56 Van den Hoogen, Q. (2018). Over 'waarde' en 'waarderen' van de kunsten. *Boekman,* 113, 12-15.
57 Beleid opgesteld naar aanleiding van kamerbrief: Ministerie van Economische Zaken (2011) Naar de Top, het bedrijvenbeleid in actie(s).
58 Centraal Bureau voor de Statistiek (2019) *Satellietrekening Cultuur & Media 2019. De bijdrage van cultuur en media aan de Nederlandse economie.* Den Haag: CBS.
59 Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (2019) *Uitgangspunten Cultuurbeleid 2021-2024.*
60 Centraal Bureau voor de Statistiek (2019) *Satellietrekening Cultuur & Media 2019. De bijdrage van cultuur en media aan de Nederlandse economie.* Den Haag: CBS.
61 De creatieve industrie bestaat uit de subsectoren kunst en cultureel erfgoed, media en entertainment, en creatieve zakelijke diensten (CBS).

ECONOMISCH KAPITAAL IN BEELD

Trend 2015-2019
- positief
- stabiel
- negatief

Bedrijven in de creatieve industrie

Ranking Brabant ten opzichte van andere provincies - 2018

Aantal bedrijven

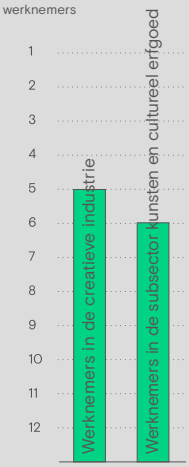

	Bedrijven in de creatieve industrie	Bedrijven in de kunst en cultureel erfgoed sector	Startups in de creatieve
Nederland	240.850	103.561	52.204
Noord-Brabant	29.759	11.594	6.581
Rangorde	5 →	6 →	5 →

Werknemers in de creatieve industrie

Ranking Brabant ten opzichte van andere provincies - 2018

Aantal werknemers

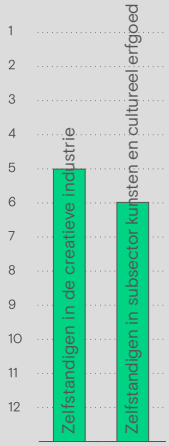

	Werknemers in de creatieve industrie	Werknemers in de subsector kunsten en cultureel erfgoed
Nederland	272.706	104.860
Noord-Brabant	30.197	10.739
Rangorde	5 →	6 →

Zelfstandigen in de creatieve industrie

Ranking Brabant ten opzichte van andere provincies - 2016

Aantal zelfstandigen

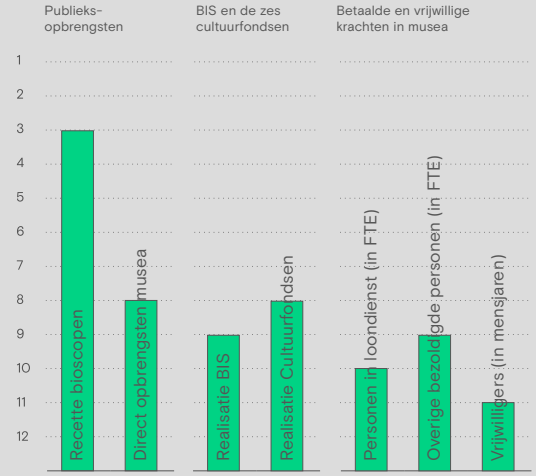

	Zelfstandigen in de creatieve industrie	Zelfstandigen in subsector kunsten en cultureel erfgoed
Nederland	122.785	52.474*
Noord-Brabant	14.836	5.555
Rangorde	5 →	6 →

*de meest recente cijfers zijn van 2016.

Financiële stromen

Ranking Brabant ten opzichte van andere provincies - 2018

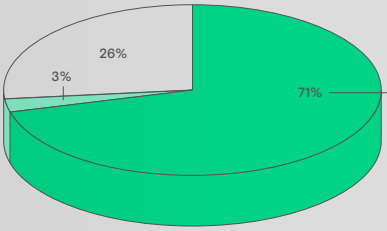

	Recette bioscopen	Direct opbrengsten musea	Realisatie BIS	Realisatie Cultuurfondsen	Personen in loondienst (in FTE)	Overige bezoldigde personen (in FTE)	Vrijwilligers (in mensjaren)
Nederland	€ 312.324	€ 419.000	€ 382.370	€ 53.829	6.654	1.330	3.512
Noord-Brabant	€ 44.722	€ 21.000	€ 10.538	€ 3.371	310	99	378
Rangorde	3 →	8 →	9 →	8 →	10 →	9 ↘	11 ↘
	€ x 1000		€ x 1000				

Registraties van professionele instellingen - 2018

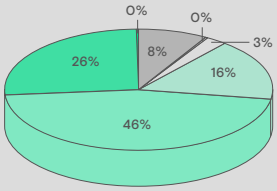
€ 54.558.214

Inkomsten van 53 professionele instellingen

€ 38.687.818

Publieksinkomsten uitgesplitst naar soort instelling

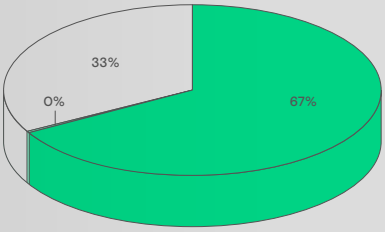

- Publieksinkomsten € 38.687.818
- Sponsoring € 1.466.891
- Overige inkomsten € 14.403.505

- Producenten PK: € 3.282.671
- Visuele kunsten: € 62.731
- Festivals: € 1.007.943
- Musea: € 6.330.533
- Poppodia: € 17.866.226
- Podia: € 10.119.080
- Letteren: € 18.634

€ 12.314.775

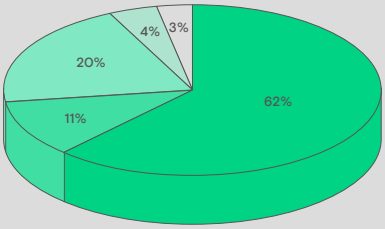
Inkomsten Centra voor de Kunsten en bibliotheken

- Publieksinkomsten: € 8.238.314
- Sponsoring: € 33.797
- Overige inkomsten € 4.042.664

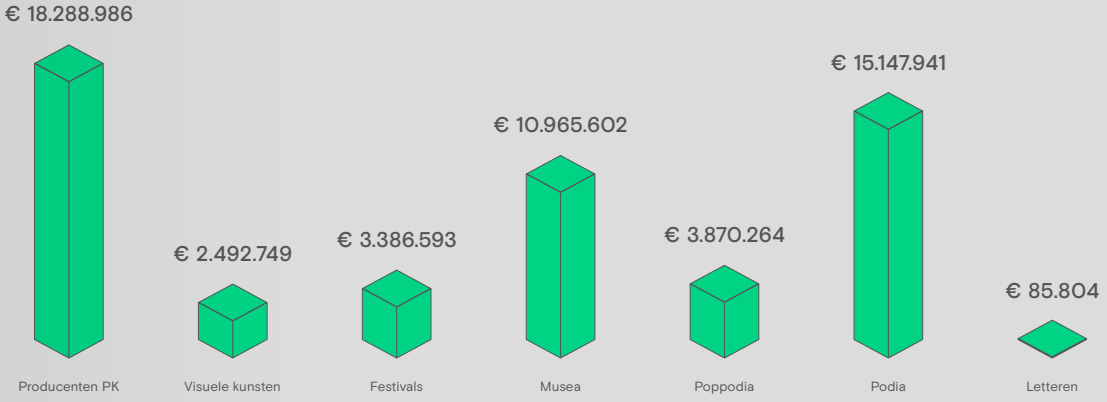
€ 54.237.939

Inkomsten van 53 professionele instellingen uit subsidies naar verstrekker

- Gemeente: € 33.518.345
- Provincie: € 6.202.527
- Rijk: € 10.736.602
- Fondsen: € 2.356.456
- Overige subsidiënten: € 1.424.009

Inkomsten van 53 professionele instellingen uit subsidies naar soort instelling

Brabant volgt de landelijke trend met een stijgend aantal bedrijven in de creatieve industrie en in de subsector kunsten en cultureel erfgoed. Ook qua aantal vestigingen is zowel de creatieve industrie als de subsector kunsten en cultureel erfgoed in de afgelopen jaren in Brabant gegroeid.

3.1 BEDRIJVEN IN DE CREATIEVE INDUSTRIE

Brabant ten opzichte van andere provincies — *Benchmark*

Brabant volgt in algemene zin de landelijke trend met een stijgend aantal bedrijven in de creatieve industrie en in de subsector kunsten en cultureel erfgoed. Er zijn in Nederland 240.850 bedrijven in de creatieve industrie in 2018, dat is circa 14% van het totaal aantal bedrijven in Nederland. In Brabant zijn er 29.759 bedrijven in de creatieve industrie. Noord-Brabant staat hiermee op de vijfde plaats ten opzichte van andere provincies. Wanneer we specifiek kijken naar de subsector kunst en cultureel erfgoed, dan zijn er in Nederland 103.651 bedrijven. 11% daarvan is Brabants (11.594 bedrijven). Hiermee staat Noord-Brabant op de zesde plek ten opzichte van de andere Nederlandse provincies. Qua aantal vestigingen is zowel de creatieve industrie als de subsector kunsten en cultureel erfgoed in de afgelopen jaren in Brabant gegroeid, een patroon wat we ook landelijk terugvinden.[62]

Startups in de creatieve industrie

Het aandeel startups in Noord-Brabant weten we alleen voor de totale creatieve industrie.[63] Dit is dus inclusief de subsector kunst en cultureel erfgoed. Er zijn in Nederland in deze sector 52.204 bedrijven gestart in 2018, dat is ruim 12% van het totaal aantal startups. In Brabant zijn dit er 6.581. Dit is ruim 11% van het totaal aantal startups in Brabant. Noord-Brabant staat op de vijfde plaats in de ranking van de twaalf provincies.

Inzoomen op Brabant — *Microdata CBS*

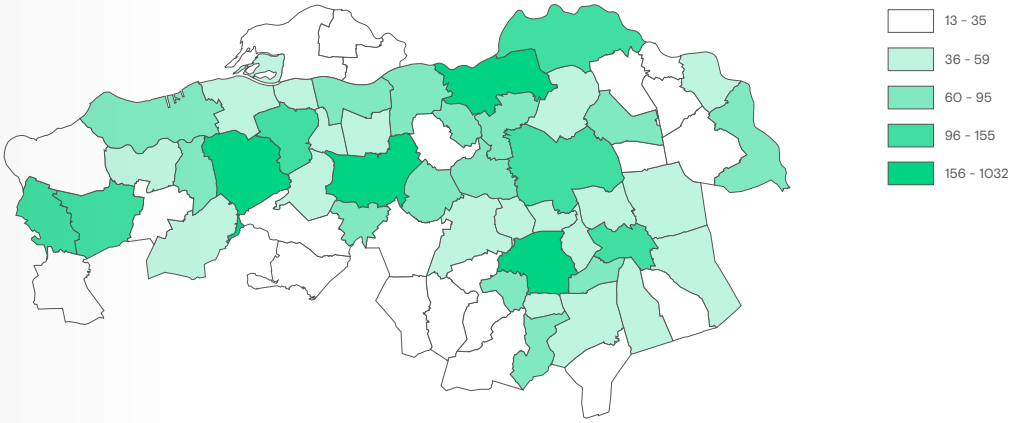
De bedrijven in de creatieve industrie zijn met name geconcentreerd in de vier grote steden Eindhoven, Breda, Tilburg en 's-Hertogenbosch. Kijken we naar het aantal bedrijven in de subsector kunst en cultureel erfgoed, dan zien we dat ook deze het meest geconcentreerd zijn in deze vier grote Brabantse steden. De meeste bedrijven zijn te vinden in de gemeente Eindhoven, gevolgd door Tilburg, Breda en 's-Hertogenbosch.

Zoomen we in op het aantal startups in Brabant dan valt op dat Zuidoost-Brabant in ieder jaar (in het tijdvak 2011-2018) het meeste startups heeft gekend. Daarnaast valt op dat er in heel Brabant een forse groei (+60%) van het aantal startups heeft plaatsgevonden in deze periode. Voor de regio Zuidoost zien we zelfs een verdubbeling van dit aantal sinds 2011. In absolute zin vertegenwoordigen de vier genoemde Brabantse steden ongeveer de helft van alle culturele startups in Brabant. Wanneer het aantal startups wordt afgezet tegen het totaal aantal startups komen de vier grote steden wederom duidelijk naar voren. Daarnaast zien we een relatief hoog aantal culturele startups in Boxmeer, Waalre en Goirle.

62 Zie ook: Media perspectives (2019) *Monitor Creatieve Industrie.*

63 Onder startups verstaan we het aantal ondernemingen dat is opgericht in het desbetreffende jaar van de statistiek.

Figuur 70 — Aantal startups in de creatieve industrie per gemeente in Noord-Brabant, 2018

3.2 WERKNEMERS IN DE CREATIEVE INDUSTRIE

Brabant ten opzichte van andere provincies — *Benchmark*

Er zijn in Nederland 272.706 werknemers in de creatieve industrie, dat is 3,5% van het aantal werknemers in alle sectoren. In Brabant zijn 30.197 mensen werkzaam in de creatieve industrie. Dat is 2,5% van het totaal aantal werknemers in Brabant. Noord-Brabant staat hiermee op de vijfde plaats in de ranking vergeleken met andere provincies. Wanneer we inzoomen op de subsector kunst en cultureel erfgoed, dan zien we dat er 104.860 werknemers zijn in Nederland. Hiervan is 10% van de werknemers in Brabant, wat in aantallen neerkomt op 10.740 werknemers. Noord-Brabant staat hierin op de zesde plaats. Het is niet verwonderlijk dat met een groei van het aantal vestigingen ook het aantal werknemers de afgelopen jaren is toegenomen. Dat geldt zowel in de creatieve industrie als in de subsector kunsten en cultureel erfgoed.[64]

64 Zie ook: Stichting Media Perspectives (2019). Monitor Creatieve Industrie 2019 Nederland, top-10 steden, creatieve bedrijven en beroepen

Inzoomen op Brabant — *Microdata CBS*

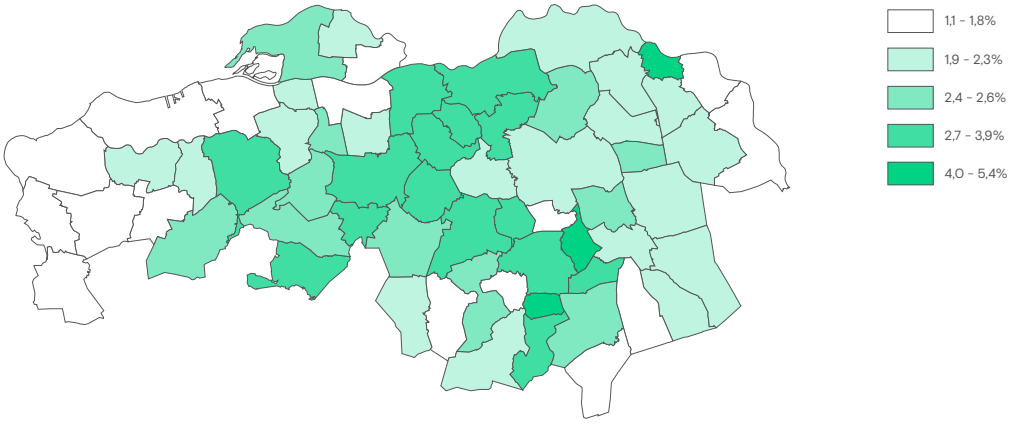
Wanneer we kijken naar het aantal werknemers in de totale creatieve industrie in Brabant over de jaren heen, dan zien we een dalende trend tot 2014. Vanaf 2015 is een stijgende trend waarneembaar. Wanneer we kijken naar het aantal werknemers in de creatieve industrie, afgezet tegen de beroepsbevolking op gemeentelijk schaalniveau, dan valt op dat met name centraal in Brabant relatief veel medewerkers in de creatieve industrie werken. Verder valt op dat in West-Brabant er beduidend minder werknemers in de creatieve industrie werkzaam zijn.

Wanneer we kijken naar het aantal werknemers in de subsector kunst en cultureel erfgoed in Brabant over de jaren heen, dan zien we een stabiele trend tot en met 2015. Daarna is er een forse groei te zien tot en met 2018. Midden-Brabant en Noordoost-Brabant huisvesten meer

werknemers in de subsector kunsten en cultureel erfgoed ten opzichte van de andere twee COROP-gebieden West- en Zuidoost-Brabant.

Wanneer we kijken naar het aantal werknemers in de subsector kunst en cultureel erfgoed, afgezet tegen het aantal inwoners op gemeentelijk schaalniveau dan valt op dat in Tilburg, Vught, Grave en Nuenen, Gerwen & Nederwetten relatief veel culturele medewerkers wonen. Verder valt op dat in West-Brabant relatief minder werknemers in de subsector kunst en cultureel erfgoed werkzaam zijn, met uitzondering van Breda.

Figuur 71 — Werknemers in de creatieve industrie op de beroepsbevolking, 2018 (%)

3.3 ZELFSTANDIGEN IN DE CREATIEVE INDUSTRIE

Brabant ten opzichte van andere provincies — *Benchmark*

We zien dat circa de helft van de banen in de creatieve sector en de subsector kunst en cultureel erfgoed door zelfstandigen wordt uitgeoefend. De subsector kunsten en cultureel erfgoed is bij uitstek het domein van zelfstandigen.[65]

Er zijn in Nederland 122.785 zelfstandigen werkzaam in de creatieve industrie, dat is ruim 8% van het totaal aantal zelfstandigen in alle sectoren. In Brabant zijn dit er 14.836. Dat is 6% van het totaal aantal zelfstandigen in Brabant. Brabant staat hiermee op een vijfde plaats in de ranking vergeleken met andere provincies. Die verhouding verandert nauwelijks door de jaren heen.[66]

Het aantal zelfstandigen in de subsector kunsten en cultureel erfgoed bedraagt 52.474 in 2016, voor Brabant geldt dat er 7.571 zelfstandigen actief zijn. Binnen deze subsector staat Brabant op de zesde plaats tussen de 12 provincies.

Inzoomen op Brabant — *Microdata CBS*

De meeste zelfstandigen binnen de creatieve industrie vinden we in de COROP-regio Zuidoost-Brabant. Verder valt op dat er inmiddels meer zelfstandigen in West-Brabant zijn dan in Midden-Noord-Brabant, in 2012 was het tegenovergestelde nog waar.

Het aantal zelfstandigen in de subsector kunsten en cultureel erfgoed is voornamelijk hoog in de oostelijke COROP-gebieden van Brabant.

65 Media perspectives (2019) Monitor Creatieve Industrie.
66 We weten niet wat de omvang (fte) van het werk van deze zelfstandigen bedraagt.

3.4 FINANCIËLE STROMEN

Brabant ten opzichte van andere provincies — *Benchmark*

We kijken naar de financiële stromen van culturele instellingen door te kijken naar ten eerste de publieksopbrengsten van bioscopen en musea, en ten tweede naar cijfers over meerjarige subsidies in de landelijke basisinfrastructuur (BIS) en vanuit de zes landelijke cultuurfondsen.

Publieksopbrengsten

Wat betreft de recette van bioscopen scoort Noord-Brabant relatief goed: plaats 4 gemiddeld in de periode 2013-2018. Wat betreft de directe opbrengsten van musea scoort Noord-Brabant matig met een plaats 10 tot 8 in de afgelopen jaren. Het gaat hierbij om inkomsten die worden opgehaald naast subsidies en overige publieke middelen. Naast inkomsten uit kaartverkoop en sponsoring, horen hierbij ook de inkomsten uit bijvoorbeeld lezingen, rondleidingen, cursussen en opbrengsten uit bruikleenverkeer.

WVC

Met steeds rond de 10 miljoen euro uit de BIS en 2 tot 3,5 miljoen euro aan meerjarensubsidies aan instellingen vanuit de zes cultuurfondsen komt Brabant niet sterk uit de landelijke financiering.

BIS en de zes cultuurfondsen

Voor 2016 en 2018 hebben we provinciaal uitgesplitste realisatiecijfers van de BIS en de zes cultuurfondsen. Hiermee zijn twee verschillende beleidsperiodes in beeld.[67] Met steeds rond de 10 miljoen euro uit de BIS komt Noord-Brabant er zeker niet sterk uit: plaats 9 van alle provincies. De 2 tot 3,5 miljoen euro aan meerjarensubsidies aan instellingen vanuit de zes cultuurfondsen levert een zevende (2016), achtste (2018) plek voor Noord-Brabant op.

67 De periode 2013-2016 en de periode 2017-2020.

Registraties van professionele instellingen — *Culturele Atlas*

In de inkomsten van de 53 culturele instellingen in de B5 is een onderscheid te maken naar publieksinkomsten (vooral uit verkochte entreekaarten), sponsorinkomsten en overige inkomsten (vooral uit baromzet, maar ook uit private fondsen). Er wordt door de 53 instellingen meer verdiend in de loop der jaren: van gemiddeld 42,3 miljoen euro per jaar tussen 2013 en 2016 naar 53,3 miljoen euro in 2017 en 54,6 miljoen euro in 2018. Het overgrote deel (73%) zijn publieksinkomsten, gevolgd door overige inkomsten (23%) en sponsorinkomsten (4%). Er zit een dalende trend in het aandeel publieksinkomsten ten opzichte van de andere vormen van inkomsten: van gemiddeld 74% in 2013-2016 naar 72% in 2017 en 71% in 2018. Dat zien we terug als we naar de subsectoren kijken. Bij alle sectoren loopt het aandeel publieksinkomsten terug, behalve bij de musea. Daar stijgt het van gemiddeld 57% in 2013-2016 naar 86% in 2017 en 92% in 2018. De inkomsten van de centra voor de kunsten en bibliotheken dalen van 14,8 miljoen euro in 2017 naar 12,3 miljoen euro in 2018. Dat is vooral het gevolg van dalende publieksinkomsten. Sponsoring is nauwelijks actueel in deze subsectoren.

Subsidies komen van de gemeenten, van de Provincie, het Rijk en de cultuurfondsen, of van overige bronnen. Gezamenlijk hebben de 53 instellingen in de periode 2013-2018 jaarlijks gemiddeld 47,9 miljoen euro aan subsidies ontvangen. In de periode 2013-2016 was dat per jaar gemiddeld 44,8 miljoen euro. In 2017 is dat opgelopen naar 53,9 miljoen euro om in 2018 verder te stijgen naar 54,2 miljoen euro. Het grootste deel van de subsidies komt van de gemeenten (62%) en dat is alle jaren zo. De provincie draagt ongeveer 12% bij en het Rijk en de fondsen respectievelijk 21% en 3%. Ook dat verandert nauwelijks over de jaren, zij het dat de fondsbijdragen licht stijgen (van ruim 3% in 2013-21016 naar 4% in 2017-2018).

Ongeveer een derde van de subsidies gaat naar de producenten podiumkunsten. Slechts 4% gaat naar de visuele kunsten (3% in de periode 2013-2016, 4,5% in 2017-2018). Musea en niet-poppodia nemen grofweg aandelen van respectievelijk 20% en 30% in de totale subsidies. Festivals en poppodia zitten op ongeveer 7%. Door de jaren heen verandert aan deze verdelingen zo goed als niets. Inzoomend op de herkomst van de subsidies zien we van de subsidies die de producenten podiumkunsten krijgen maar voor een beperkt deel van de

gemeenten komt (zo'n 8%). Zij nemen dus wel het grootste deel van de subsidies voor hun rekening maar dat geld komt dus vooral van buiten de eigen gemeente. De subsidies die musea en (pop)podia krijgen komen bijna uitsluitend van de eigen gemeenten. Ook nu vallen de visuele kunsten weer op: hun subsidies kwamen in de periode 2013-2016 voor gemiddeld 57% van de gemeenten. In 2017 en 2018 loopt dat terug tot steeds 45%. We kunnen ook de rato subsidies op de eigen inkomsten berekenen. Van de 53 instellingen vallen de poppodia op: zij halen 4,5 keer zoveel eigen inkomsten op dan ze subsidies krijgen. Zeker in 2017 en 2018 zijn de eigen inkomsten ten opzichte van de subsidies hoog: respectievelijk 5 en 5,7 keer de subsidies. Ook de andere podia scoren positief met 1,3 keer zoveel eigen inkomsten, al neemt dat met jaren duidelijk af (gemiddeld 1,4 keer in 2013-2016 tegen 1,1 keer in 2017 en 2018). Voor alle andere subsectoren is de rato negatief. Hebben de festivals in de periode 2013-2016 nog 1,5 keer meer eigen inkomsten dan subsidies, in 2017 is dat nog maar 0,8 en in 2018 rond de 1,0. De musea stijgen van gemiddeld 0,4 in 2013-2016 naar 0,6 in 2017 en 2018. De visuele kunsten schommelen rond de 0,6 en de centra voor de kunsten en bibliotheken rond de 0,3.

Brabant ten opzichte van andere provincies — *Benchmark*

Voor de musea zoomen we in op de balans tussen betaalde krachten en vrijwilligers.

Personeelsbeleid culturele instellingen: betaald en vrijwillig

Voor de musea hebben we provinciale cijfers over het aantal personen dat met een bezoldiging in de musea werkt (in loondienst en 'overig bezoldigde personen') en het aantal vrijwilligers (in mensjaren). In beide gevallen neemt Noord-Brabant in de periode 2015-2018 een relatief lage positie in: weinig betaalde krachten (plaats 10 gemiddeld voor personen in loondienst en plaats 7 voor de overige bezoldigde personen) en weinig vrijwilligers (ook gemiddeld plaats 10; plaats 8 in 2015, dalend naar plaats 11 in 2018).

BEDRIJVENDYNAMIEK IN DE CREATIEVE INDUSTRIE IN BRABANT: EEN VERDIEPING

Om de dynamiek van bedrijven in de creatieve industrie te volgen is het mogelijk om met behulp van CBS Microdatabestanden te bezien hoe de dynamiek van culturele bedrijven vorm krijgt. De natuurlijke aanwas is van belang voor iedere economische sector en derhalve ook voor de creatieve industrie.[68] [69]

Het identificeren van startups speelt daarin een belangrijke rol. Cijfers over startups zijn te vinden in de beschrijvingen van cijfers in 'Economisch kapitaal'. In deze verdieping besteden we aandacht aan de mate waarin bedrijven groeien (qua personeelsbestand) en worden bedrijven in geografische zin gevolgd. Wij realiseren ons dat een fors gedeelte van de bedrijven bestaat uit eenmansbedrijven (de creatieve sector is net als onder andere de bouwsector goed voorzien van zzp'ers). Aan de ene kant kun je daarmee zeggen dat (percentuele) groei daarmee eenvoudig te bewerkstelligen is, aan de andere kant blijkt de stap van zzp naar zelfstandige met personeel (zmp) een grote te zijn. Dat blijkt ook uit de cijfers. Na vijf jaar heeft gemiddeld slechts 4% van de zzp'ers deze transformatie ondergaan.[70]

Dynamiek bedrijven

Van het totaal aantal bedrijven in de creatieve industrie in Brabant heeft circa 90% één vestiging. In de periode 2016-2018 zien we dat ruim 70% van deze bedrijven niet is verhuisd. Ongeveer een kwart is opgeheven en de resterende 5% van deze bedrijven is wel verhuisd. In absolute zin hebben we het over 3.692 opgeheven bedrijven en 826 verhuizende bedrijven. De B5-gemeenten zijn verantwoordelijk voor meer dan de helft van de opgeheven bedrijven (2018), daarnaast ligt ook het percentage opgeheven bedrijven (ten opzichte van het totaal bedrijven) in de B5-gemeenten iets hoger dan in de rest van Brabant.

Kijken we naar de verhuizende bedrijven, dan zien we dat ruim de helft (461) van deze verhuizende bedrijven binnen Brabant blijft, de rest (365) verlaat de provincie. Wanneer we inzoomen op de B5 zien we vergelijkbare verhuispercentages. In Tilburg is circa 6% van de bedrijven verhuisd, in Helmond en 's-Hertogenbosch ligt dat percentage op ongeveer 4%.

Dynamiek binnen bedrijven

In de *Monitor Creatieve Industrie* zien we dat met name de sector kunst en cultureel erfgoed veelal uit eenmanszaken bestaat. De creatieve zakelijke dienstverlening bestaat voornamelijk uit bedrijven met een klein aantal medewerkers.[71] De media- en entertainmentindustrie heeft een gevarieerd aantal werknemers per instelling.

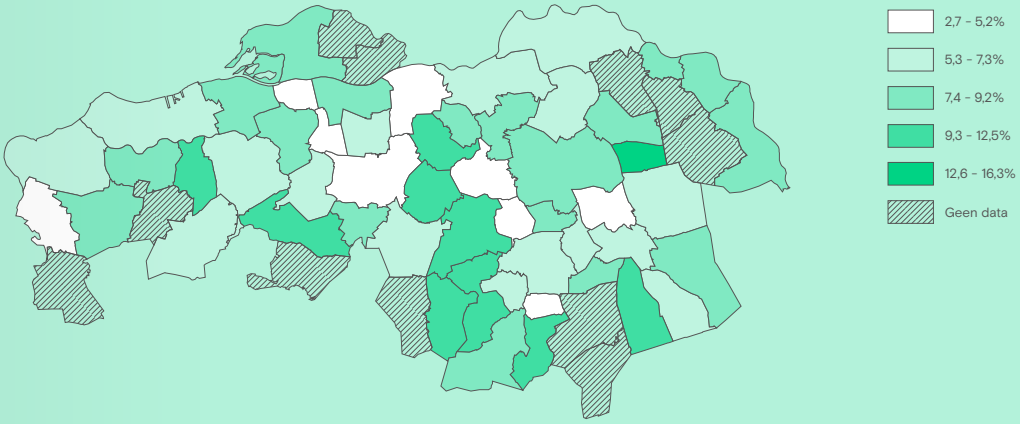
Wanneer we de loep leggen op de bedrijven in de creatieve sector en ingaan op het aantal medewerkers van deze bedrijven in 2016-2018, zien we een bovengemiddelde groei van het aantal medewerkers in met name de kleinere gemeenten in Brabant. Zo groeit meer dan 10% van de bedrijven in de gemeenten Boekel, Eersel, Oisterwijk, Someren, Oirschot, Bladel, Etten-Leur en Valkenswaard. Van de grote gemeenten in Brabant valt op dat Tilburg met 5,2 procent groeiende bedrijven wat achterblijft bij de rest van de B5. Aan de andere kant zien we dat meer dan 10% van de bedrijven in de gemeenten Mill en Sint Hubert en Heusden meer dan 10% ingekrompen zijn qua werknemers.

In de provincie Noord-Brabant is tussen 2016 en 2018 bij gemiddeld 7% van de bedrijven in de creatieve industrie het werknemersbestand gegroeid.[72] Ongeveer 5% van de bedrijven in deze sector zag zijn werknemersbestand in deze periode juist krimpen.[73] Dat betekent dat het overgrote deel van de bedrijven een relatief constant aantal werknemers in dienst heeft in de periode 2016-2018. Sinds 2010 schommelt het aandeel bedrijven met groei enigszins. Het aandeel bedrijven met krimp neemt van jaar op jaar af, zij het in lichte mate.

In algemene zin zien we qua groei een lappendeken in Brabant ontstaan, voor krimp geldt dat relatief veel bedrijven in met name het midden of noorden van de provincie, of in de regio rondom Eindhoven te maken hebben met krimp. Dat betekent niet dat het totaal aantal medewerkers in de regio krimpt: een klein aantal bedrijven kan verantwoordelijk zijn voor forse groei. Deze kaart laat enkel een patroon zien van het percentage bedrijven dat te maken heeft met een krimpend werknemersbestand.

68 Media perspectives (2019) *Monitor Creatieve Industrie.*
69 CBS (2015) *Satellietrekening - De bijdrage van cultuur en media aan de Nederlandse economie.*
70 https://www.cbs.nl/nl-nl/faq/zzp/hoelang-blijft-iemand-zzp-er-.
71 Stichting Media Perspectives (2019). *Monitor Creatieve Industrie 2019 Nederland, top-10 steden, creatieve bedrijven en beroepen.*
72 Percentage is gebaseerd op een gemeentelijke optelling, voor gemeenten met een laag aantal groeiende bedrijven (<5) is een inschatting gemaakt om tot een statistisch groeipercentage te komen.
73 Percentage is gebaseerd op een gemeentelijke optelling, voor gemeenten met een laag aantal krimpende bedrijven (<5) is een inschatting gemaakt om tot een statistisch groeipercentage te komen.

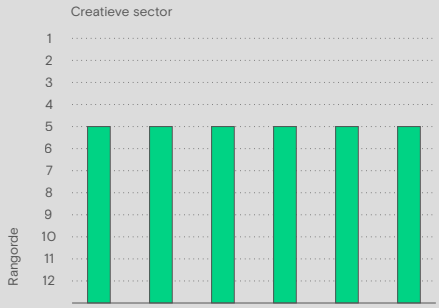
Figuur 72 — Bedrijvendynamiek - percentage bedrijven creatieve industrie Noord-Brabant met groeiend werknemersbestand

TABELLEN, GEORDEND NAAR ONDERZOEK — *BRABANT TEN OPZICHTE VAN ANDERE PROVINCIES*

Aantal bedrijven

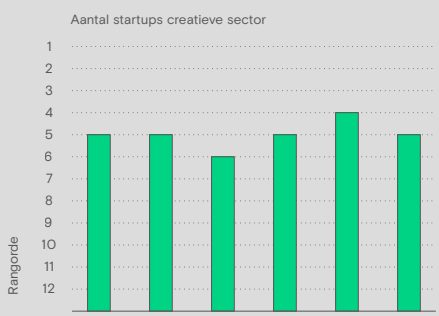
Figuur 73 — Aantal bedrijven en start-ups in de creatieve sector in Nederland en Noord-Brabant en rangorde van Brabant, 2013-2018[74]

	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Nederland	188.227	194.773	202.373	216.390	225.307	240.850
Noord-Brabant	23.992	24.660	25.378	26.932	27.857	29.759

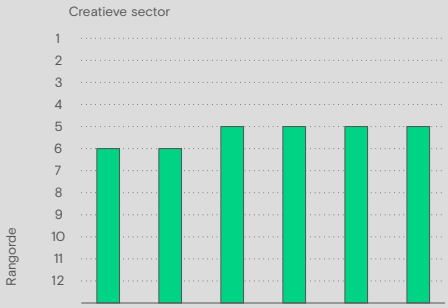
	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Nederland	78.100	84.050	86.487	92.679	96.576	103.561
Noord-Brabant	9.025	9.678	9.780	10.395	10.735	11.594

	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Nederland	47.361	43.870	42.975	47.350	49.851	52.204
Noord-Brabant	5.906	5.409	5.074	5.925	6.113	6.581

Aantal werknemers

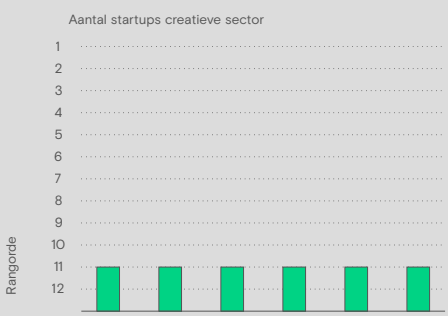
Figuur 74 — Aantal werknemers in de creatieve sector in Nederland en Noord-Brabant en rangorde van Brabant, 2013-2018[75]

	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Nederland	246.054	242.803	251.031	254.267	262.385	272.706
Noord-Brabant	27.189	26.689	27.946	28.291	28.967	30.197

	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Nederland	90.722	92.196	94.534	97.311	100.366	104.860
Noord-Brabant	9.521	9.449	9.409	9.824	10.246	10.739

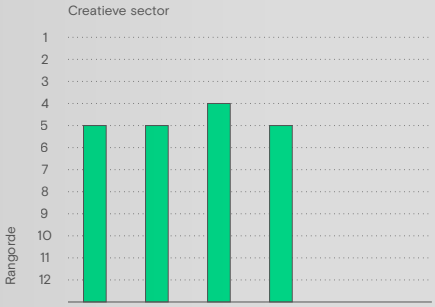

	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Nederland	10	10	10	10	11	11
Noord-Brabant	9	8	9	9	9	9

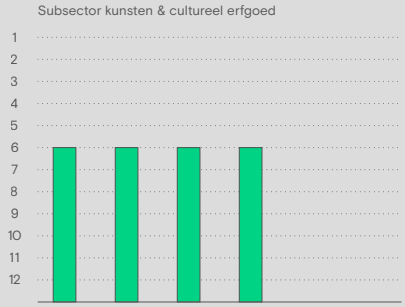
74 CBS.
75 Idem.
76 Idem.

Aantal zelfstandigen

Figuur 75 — Aantal zelfstandigen in de creatieve sector in Nederland en Noord-Brabant en rangorde van Brabant, 2013-2018[76]

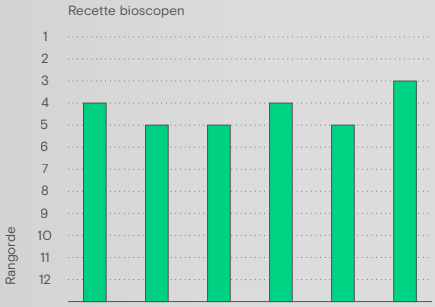
	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Nederland	103.889	107.959	116.818	122.785	-	-
Noord-Brabant	12.415	12.948	14.067	14.836	-	-

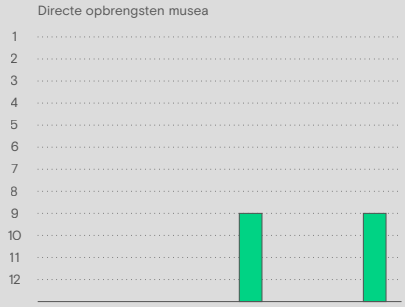
	2013	2014	2015	2016	2017	2018
	44.242	46.448	49.844	52.474	-	-
	4.607	4.838	5.205	5.555	-	-

Financiële stromen

Figuur 76 — Publiekinkomsten en direct opbrengsten van bioscopen en musea in Nederland en Noord-Brabant en rangorde van Brabant, 2013-2018 (€ x 1.000)

	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Nederland	249.508	250.114	275.802	287.715	301.902	312.324
Noord-Brabant	35.245	35.585	39.938	41.949	44.617	44.722

	2013	2014	2015	2016	2017	2018
	-	-	384.000	413.000	408.000	419.000
	-	-	15.000	29.000	19.000	21.000

Figuur 77 — Uitgaven BIS en zes cultuurfondsen in Nederland en in Noord-Brabant en rangorde van Brabant, 2013-2018 (€ x 1.000)

	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Nederland	-	-	-	329.252	-	382.370
Noord-Brabant	-	-	-	9.444	-	10.538

	2013	2014	2015	2016	2017	2018
	-	-	-	37.549	-	53.829
	-	-	-	2.135	-	3.371

Personeelsbeleid culturele instellingen

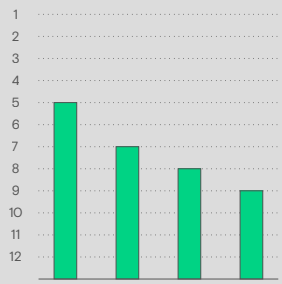
Figuur 78 — Betaalde en vrijwillige krachten in musea in Nederland en Noord-Brabant en rangorde Brabant, 2015-2018

Personen in loondienst (in FTE)

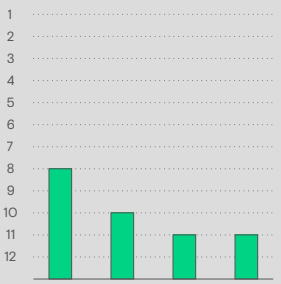
	2013	2014	2015	2016
Nederland	6.334	6.303	6.323	6.654
Noord-Brabant	349	319	302	310

Overig bezoldigde personen (in FTE)

2013	2014	2015	2016
1.353	1.153	1.151	1.330
149	104	90	99

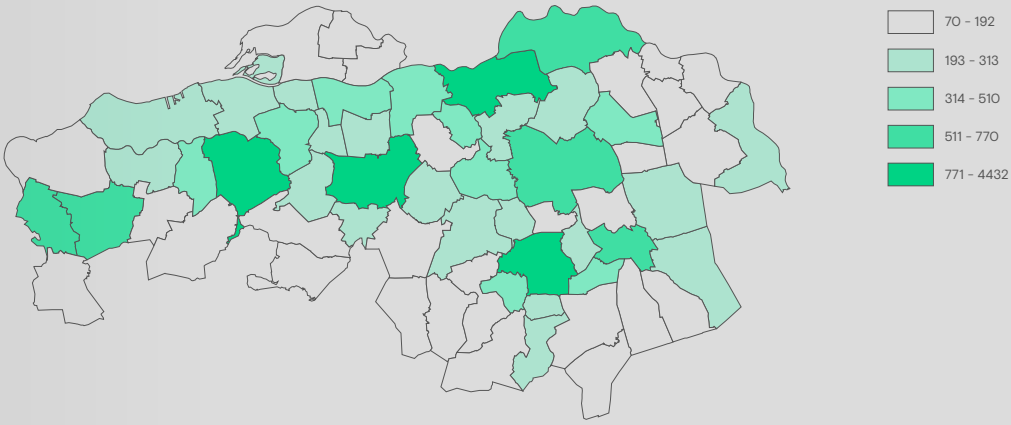
Vrijwilligers (in mensjaren)

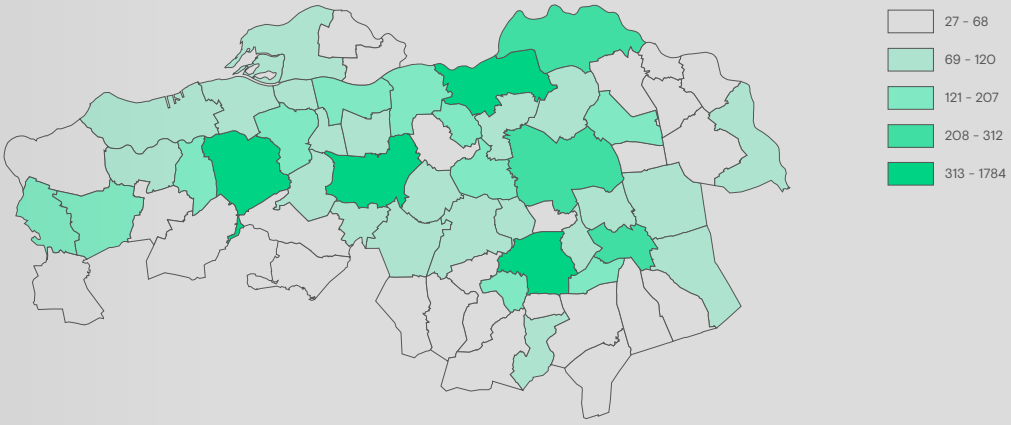
2013	2014	2015	2016
4.685	3.883	3.343	3.512
609	457	365	378

Aantal bedrijven

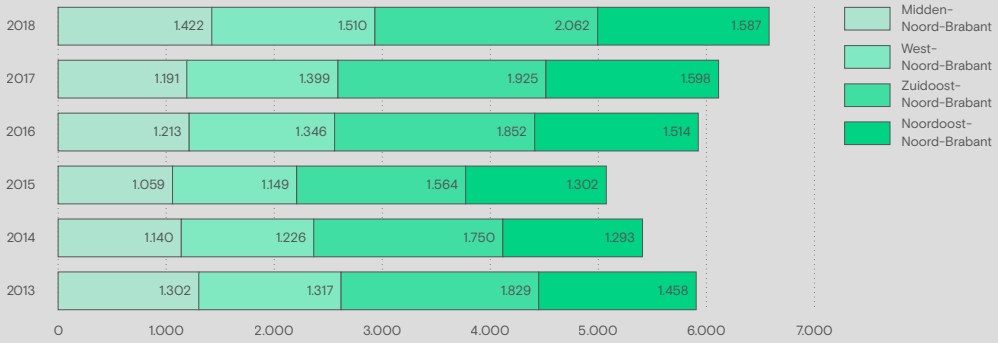
Figuur 79 — Aantal bedrijven in de creatieve industrie totaal per gemeente in Noord-Brabant, 2018

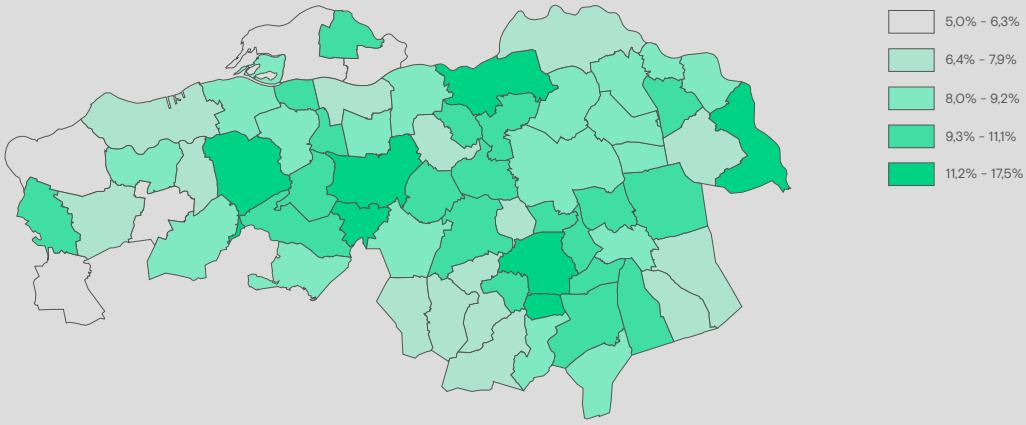
Figuur 80 — Aantal bedrijven in de subsector kunst en cultureel erfgoed per gemeente in Noord-Brabant, 2018

Figuur 81 — Aantal startups de creatieve industrie per COROP-regio Noord-Brabant, 2011-2018[77]

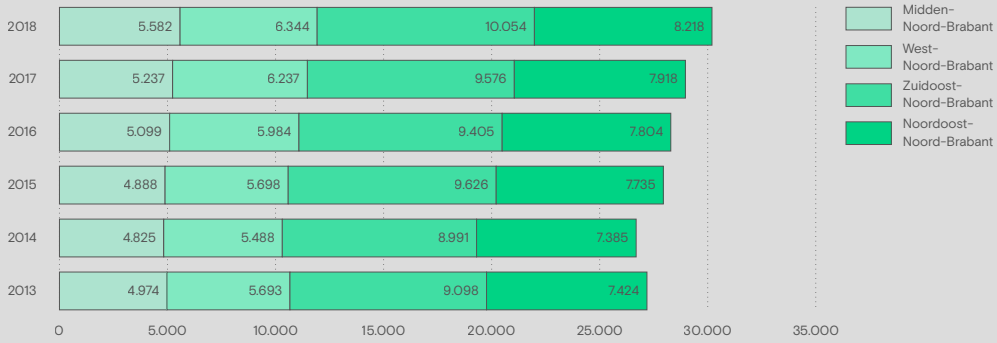

Figuur 82 — Startups creatieve industrie Noord-Brabant t.o.v. totale startups, 2018 (%)

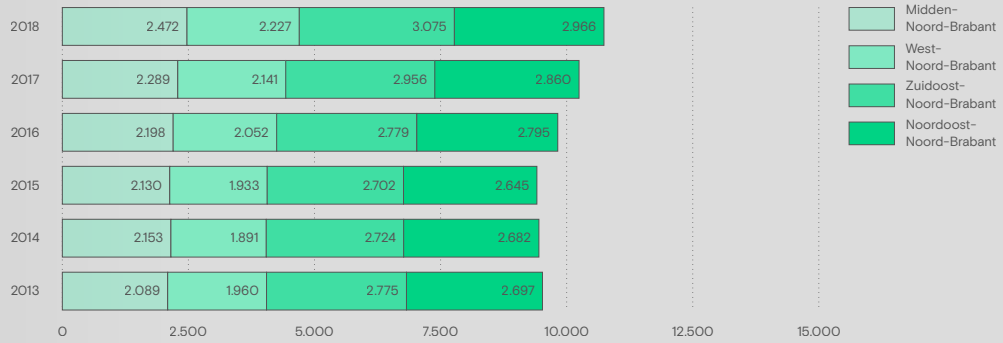
Aantal werknemers

Figuur 83 — Aantal werknemers de creatieve industrie per COROP-regio Noord-Brabant, 2011-2018[78]

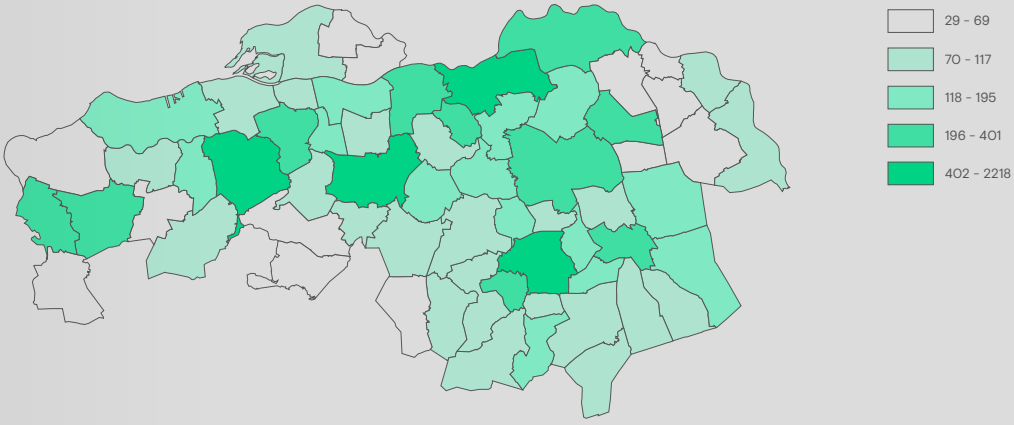
77 CBS Microdata - Zelfstandigen register (PinkZelfst & Zelfsttab)
78 CBS Microdata - Algemeen Bedrijven Register (ABR).

Figuur 84 — Aantal werknemers in de subsector kunst en cultureel erfgoed per COROP-regio Noord-Brabant, 2011-2018[79]

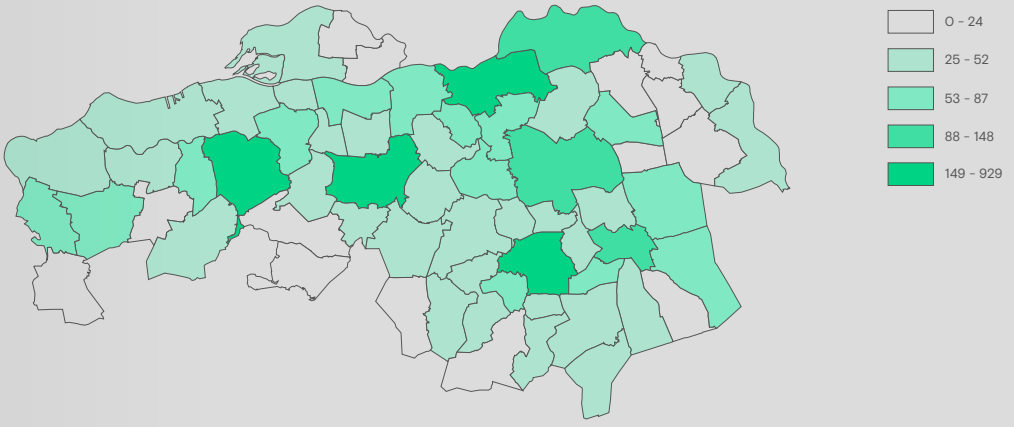

Aantal zelfstandigen

Figuur 85 — Zelfstandigen in de creatieve industrie per gemeente in Noord-Brabant, 2016

Figuur 86 — Zelfstandigen in de subsector kunst en cultureel erfgoed per gemeente in Noord-Brabant, 2016

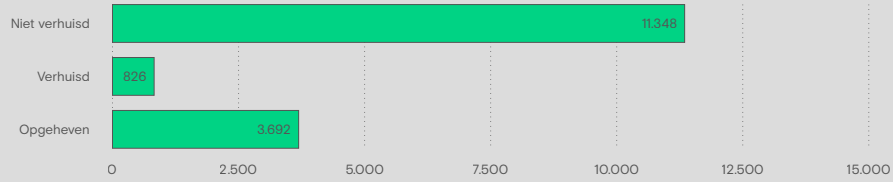
79 Idem.

Figuur 87 — Aantal zelfstandigen naar regio, 2016[80]

Bedrijvendynamiek

Figuur 88 — Bedrijvendynamiek in de creatieve industrie in Noord-Brabant, 2016-2018

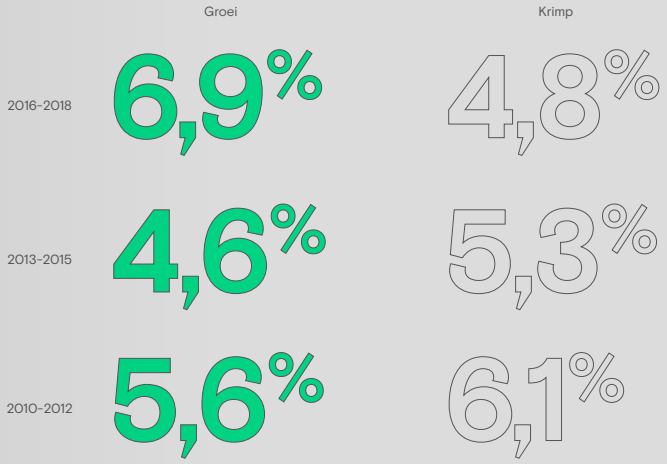

Figuur 89 — Aandeel bedrijven in de creatieve industrie dat verhuisd is in de B5 (%), 2016-2018

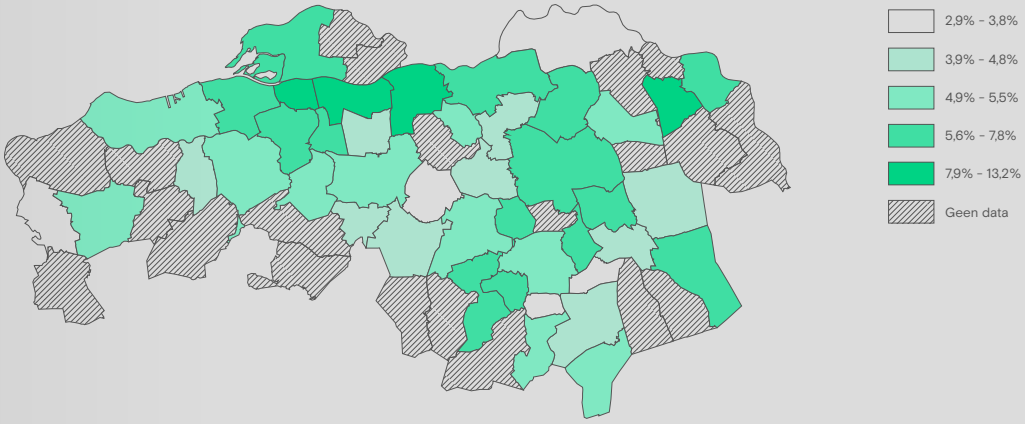

80 CBS Microdata - Algemeen Bedrijven Register (ABR).

Figuur 90 — Aandeel bedrijven in de creatieve industrie met groeiend of krimpend werknemersbestand (%), 2010-2018[81]

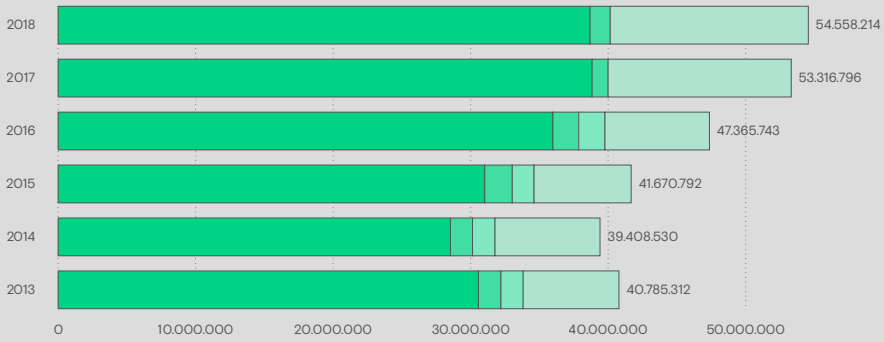
Figuur 91 — Aandeel bedrijven in de creatieve industrie in Noord-Brabant met krimpend werknemersbestand per gemeente (%), 2020

81 Idem.

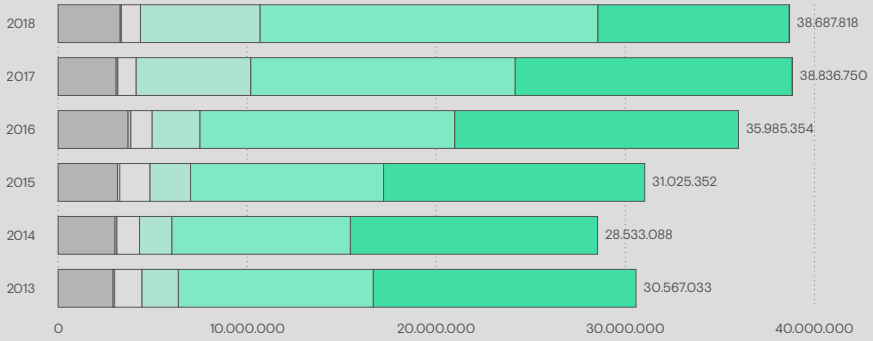
Financiële stromen

Figuur 92 — Inkomsten in €, 2013-2018

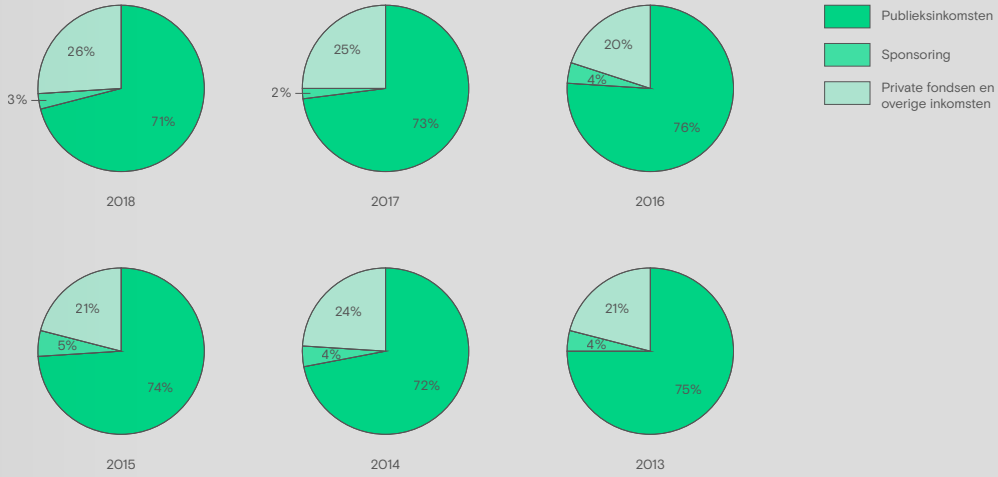
	Publieksinkomsten	Sponsoring	Private fondsen	Overige inkomsten
2018	38.687.818	1.466.891	0	14.403.505
2017	38.836.750	1.162.323	0	13.317.723
2016	35.985.354	1.876.498	1.907.317	7.596.574
2015	31.025.352	2.004.623	1.581.533	7.059.284
2014	28.533.088	1.602.282	1.637.431	7.635.729
2013	30.567.033	1.636.804	1.617.508	6.963.967

Figuur 93 — Publiekinkomsten in € naar soort instelling, 2013-2018

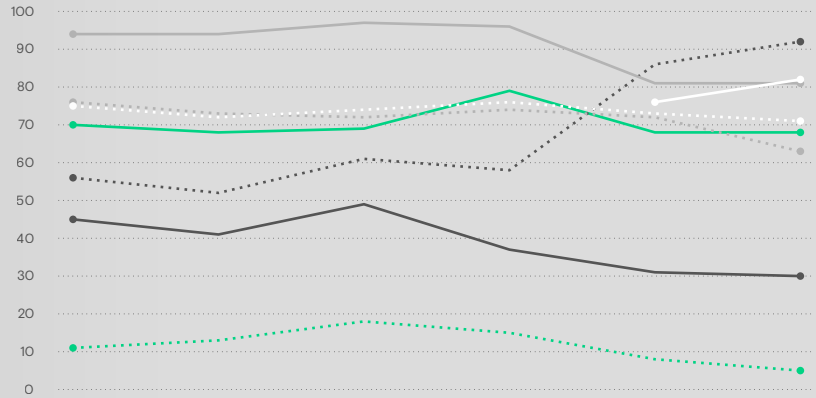

	Producenten PK	Visuele kunsten	Festivals	Musea	Poppodia	Podia	Letteren
2018	3.282.671	62.731	1.007.943	6.330.533	17.866.226	10.119.080	18.634
2017	3.069.831	86.171	973.650	6.061.543	13.985.214	14.655.036	5.305
2016	3.701.437	147.163	1.125.710	2.529.576	13.477.283	15.004.185	-
2015	3.139.498	120.355	1.601.901	2.141.183	10.210.560	13.811.855	-
2014	3.007.627	102.556	1.195.344	1.716.544	9.436.526	13.074.491	-
2013	2.905.818	83.334	1.448.615	1.922.119	10.310.823	13.896.324	-

Figuur 94 — Aandeel inkomsten op totale inkomsten (%), 2013-2018

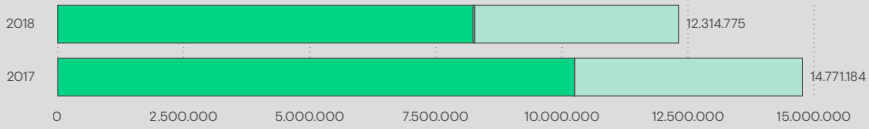

Figuur 95 — Aandeel publieksinkomsten op totale inkomsten (%) naar soort instelling, 2013-2018 (%)

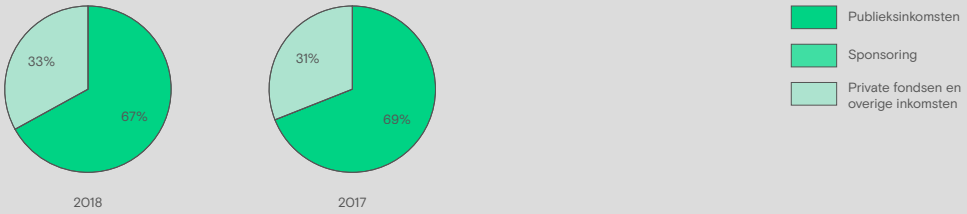
	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Producenten PK	70%	68%	69%	79%	68%	68%
Visuele kunsten	11%	13%	18%	15%	8%	5%
Festivals	45%	41%	49%	37%	31%	30%
Musea	56%	52%	61%	58%	86%	92%
Poppodia	94%	94%	97%	96%	81%	81%
Podia	76%	73%	72%	74%	72%	63%
Letteren	-	-	-	-	76%	82%
Totaal	75%	72%	74%	76%	73%	71%

Figuur 96 — Inkomsten in € van Centra voor de Kunsten en bibliotheken, 2017 en 2018

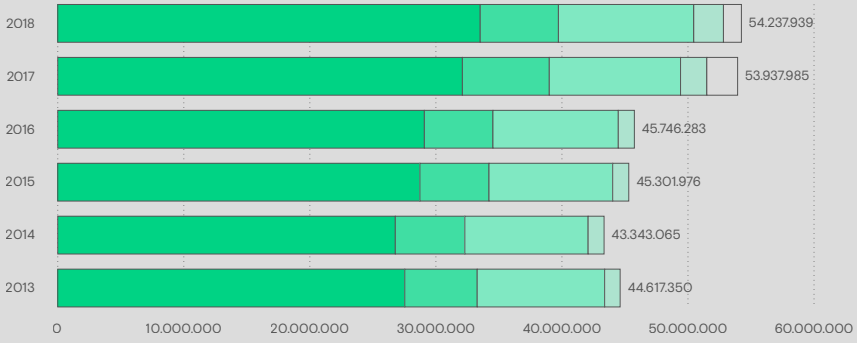

	Publieksinkomsten	Sponsoring	Private fondsen	Overige inkomsten
2018	8.238.314	33.797	0	4.042.664
2017	10.252.760	2.000	0	4.516.424

Figuur 97 — Aandeel inkomsten op totale inkomsten (%) van Centra voor de Kunsten en bibliotheken, 2017 en 2018

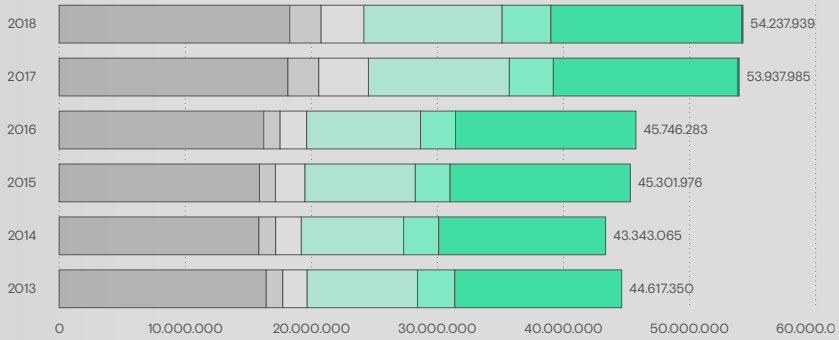

Figuur 98 — Inkomsten uit subsidies in € naar verstrekker, 2013-2018

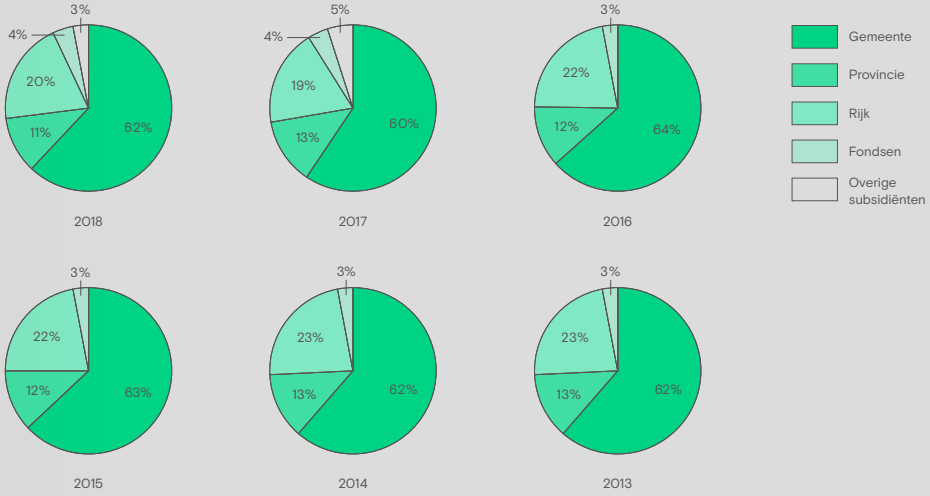
	Gemeente	Provincie	Rijk	Fondsen	Overige subsidiënten
2018	33.518.345	6.202.527	10.736.602	2.356.456	1.424.009
2017	32.102.503	6.894.742	10.413.519	2.084.184	2.443.037
2016	29.085.667	5.441.146	9.944.816	1.274.654	-
2015	28.733.759	5.480.000	9.812.817	1.275.400	-
2014	26.781.579	13.237.533	9.781.030	1.264.971	-
2013	27.531.935	5.746.663	10.109.766	1.228.986	-

Figuur 99 — Inkomsten uit subsidies in € naar soort instelling, 2013-2018

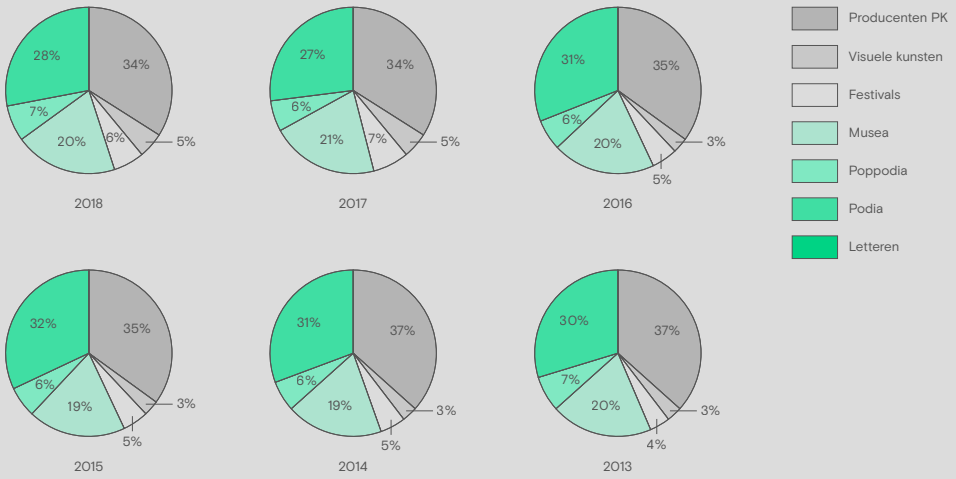

	Producenten PK	Visuele kunsten	Festivals	Musea	Poppodia	Podia	Letteren
2018	18.288.986	2.492.749	3.386.593	10.965.602	3.870.264	15.147.941	85.804
2017	18.143.471	2.449.669	3.942.399	11.174.394	3.489.554	14.627.926	110.572
2016	16.224.859	1.302.663	2.103.812	9.032.560	2.775.749	14.306.640	-
2015	15.890.175	1.266.053	2.346.308	8.747.952	2.759.045	14.292.443	-
2014	15.841.573	1.335.724	2.034.995	8.110.283	2.782.957	13.237.533	-
2013	16.429.837	1.309.011	1.936.245	8.750.780	2.958.100	13.233.377	-

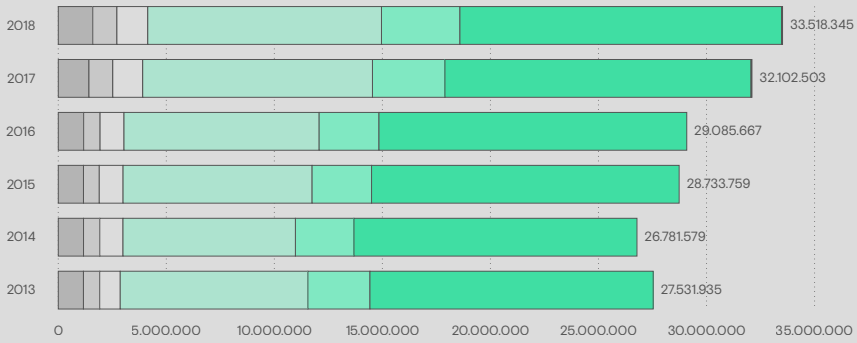
Figuur 100 — Aandeel soorten subsidies op totaal (%), 2013-2018

Figuur 101 — Aandeel subsidies naar soort instelling op totaal (%), 2013-2018

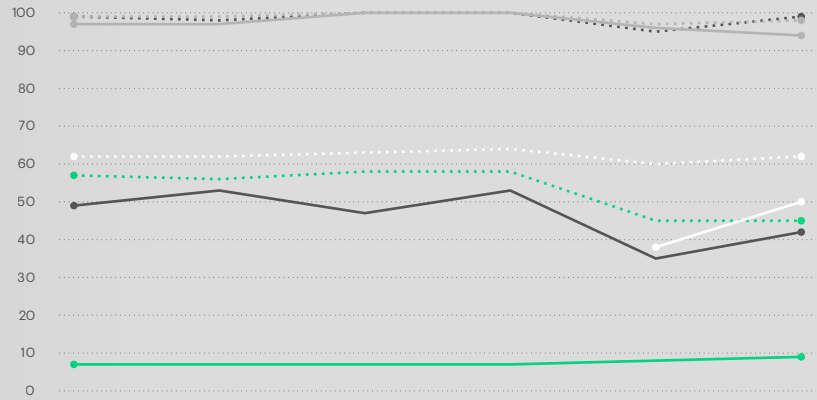

Figuur 102 — Gemeentelijke subsidies in € naar soort instelling, 2013-2018

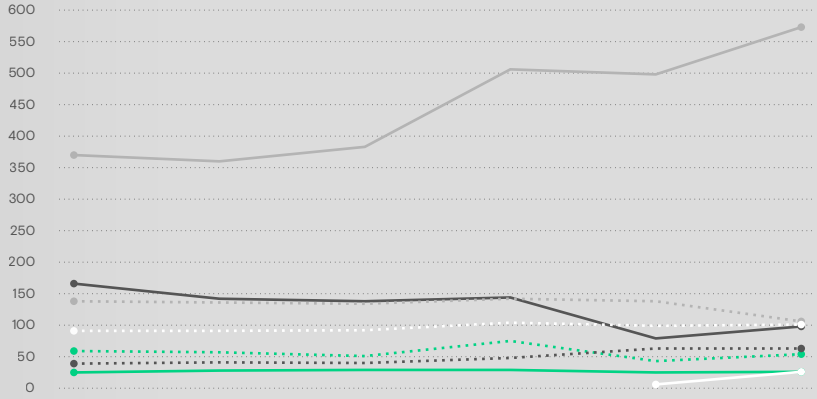
	Producenten PK	Visuele kunsten	Festivals	Musea	Poppodia	Podia	Letteren
2018	1.595.745	1.117.256	1.428.845	10.815.602	3.630.670	14.887.315	42.912
2017	1.419.784	1.102.512	1.385.159	10.633.344	3.352.641	14.166.563	42.500
2016	1.174.039	761.018	1.106.316	9.032.560	2.767.594	14.244.140	-
2015	1.166.341	731.570	1.100.958	8.747.952	2.751.578	14.235.360	-
2014	1.168.294	751.973	1.075.071	7.980.283	2.708.425	13.097.533	-
2013	1.165.109	751.973	951.245	8.684.117	2.872.014	13.107.477	-

Figuur 103 — Aandeel gemeentelijke subsidies naar soort instelling (% van de totale subsidies per soort instelling)

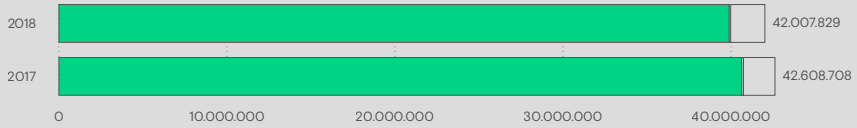
	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Producenten PK	7%	7%	7%	7%	8%	9%
Visuele kunsten	57%	56%	58%	58%	45%	45%
Festivals	49%	53%	47%	53%	35%	42%
Musea	99%	98%	100%	100%	95%	99%
Poppodia	97%	97%	100%	100%	96%	94%
Podia	99%	99%	100%	100%	97%	98%
Letteren	-	-	-	-	38%	50%
Totaal	62%	62%	63%	64%	60%	62%

Figuur 104 — Rato eigen inkomsten op subsidies naar soort instelling (%), 2013-2018

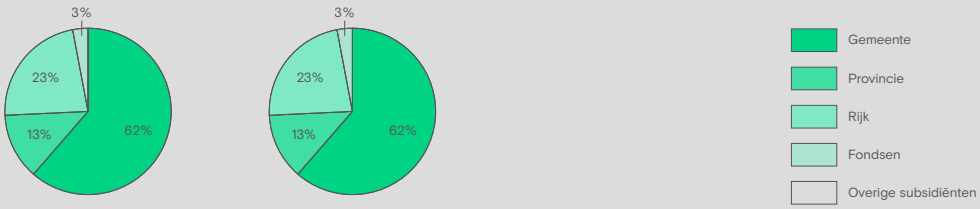
	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Producenten PK	25%	28%	29%	29%	25%	26%
Visuele kunsten	59%	57%	51%	75%	43%	54%
Festivals	166%	142%	138%	144%	79%	98%
Musea	39%	41%	40%	48%	63%	63%
Poppodia	370%	360%	383%	506%	498%	573%
Podia	138%	136%	134%	142%	138%	106%
Letteren	-	-	-	-	6%	26%
Totaal	91%	91%	92%	104%	99%	101%

Figuur 105 — Inkomsten uit subsidies in € naar verstrekker van Centra voor de Kunsten en bibliotheken, 2017 en 2018

	Gemeente	Provincie	Rijk	Fondsen	Overige subsidiënten
2018	39.889.382	0	85.985	0	2.032.462
2017	40.632.837	0	0	102.562	1.873.309

Figuur 106 — Aandeel soorten subsidies op totaal (%) van Centra voor de Kunsten en bibliotheken, 2013-2018

Figuur 107 — Rato eigen inkomsten op subsidies (%) van Centra voor de Kunsten en bibliotheken, 2013-2018

TOT BESLUIT

De monitor *Waarde van cultuur* biedt inzicht voor bestuurders, beleidsmakers en professionals in het culturele veld. Het instrument biedt mogelijkheden om beleidsontwikkeling en planvorming te helpen vormgeven. Juist wanneer het stelsel stevig onder druk staat, zoals nu met de maatregelen rond COVID-19, is het waardevol om een goed overzicht te hebben van de sterke en zwakkere punten daarbinnen. Met *Waarde van cultuur 2020* beschrijven we op basis van feiten en cijfers actuele trends en ontwikkelingen in de (Brabantse) cultuursector vanuit verschillende perspectieven (registraties van instellingen, inwoners van Brabant, open data, online data, et cetera) op verschillende niveaus:

- De provincie Noord-Brabant in relatie tot landelijke ontwikkelingen
- Brabant vergeleken met andere provincies in Nederland
- Inzoomen op de gemeenten in Brabant
- Inzoomen op de verschillende cultuurdisciplines/categorieën

Deze verschillende niveaus maken de informatie en inzichten uit de toestandsmonitor relevant voor meerdere overheden en partijen:

Provincie Noord-Brabant

De monitor geeft inzicht in de huidige stand van zaken van de Brabantse cultuursector als geheel (in relatie tot landelijke ontwikkelingen) en vergelijkt de positie van kunst en cultuur in Brabant met andere provincies. Daarbij komt, naast een schets van de Brabantse culturele infrastructuur, bijvoorbeeld ook de beleving van kunst, cultuur en erfgoed van Brabanders aan bod. Deze inzichten kunnen vertaald worden naar aandachtspunten voor provinciaal beleid. Deze tweede editie van de monitor kan input vormen voor de actualisatie van de provinciale cultuuragenda.

BrabantStad

Waarde van cultuur is als onderzoeksinstrument een waardevol onderdeel van het regioprofiel. De resultaten bieden mogelijkheden om regionaal beleid te voeden, te ontwikkelen, te toetsen en bij te sturen. Daarbij kan de toch al sterke onderlinge afstemming nog verder verbeterd worden.

Het Rijk en andere provincies

BrabantStad is de eerste regio die een dergelijk onderzoek naar de waarde van cultuur in de provincie heeft uitgevoerd en we hebben met deze aanpak een voorbeeldfunctie voor andere provincies en/of cultuurregio's. We zien dat andere provincies de manieren van onderzoek van en de indicatoren in *Waarde van cultuur* gebruiken om de stand van zaken in hun eigen provincie meetbaar te maken. Ook in de ontwikkeling van de landelijke cultuurmonitor (opvolger van het voormalige *Cultuur in Beeld*) wordt gekeken naar de Brabantse *Waarde van cultuur.*

Gemeenten

Het is voor gemeenten waardevol om beter zicht te krijgen op culturele prestaties van de eigen gemeente en resultaten te kunnen vergelijken met andere gemeenten in Brabant. Deze inzichten bieden de mogelijkheid voor goed onderbouwde aanscherping van (aandachtspunten voor) het gemeentelijke beleid. *Waarde van cultuur* biedt deze mogelijkheid op een aantal indicatoren (vooral in 'Economisch kapitaal'). We streven ernaar om in de komende periode de vergelijkbaarheid van gemeenten inzichtelijker te maken.

Culturele instellingen

De monitor voorziet ook de culturele sector van sturingsinformatie door een goede informatiebasis te bieden. *Waarde van cultuur* geeft, naast een algemeen beeld van Brabant, ook informatie over het Brabantse publiek, cultuurlocaties in Brabant en inzichten in specifieke disciplines/categorieën: producenten podiumkunsten, visuele kunsten, festivals, musea, (pop)podia, letteren, centra voor de kunsten en bibliotheken.

Wat komen deze partijen te weten?

In de monitor zijn op verschillende niveaus goed geïnformeerde inzichten te genereren, afhankelijk van de informatiebehoefte die er is. Deze inzichten bieden een basis voor gefundeerd beleid. Met het verschijnen van *Waarde van cultuur 2020* hebben beleidsmakers en cultuurwerkers bovendien gegevens in handen die ook ontwikkelingen door de tijd tonen. De monitor laat hen bijvoorbeeld zien dat de sociale functie van kunst en cultuur steeds vaker wordt erkend en fungeert als belangrijk vehikel om de samenleving te versterken.

De monitor laat ook zien dat Brabant op dit moment een bescheiden culturele infrastructuur heeft met een lage positie ten opzichte van andere provincies als het gaat om het aantal culturele voorzieningen en het culturele aanbod per hoofd van de bevolking. Dit is een aandachtpunt voor beleidsmakers. Wat voor regio willen we zijn als het gaat om kunst en cultuur? In hoeverre moet cultureel aanbod voor iedere Brabander toegankelijk zijn? Wat vind men het belang van een sterke culturele infrastructuur? Dit punt is ook voor andere sectoren relevant: Brabant wil bijvoorbeeld een internationale economische regio zijn, waarbij veel expats naar de regio komen. Zij komen als het voor hen aantrekkelijk is om te wonen, werken en leven. Culturele voorzieningen spelen hierbij een grote rol.

Ook geeft de monitor inzicht in welke vijf functies belangrijk zijn voor een succesvolle broedplaats. Via deze functies kan beter grip worden gekregen op wat broedplaatsen zijn en hoe deze functioneren; een belangrijk inzicht voor Brabantse beleidsmakers, die inzetten op talentontwikkeling en daarbij broedplaatsen een grote rol laat spelen. Dit biedt de mogelijkheid om gerichter informatie te gaan verzamelen over juist die aspecten van talentontwikkeling die nog buiten beeld blijven om het bijbehorende beleid verder te versterken. Het succes

van het geschetste model, zal zich moeten bewijzen in een volgende editie van *Waarde van cultuur*.

Bovenstaande is slechts een greep uit de informatie en inzichten die *Waarde van cultuur 2020* biedt.

Op naar de volgende editie

Om cultuurbeleid op verschillende niveaus te kunnen blijven voeden en daarmee gefundeerde keuzes te kunnen maken voor beleid, is het belangrijk om deze toestandsmonitor te blijven herhalen. Dit betekent dat we dit jaar nog, in 2020, een nieuw plan moeten opstellen om in 2021 nieuwe data te verzamelen en in 2022 een nieuwe editie te realiseren. Een herhaling van *Waarde van cultuur* in 2022 is waardevol om verschillende redenen:

- Met een herhaling kunnen we trends en ontwikkelingen over een langere periode in beeld brengen.
- Met een nieuwe editie kan een beeld worden geven van eerste gevolgen van de maatregelen rondom COVID-19. Voorlopige resultaten van verschillende inventarisaties (waaronder die van Kunstloc) tonen landelijk een weinig rooskleurig beeld met culturele instellingen die dreigen om te vallen of expertise kwijtraken door wegvallende zzp'ers en specialisten met een nul-urencontract. Ook veel professionals zelf geven vaak aan niet te weten of zij hun beroep kunnen blijven uitvoeren. Een deel van de problemen wordt doorgeschoven naar het najaar, waar een stuwmeer aan programma's wordt verwacht, terwijl daarbij geen ruimte is voor nieuw werk en de beoogde inkomsten die daaruit voortvloeien. Veel hangt af van de mogelijkheden en opstelling van gemeenten, provincies en private en commerciële geldschieters. Ook de maatschappelijke betrokkenheid bij de sector zal een belangrijke factor zijn voor het verdere verloop. Door de gekozen indeling van kapitalen kan een volgende editie van *Waarde van cultuur* op precies deze punten in samenhang een beeld geven van de ontwikkelingen, waarbij de huidige editie als een solide ijkpunt fungeert.
- Een herhaling van de monitor betekent ook een steeds verdere doorontwikkeling van het onderzoeksinstrument, waarbij we steeds beter aansluiten bij de informatiebehoefte van overheden en instellingen en stappen zetten in de kwaliteit en methodiek van onderzoek.

- *Waarde van cultuur* stelt ons in staat om het proces van harmonisering van meetbare indicatoren, binnen en buiten Brabant, te faciliteren:
    - De monitor kan een basis bieden voor een geharmoniseerd meetinstrument binnen de gemeenten. In deze editie van *Waarde van cultuur* zijn we hiertoe een proces gestart om de cultuurvragen in de gemeentelijke burgerpeilingen van de vijf grote Brabantse steden te harmoniseren en te kijken op welke manier de middelgrote steden hierbij kunnen aansluiten. In de volgende editie willen we dit proces van harmonisering verder brengen.
    - Zowel landelijk als in andere provincies zien we dat er wordt gekeken naar onze Brabantse aanpak van *Waarde van cultuur*. We streven naar een verdere harmonisering zodat landelijke en provinciale vergelijkbaarheid (beter) mogelijk wordt.

Ten slotte nog dit: we staan aan de vooravond van de invoering van fair practice in cultuursector. De effecten hiervan kunnen hevig zijn voor deze economisch kwetsbare sector. Deze kwetsbaarheid toont zich op het moment van schrijven met de coronacrisis. Het realiseren van nog meer eigen inkomsten, nevenactiviteiten, et cetera voor hetzelfde - of feitelijk zelf minder - geld (na invoering fair pay) stuit op grenzen van de maakbaarheid. Het is belangrijk dat BrabantStad vinger aan pols houdt door te blijven monitoren om op deze gevolgen in te kunnen spelen. BrabantStad toont zich een belangrijke partner in het krijgen van een beter beeld van belangrijke culturele, sociale en economische functies die kunst en cultuur vervullen. Onderlinge afstemming van cultuurbeleid wordt erkend als nodig en waardevol. Het is belangrijk dit beleid sterk te blijven coördineren, met ook het beleid op andere domeinen als leefbaarheid, sociale cohesie, werkgelegenheid, aantrekkelijkheid voor inwoners, nieuw of oud. Op basis van feiten en cijfers.

WVC

De monitor biedt mogelijkheden om beleidsontwikkeling en planvorming te helpen vormgeven. Juist nu het stelsel stevig onder druk staat, is het waardevol om een goed overzicht te hebben van de sterkere en zwakkere punten van de provinciale culturele sector.

Brabant ten opzichte van andere provincies — *Benchmark/Regionale cultuurindex*

We hebben in lijn met eerder onderzoek openbare data over cultuur verzameld voor zover die uit te splitsen zijn naar de twaalf provincies van Nederland. Hiermee komt de positie van de provincie Noord-Brabant in vergelijking tot andere provincies in beeld. Dit is daarmee te zien als een provinciale benchmark. De aanpak volgt die van de 2015-Benchmark die voor de voorloper van Kunstloc Brabant, bkkc, is gemaakt. Ook de indicatoren die verzameld zijn komen uit deze benchmark. Het gaat dan met name om cijfers over het culturele aanbod (zowel soorten instellingen als soorten tentoon-/voorstellingen, maar ook nabijheid van voorzieningen), participatie (cultuurdeelname passief en actief) en geldstromen (financiering vanuit overheden en fondsen), bedrijvigheid en werkgelegenheid. Deze indicatoren zijn aangevuld met indicatoren uit de eerste versie van *Waarde van Cultuur* uit 2018 en uit de ook in dat jaar verschenen Regionale Cultuurindex van de Boekmanstichting en Atlas van Gemeenten, tenminste voor zover die verwijzen naar cijfers die in openbare publicaties traceerbaar zijn (dus exclusief data die door Atlas van Gemeenten zelf berekend zijn). De cijfers komen uit de periode 2013-2018.

De data komen met name van het CBS, van andere landelijke trendonderzoeken (zoals het LISS-panel van CentERdata van de Universiteit van Tilburg) en van brancheorganisaties zoals die van poppodia en festivals, musea en bibliotheken. De data zijn geordend naar provincie. Op grond hiervan is een ongewogen provinciale rangorde te bepalen, bijvoorbeeld Noord-Brabant heeft x-aantal bioscopen en staat daarmee landelijk op een x-plaats tussen alle andere provincies. In deze rapportage staan gewogen data, voor zover weging relevant kan worden toegepast. De weging is op basis van bevolkingsaantallen per provincie (voor elk jaar in de periode 2013-2018). Zo ontstaat een gewogen rangorde van de provincies, bijvoorbeeld Noord-Brabant heeft per hoofd van de bevolking x-aantal bioscopen en staat daarmee landelijk op een x-plaats tussen alle andere provincies (waarvan uiteraard ook de cijfers gewogen zijn).

Inzoomen op Brabant — *Microdata CBS*

Binnen het economisch kapitaal heeft Telos/PON een analyse uitgevoerd op basis van CBS microdatabestanden. Onder strikte voorwaarden kunnen instanties microdata gebruiken om zelf onderzoek te doen. Telos/PON heeft toegang tot deze microdata middels een remote access verbinding.

S5 Gemeenschapsvorming

Om de omvang van de culturele vrijwilligers in kaart te brengen is gebruik gemaakt van de Enquête beroepsbevolking (EBB). Van de EBB bestanden zijn een tweetal selecties gemaakt. Ten eerste is er gekeken naar het aantal vrijwilligers dat vrijwilligerswerk verricht totaal en binnen het culturele veld. Zowel op COROP als op provinciaal schaalniveau. Daarnaast is er een selectie gemaakt van het aantal personen dat werkzaam is in het culturele veld. Ook deze data is geaggregeerd naar zowel COROP als provinciaal schaalniveau. De EBB kent vijf verschillende waves in de enquête. Enkel in de vierde wave zijn vragen opgenomen over het culturele vrijwilligerswerk. In de cijfers zijn enkel de respondenten meegenomen die de vraag m.b.t. cultureel vrijwilligerswerk voorgelegd gekregen hebben. Het begrip 'culturele vrijwilligers' is op de volgende wijze gedefinieerd: Heeft u in de afgelopen 4 weken wel eens vrijwilligerswerk gedaan voor culturele verenigingen?

C1 en E1 Aantal werkzame personen in Brabantse culturele veld (werknemers & zelfstandigen) en C7 - Pluriformiteit aanbod - Ruimtelijke spreiding werkzame personen in Brabantse culturele veld

Om de omvang/volume van de creatieve industrie in kaart te brengen is gebruik gemaakt van het Algemeen Bedrijvenregister (ABR). Uit het ABR bestand zijn selecties gemaakt van het aantal werknemers (zowel voltijd als deeltijd) binnen de creatieve industrie. Daarnaast is er nog een splitsing gemaakt van de verschillende categorieën binnen deze sector. Deze categorieën zijn bepaald aan de hand van de geselecteerde SBI-codes van de creatieve industrie. Deze data is vervolgens geaggregeerd naar zowel gemeente, COROP als provinciaal schaalniveau. Daarnaast is gekeken naar het aantal zelfstandigen in de creatieve industrie door middel van CBS microdata. Hiermee is vervolgens gekeken naar het aantal zelfstandig ondernemers binnen de creatieve industrie. Daarnaast is gekeken naar het aantal grootaandeelhouders en overig zelfstandigen. Aan de RINPERSOONS codes van de zelfstandigen zijn zowel gemeenten als COROP codes toegevoegd aan de hand de bestanden GBAADRES en VSGLWTAB. Hierbinnen is weer een nieuw bestand aangemaakt met geaggregeerde aantallen op COROP en gemeentelijk schaalniveau.

C2 - Volume/omvang culturele veld - Aantal bedrijven, organisaties in Brabantse culturele veld

Om de omvang/volume van de creatieve industrie in kaart te brengen is gebruik gemaakt van het Algemeen Bedrijvenregister (ABR). Uit het ABR bestand zijn selecties gemaakt van het aantal bedrijven binnen de creatieve industrie. Daarnaast is er nog een splitsing gemaakt van de verschillende categorieën binnen deze sector. Deze categorieën zijn bepaald aan de hand van de geselecteerde SBI-codes van de creatieve industrie. Deze data is vervolgens geaggregeerd naar zowel gemeente, COROP als provinciaal schaalniveau.

C10 Aantal opleidingen en studenten in culturele opleidingen

Er is een selectie gemaakt van het aantal culturele opleidingen in Brabant op mbo- hbo- en wo-niveau. Hiervan is gebruik gemaakt van een lijst opgesteld door de Boekmanstichting[82] en van een overzicht van CBS.[83] We hebben hierbij gekeken naar de opleidingen die zich specifiek op cultuur richten. Aanverwante studies die zich deels op cultuur richten (zoals Leisure studies en bouwkunde) zijn buiten beschouwing gelaten. De locaties waar de opleidingen gegeven worden zijn vermeld. Op basis van de DUO onderwijsdata zijn het aantal studenten van de culturele opleidingen achterhaald. Dit betreft het aantal studenten van volledig culturele opleidingen, gebaseerd op het overzichten van Boekmanstichting en CBS.

E16 Aandeel startups Brabantse culturele veld

Voor het aantal startups in de creatieve industrie is gebruikgemaakt van het Algemeen Bedrijvenregister (ABR). Uit het ABR-bestand zijn selecties gemaakt met behulp van de gehanteerde SBI-definitie. Voor deze cijfers zijn zowel voor COROP als voor gemeentelijk schaalniveau de bestanden geanalyseerd en gekoppeld.

Cultuurlocaties online — *Big Data analyse*

Het Utrechtse Dialogic heeft, net als voor *Waarde van cultuur 2018*, een analyse gemaakt van de presentie van de Brabantse culturele locaties op sociale media. Welke culturele locaties zijn er, hoeveel evenementen posten zij, hoeveel mensen zeggen deze te bezoeken en wat vinden ze van de locaties, hoeveel volgers hebben ze en hoeveel volgen zij zelf? Deze en nog meer vragen zijn we nagegaan voor cultuurlocaties in de B5 en de M7.[84]

Eerst is door Dialogic voor alle steden een lijst van locaties opgesteld op basis van vermeldingen in online bronnen (met name Google Maps) en offline documentatie (vermeldingen bij onder andere EM Cultuur). Van alle locaties was op de lijst ook aangegeven tot welke discipline deze behoren (van beeldende kunst tot meerdere domeinen). Deze lijst is ter verificatie voorgelegd aan de (cultuurambtenaren van de) gemeenten. Zij konden locaties wegstrepen of toevoegen, de disciplines wijzigen en aangeven welk van die locaties structureel subsidie ontvingen van de gemeente. Vervolgens zijn de online activiteiten van die locaties (en het bezoek aan en waardering van deze activiteiten) verzameld en wel op de platforms Facebook, Twitter en Instagram. In totaal zijn er 567 cultuurlocaties geïdentificeerd, merendeels niet-gesubsidieerd (393). De cijfers over het aantal en type locaties hebben betrekking op het jaar 2019. De online activiteiten van deze locaties gaan over de periode januari 2007 tot maart 2020.

82 Aart, K van. (2018) *Kunst- en Cultuuropleidingen in Nederland*. Amsterdam: Boekmanstichting.

83 Centraal Bureau voor de statistiek (2017) *Kunstenaars en afgestudeerden aan creatieve opleidingen 2017*.

84 Oosterhout, Roosendaal, Bergen op Zoom, Waalwijk, Uden, Meierijstad, Oss.

Registraties van professionele instellingen — *Culturele Atlas*

Voor de jaren 2017-2018 hebben de B5-gemeenten kerncijfers over de instellingen geleverd waarmee zij een (al dan niet structurele) subsidierelaties hebben. Daarbij hebben zij zoveel mogelijk het model gevolgd dat de gemeente Eindhoven in het kader van deelname aan het G9-cultuurnetwerk volgt om jaarcijfers van culturele instellingen te monitoren. Centraal staan cijfers over (hoogte en soort van) subsidies en inkomsten, activiteiten en bezoeken. Over de periode 2013-2016 zijn vergelijkbare culturele instellingen bevraagd via een online invulsysteem naar goeddeels hetzelfde type cijfers.

In de analyses zijn gegevens van 53 instellingen en van centra voor de kunsten en bibliotheken in de B5 meegenomen. De 53 instellingen zijn producenten podiumkunsten (veelal gezelschappen), instellingen voor beeldende kunst, festivals, musea, poppodia, overige podia en letteren. Er zijn cijfers van meer instellingen, maar deze waren vaak incompleet wat betreft de dekking naar jaren en onderwerpen. Van de 53 instellingen is er een aantal inmiddels opgeheven en is er ook een aantal die in 2017 en/of 2018 voor het eerst een subsidierelatie met een van de vijf gemeenten hadden.

Perspectief van Brabanders — *Cultuurpeiling*

De cultuurpeiling is een tweejaarlijkse online vragenlijst, uitgezet onder het Brabantpanel door het PON. Het Brabantpanel is een online panel van circa 1.500 Brabanders die enkele malen per jaar via e-mail uitgenodigd worden om deel te nemen aan onderzoek. De thema's van deze onderzoeken zijn altijd van sociaal-maatschappelijke aard. De cultuurpeiling gaat over de waardering van, perceptie op en gedrag met betrekking tot kunst, cultuur en erfgoed. In het bijzonder over de waardering van het Brabantse cultuuraanbod, cultuurbezoek en –beoefening door Brabanders, lidmaatschap, steun, erfgoed, cultuur in de maatschappij en de culturele identiteit van Brabant.

De uitgevoerde cultuurpeiling voor *Waarde van cultuur* is een herhaalmeting. De eerste meting vond plaats in 2015, de tweede meting in 2017. De derde en meest recente meting in 2019. De online vragenlijst stond uit in de periode van 18 september tot en met 1 oktober. In totaal vulden 710 Brabanders de vragenlijst in. Met de behaalde respons kunnen we voldoende betrouwbare uitspraken doen over inwoners van Noord-Brabant. Bij een aantal van 710 Brabanders die hun mening hebben gegeven, hebben we een maximale foutenmarge van 3,7% wanneer we uitgaan van een betrouwbaarheidspercentage van 95%.

Het databestand is gewogen op de achtergrondvariabelen geslacht, leeftijd, opleiding. Dit betekent dat de resultaten van de cultuurpeiling representatief voor heel Brabant op deze kenmerken. In de online bijlage 'Uitsplitsingen Cultuurpeiling' zijn de ongewogen aantallen van de respons naar achtergrondvariabelen terug te vinden.

Overlappende rollen — *Cultuurpeiling*

In 'Sociaal Kapitaal' besteden we aandacht aan de overlappende rollen van Brabanders op basis van de gegevens van de cultuurpeiling. De definities van de overlappende rollen lichten we hieronder toe.

Bezoek

Brabanders geven aan een bezoek te hebben gebracht aan: museum, musical, voorstelling van toneel/cabaret, dansvoorstelling, concert van fanfare, harmonie of koor, concert van klassiek, opera of jazzmuziek, kunst en cultuurroute (incl. museumnacht/weekend), festival (muziek, theater, film, dans, design), evenement met historisch karakter, bioscoop of filmhuis en/of de bibliotheek.

Beoefening

Brabanders geven aan zelf incidenteel of structureel actief te zijn in: beeldende activiteiten (tekenen, schilderen, beeldhouwen), maken van muziek (inclusief zingen), dansen, theater, creatief schrijven en/of kunstzinnige fotografie, film en video.

Steun

Brabanders geven aan lid te zijn van een belangenorganisatie, lid te zijn van een vriendenvereniging en/of donateur te zijn. Daarnaast hebben we een berekening gemaakt waarbij Brabanders ook aangeven in de afgelopen 12 maanden vrijwilligerswerk voor een culturele organisatie, cultureel evenement of vereniging te hebben gedaan.

Ruime definitie: bezoek minstens eenmaal in het afgelopen jaar, beoefening incidenteel en structureel afgelopen jaar. Strikte definitie: bezoek minstens eenmaal maandelijks in het afgelopen jaar, beoefening iedere week in het afgelopen jaar.

Broedplaatsen — *Kwalitatief onderzoek naar bestaande initiatieven*

In de laatste maanden van 2019 en de eerste van 2020 zijn een drietal groepsgesprekken gevoerd om de functie en betekenis van broedplaatsen in Noord-Brabant in beeld te brengen. Broedplaatsen kunnen een sleutelpositie spelen binnen de culturele infrastructuur, lokaal en bovenlokaal, en in talentontwikkeling van (jonge) makers binnen die culturele infrastructuur. Er is echter weinig systematisch verzamelde empirische kennis over de functie en betekenis van deze broedplaatsen, binnen Noord-Brabant of daarbuiten. Aan het begin van dit onderzoek is een gespreksleidraad opgesteld met vragen die volgens literatuur en (de schaarse) onderzoeksdocumentatie van belang zijn om een beeld te schetsen van broedplaatsen. De kernvraag is wat betrokkenen uit verschillende disciplines verstaan onder (een goed functionerende) broedplaats.

In Noord-Brabant zijn binnen de verschillende kunstdisciplines actieve netwerken van jonge en ervaren makers, verenigd in zogeheten 'talenthubs', waarbinnen, onder andere via broedplaatsen, gewerkt wordt aan talentontwikkeling. Om in gesprek te komen met vertegenwoordigers van broedplaatsen in Noord-Brabant is gekozen voor een sneeuwbalmethode. Eerst is gesproken met betrokkenen van Kunstloc Brabant bij talentontwikkeling en de talenthubs in de provincie. Zij droegen coördinators en kernleden van de talenthubs voor die in een tweede gesprek zijn ondervraagd. Zij scherpten in dat eerste gesprek daarnaast de gespreksleidraad aan die voor dat tweede gesprek is gebruikt. In het tweede gesprek onder de vertegenwoordigers van talenthubs is gevraagd namen voor te dragen van betrokkenen van broedplaatsen, binnen of buiten de eigen discipline, die in een derde gesprek moesten worden benaderd. Ook werden weer suggesties gedaan voor de gespreksleidraad. In het derde gesprek zijn vertegenwoordigers van de broedplaatsen, al dan niet onderdeel van een talenthub, uit de verschillende kunstdisciplines gesproken.

Cultuureducatie — *Deskresearch naar bestaande onderzoeken*

Samen met Max van Alphen van Kunstloc Brabant is gewerkt aan het verdiepende hoofdstuk over cultuureducatie. Op basis van literatuur en onderzoeksrapportages is gezocht naar empirisch materiaal waarmee een goed beeld van cultuureducatie in de provincie kon worden geschetst. Dat betekent dat vooral materiaal aandacht krijgt dat bovenlokaal, provinciebreed dan wel landelijk breed gevalideerd en over verschillende jaren toegepast is. Ingegaan wordt op bestaande meetinstrumenten en op instrumenten die actueel tot landelijke norm worden verheven. Zo ontstaat een gedegen beeld van wat er op het gebied van cultuureducatie, met name binnenschools, nu bekend is, wat er nog niet bekend is en wat er in de (nabije) toekomst bekend kan worden. In een volgende editie van *Waarde van cultuur* zal over dat laatste meer kunnen worden gerapporteerd.

Bedrijvendynamiek — *Microdata CBS*

Voor deze indicator is zijn de jaargangen 2010-2012, 2013-2015 en 2016-2018 onderzocht. Hierbij is zowel gekeken naar de dynamiek van het werknemersbestand binnen bedrijven als de mobiliteit van de bedrijven als geheel. Voor de analyse is gebruik gemaakt van CBS microdata, namelijk het bestand Algemeen Bedrijven Register (ABR).

Werknemers

Eerst wordt er gekeken hoeveel bedrijven er in de creatieve industrie aanwezig zijn in een bepaalde gemeente in het startjaar van de onderzoeksperiode. Op basis van het aantal werknemers die werken bij een bepaald bedrijf, is gekeken bij hoeveel bedrijven het aantal werknemers is gekrompen of gegroeid voor het laatste jaar van de onderzoeksperiode ten opzichte van het startjaar. Hierbij is rekening gehouden met de bedrijven die zijn opgeheven of nieuw zijn ontstaan.

Bedrijven

Om te kijken of bedrijven zich verplaatst hebben, is er een onderscheid gemaakt tussen bedrijven met één vestiging in de gemeente (in het startjaar) en bedrijven met meerdere vestigingen in een gemeente.

Voor bedrijven met één vestiging in de gemeente is gekeken of deze is verhuisd en waarheen. Deze groep herbergt verreweg de meeste bedrijven en is beschreven in de rapportage.

- Hierbij is telkens vanuit een bepaalde plaats (B5 of overig Brabant) in het startjaar gekeken of deze ten opzichte van het laatste onderzoeksjaar van de betreffende periode nog in dezelfde gemeente is gevestigd.
- Echter, er zijn bedrijven die in het startjaar één vestiging in gemeente hadden, maar die in het laatste onderzoeksjaar wel meerdere vestigingen hadden in de gemeente. Deze bedrijven zijn niet meegenomen in de analyse. Van deze bedrijven kan je namelijk niet van zeggen of ze verhuisd zijn.

ONLINE BIJLAGEN

Bij deze publicatie hoort een aantal aparte online bijlagen. Deze bijlagen zijn te vinden op de pagina van *Waarde van cultuur* op de website van het regioprofiel:

regioprofielbrabant.nl/waarde-van-cultuur/2020

- De cultuurpeiling: in de publicatie tonen we alleen de tabellen met totalen voor Brabant. Het tabellenboek met uitsplitsingen naar leeftijd, opleidingsniveau en stedelijkheid is een aparte online bijlage;
- Big Data: in deze publicatie is een selectie terug te vinden van tabellen met cijfers die in de tekst genoemd worden. Het complete tabellenboek met daarin alle tabellen uit het big-data-onderzoek is een aparte online bijlage;
- Overzicht van culturele opleidingen;
- Overzicht van gebruikte bronnen in de benchmark.

BIJLAGE 1 — LIJST MET INSTELLINGEN CULTURELE ATLAS

Van de cijfers van onderstaande 53 instellingen doen we in deze publicatie uitspraken in het deelonderzoek Registraties van professionele instellingen – Culturele Atlas:

Producenten PK

Breda	De Stilte
Breda	Schippers&vanGucht
Eindhoven	HBO/PZNL
Eindhoven	Tegentijd/United-C
Eindhoven	Hetpaarddatvliegt
Eindhoven	Afslag Eindhoven
Eindhoven	Tante Netty
Eindhoven	Carte Blanche
Eindhoven	Rugged Solutions
Eindhoven	Parktheater inz Wildpark
Eindhoven	Theaterplan Zuid-Nederland
Eindhoven	Het Zuidelijk Toneel
's-Hertogenbosch	Theater Artemis
's-Hertogenbosch	Cappella Pratensis
's-Hertogenbosch	Panama Pictures
's-Hertogenbosch	MATZER Theaterproducties
Tilburg	Het Zuidelijk Toneel
Tilburg	DansBrabant

Musea

Breda	Stedelijk Museum Breda (vh MOTI)
Eindhoven	Eindhoven Museum
's-Hertogenbosch	Design Museum (vh Stedelijk Museum 's-Hertogenbosch)
Tilburg	TextielMuseum

Poppodia

Breda	Mezz
's-Hertogenbosch	W2 (<2017 incl Muziekcentrum de Toonzaal)
Eindhoven	De Effenaar
Tilburg	013

Visuele kunsten

Eindhoven	Stg Beeldenstorm (<2017 met Grafisch Atelier Daglicht)
Eindhoven	TAC
Eindhoven	De Fabriek
Eindhoven	MAD emergent art center
Eindhoven	MU
Eindhoven	Baltan Laboratories
Eindhoven	Bio Art Laboratories
Tilburg	Kunstpodium T

Festivals

Eindhoven	STRP
Eindhoven	Storioni Festival
Eindhoven	Tromp Muziek Biennale
Eindhoven	Cross-Linx
Eindhoven	So what's next
Eindhoven	Docfeed (docufilms)
Eindhoven	Emoves
's-Hertogenbosch	Theaterfestival Boulevard
's-Hertogenbosch	Internationaal Vocalisten Concours (IVC)
's-Hertogenbosch	November Music
Tilburg	Stichting Incubate

Overige podia

Eindhoven	Parktheater
Eindhoven	Muziekgebouw Eindhoven
Helmond	De Cacaofabriek
's-Hertogenbosch	Verkadefabriek
Tilburg	Theater De Nieuwe Vorst
Tilburg	Theaters Tilburg
Tilburg	Paradox

Letteren

Eindhoven	Watershed

CvKs/Bibliotheken

Breda	Nieuwe Veste
Eindhoven	Bibliotheek
Eindhoven	CKE
Eindhoven	Cultuurstation
Eindhoven	Ontdekfabriek
Helmond	Bibliotheek
Helmond	Kunstkwartier
's-Hertogenbosch	Bibliotheek
's-Hertogenbosch	Muzerije
's-Hertogenbosch	Bureau Babel
Tilburg	Art Fact
Tilburg	Factorium Podiumkunsten
Tilburg	Bibliotheek

Waarde van cultuur 2020
De staat van de culturele sector in Noord-Brabant

ISBN: 978-90-5049-560-8

Dit is de tweede editie van de monitor *Waarde van cultuur*. Met *Waarde van cultuur 2020* beschrijven we op basis van feiten en cijfers actuele trends en ontwikkelingen in de (Brabantse) cultuursector vanuit verschillende perspectieven en op verschillende niveaus. *Waarde van cultuur 2020* en de voorloper uit 2018 zijn als onderzoeks- en monitoringsinstrument onderdeel van het *regioprofiel Brabant maakt het*. De monitor *Waarde van cultuur* biedt inzichten voor bestuurders, beleidsmakers en professionals in het culturele veld. De monitor biedt mogelijkheden om beleidsontwikkeling en planvorming te helpen vormgeven. Juist nu het stelsel stevig onder druk staat, is het waardevol om een goed overzicht te hebben van de sterkere en zwakkere punten van de provinciale culturele sector.

Het PON, Pyrrhula Research Consultants, Kunstloc Brabant, Telos en de Boekmanstichting brengen dit onderzoek uit in opdracht van BrabantStad (de provincie Noord-Brabant en de gemeenten Tilburg, Eindhoven, 's-Hertogenbosch, Breda en Helmond).

www.regioprofielbrabant.nl/waarde-van-cultuur/2020